

ANALIZA TRANSPARENTNOSTI PRINCIPA "ZAGAĐIVAČ PLAĆA" U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE

Zenica, septembar 2019

Ovaj projekat se realizuje uz finansijsku podršku Evropske unije. Sadržaj dokumenta je isključiva odgovornost udruženja "Eko forum Zenica" te ni u kom slučaju ne predstavlja stav Evropske unije.

ANALIZA TRANSPARENTNOSTI PRINCIPA "ZAGAĐIVAČ PLAĆA" U FEDERACIJI BOSNE I HERCEGOVINE

Studija realizirana uz podršku *Balkan Monitoring Public Finances* programa

Saradnici na projektu:

1. v.prof.dr. Samir Lemeš
2. Zlatan Alibegović, dipl.inž.maš.
3. Igda Lemeš, inž.grad.

Udruženje "Eko forum Zenica"

Meokušnice 9, 72000 Zenica

info@ekoforumzenica.ba

www.ekoforumzenica.ba

Ovaj projekat se realizuje uz finansijsku podršku Evropske unije. Sadržaj dokumenta je isključiva odgovornost udruženja "Eko forum Zenica" te ni u kom slučaju ne predstavlja stav Evropske unije.

Sadržaj:

1.	Uvod	1
2.	Princip "zagađivač plaća" u zaštiti okoliša	3
2.1.	Međunarodno zakonodavstvo	4
2.2.	Zakonodavstvo FBiH	6
2.3.	Institucionalni okvir za primjenu principa "zagađivač plaća"	8
2.3.1.	Vodne naknade	9
2.3.2.	Naknade za okoliš pri registraciji motornih vozila.....	9
2.3.3.	Naknade od zagađivača zraka	9
2.3.4.	Naknade od upravljanja ambalažom, ambalažnim otpadom i otpadom od električnih i elektronskih proizvoda	9
3.	Detaljan pregled prikupljenih sredstava u Fond za zaštitu okoliša FBiH za period 2015-2017	11
3.1.	Pristup podacima o prikupljenim naknadama	11
3.2.	Analiza podataka o prikupljenim naknadama	14
3.2.1.	Podaci o naknadama iz analitičkih izvještaja	14
3.2.2.	Dinamika prikupljanja naknada	26
4.	Detaljan pregled raspodjele i utroška sredstava iz Fonda za period 2015-2017	29
4.1.	Pristup podacima o raspodjeli sredstava	32
4.2.	Raspodjela sredstava iz Fonda za zaštitu okoliša FBiH	35
4.2.1.	Raspodjela sredstava na nivou Federacije BiH	36
4.2.2.	Raspodjela sredstava na nivou kantona	46
4.2.3.	Poređenje podataka po kantonima	57
5.	Preporuke za povećanje transparentnosti i unapređenje rada Fonda	61
6.	Literatura	67

1. Uvod

Princip "zagađivač plaća" uveden je u Zakon o zaštiti okoliša FBiH još 2003. godine, ali je praktičnu primjenu doživio tek 2011., uvođenjem naknade za velike zagađivače zraka. Naknada je uvedena prvenstveno kako bi se zagađivači stimulisali da ulažu u smanjenje emisija iz svojih postrojenja, jer što manje SO₂, NO₂ i prašine izbace u zrak, to plate manju naknadu. Kako su koksare specifična postrojenja koja imaju ogromne fugalivne emisije (sve ono što se ispušta mimo dimnjaka i što nije moguće mjeriti), za ta postrojenja uvedena je i dodatna naknada koja se obračunava po toni proizvedenog koksa.

Analizom raspoloživih podataka uočeno je da su nedovoljno transparentne i uplate naknada od strane zagađivača, ali i trošenje prikupljenih sredstava. Prema Zakonu o fondu za zaštitu okoliša, prikupljena sredstva se raspodjeljuju na FBiH, kantone i gradove/općine u različitim omjerima.

Eko forum je od Fonda u septembru 2018 dobio podatke za 4 velika zagađivača, od kojih se tri nalaze u ZDK, a jedan u TK. Zanimljivo je da neka postrojenja (Cementara i termoelektrana Kakanj) naknadu plaćaju uglavnom na vrijeme dok neka (Gikil Lukavac, ArcelorMittal Zenica) kasne i po 3 godine, jer sudskim putem pokušavaju odgoditi ili jednostavno izbjegavaju plaćanje.

Naknada za eko-test koja se naplaćuje prilikom registracije motornih vozila ne troši se transparentno za smanjenje zagađenja, nego služi samo kao izvor ekstra profita za stanice tehničkih pregleda.

Jedinstveni izvještaji o utrošku sredstava ne postoje, nego su rascjepkani po federalnom, kantonalnom i lokalnom nivou, tako da je vrlo teško utvrditi da li se sredstva troše namjenski i transparentno. Postoje slučajevi da se sredstva iz Fonda za okoliš troše na popravku putne infrastrukture, građevinske radove po selima koja su izborna baza za vlast, umjesto da se troše na zaštitu okoliša i smanjenje zagađenja.

Cilj ovog projekta je da se izvrši analiza transparentnosti principa "zagađivač plaća" na području Federacije BiH, te da se povećanjem transparentnosti prikupljanja i raspodjele ovih sredstava unaprijedi povjerenje građana u organe vlasti, spriječe zloupotrebe i stvaraju uslovi za poboljšanja kvaliteta života stanovništva koje je sad najizloženije zagađenju, kao što su Zenica, Tuzla, Lukavac, Kakanj, Sarajevo, itd.

Ova publikacija je rezultat istraživanja koje je sprovedeno tokom 2019. godine na osnovu podataka koji su javno dostupni na internetu, te onih koji su dostupni samo na zahtjev o pristupu informacijama i koje smo dobili od nadležnih institucija.

2. Princip "zagađivač plaća" u zaštiti okoliša

Princip "zagađivač plaća" globalno je prihvaćena praksa da troškove upravljanja zagađenjem trebaju snositi oni koji ga uzrokuju, kako bi se spriječilo oštećenje ljudskog zdravlja ili okoliša [1]. Na primjer, fabrika koja proizvodi potencijalno otrovnu supstancu kao nusprodukt svojih aktivnosti obično se smatra odgovornim za njeno bezbjedno odlaganje. Ovaj princip ugrađen je u većinu propisa za regulaciju zagađenja zraka, vode i tla. Kao dio skupa širih principa za upravljanje održivim razvojem širom svijeta (poznati kao "Deklaracija iz Rija" iz 1992. godine), princip "zagađivač plaća" primjenjuje se ne samo na zagađujuće materije kao što su prašina, sumporni i azotni oksidi, nego i na emisije stakleničkih gasova koji uzrokuju klimatske promjene.

Milenijumske razvojne ciljeve (*Millennium Development Goals*) Ujedinjenih Nacija, u okviru kojih je sedmi cilj bio "Obezbeđenje održivosti životne sredine", zamijenio je Program o održivom razvoju 2030 (*The 2030 Agenda for Sustainable Development*), odnosno ciljevi održivog razvoja (*Sustainable Development Goals*) [2]. Ti dokumenti su posvećeni održivom razvoju i smanjivanju siromaštva, a većina od 17 ciljeva odnosi se upravo na očuvanje životne sredine. Program je kreiran na globalnom nivou i predstavlja univerzalni koncept, ali uzima u obzir specifičnost svake zemlje pojedinačno [2].

Slika 1. Sedamnaest ciljeva održivog razvoja (SDG: Sustainable Development Goals) [3]

Princip "zagađivač plaća" prvi put je spomenut u preporuci međunarodne Organizacije za ekonomsku saradnju i razvoj (OECD) u maju 1972. godine. U Deklaraciji iz Rija 1992. godine taj princip je naveden pod rednim brojem 16 i glasi: "Nacionalne vlasti treba da nastoje promovisanje internalizaciju troškova zaštite životne sredine i upotrebu ekonomskih instrumenata, uzimajući u obzir pristup da zagađivač treba, u principu, da snosi troškove zagađenja, uzimajući u obzir javni interes i bez narušavanja međunarodne trgovine i investicija" [4].

Evropska Zajednica je prihvatila preporuku OECD-a u svom prvom Akcionom programu za životnu sredinu (1973-1976), a zatim u Preporuci iz marta 1975. o raspodjeli troškova i djelovanju javnih vlasti u pitanjima okoliša. Od 1987. godine princip je sadržan i u Ugovoru o Evropskoj Zajednici i u brojnim nacionalnim zakonodavstvima širom svijeta [5].

2.1. Međunarodno zakonodavstvo

Na osnovu uspostavljenih preporuka i deklaracija, za implementaciju principa "zagađivač plaća" neophodno je dati jasne odgovore na tri pitanja:

- Šta je zagađenje?
- Ko je zagađivač?
- Koliko treba platiti?

Kod definiranja pojma zagađenja, u praksi se koriste dva koncepta. Po prvom, zagađenje postoji ako su prekoračene zakonom dozvoljene količine zagađenja, a po drugom se zagađenje definira neovisno od administrativno propisanih količina i ocjenjuje se koliki je utjecaj na životnu sredinu aktivnosti zagađivača. U većini evropskih zakona, princip se ne primjenjuje samo onda kad je nastupila šteta po okoliš, nego se djeluje i preventivno, tako da se poduzimaju mjere da se spriječi negativan utjecaj na okoliš, na osnovu naučno dokazanih praksi i iskustava.

Pojam "zagađivača" veže se za svaku aktivnost koja zagađuje, odnosno nanosi ili može nanijeti štetu životnoj sredini. Međutim, često se ne čeka da se prekomjerno zagađenje zaista i desi, nego se često na osnovu procjene rizika zagađivačima, smatraju i nosioci aktivnosti za koje se procjenjuje da mogu nanijeti štetu okolišu. Stvarno zagađenje koje je nastalo regulirano je direktivama kao što su IPPC i IED (Direktiva o industrijskim emisijama 2010/75/EU). Potencijalni rizik od zagađenja predstavljaju aktivnosti za koje je naučno dokazano da mogu biti štetne, kao što su GMO (genetski modificirani organizmi) ili nuklearna energija. Konačno, i krajnji korisnici svih proizvoda plaćaju za zagađenje nastalo proizvodnjom, što je često ugrađeno u cijenu krajnjeg proizvoda. Primjer toga su razne takse i akcize na duhanske proizvode koji utječu na zdravlje ili fosilna goriva koja doprinose klimatskim promjenama.

Da bi se odredila cijena koju trebaju platiti zagađivači, prvo se procjenjuje šteta koja nastaje tim zagađenjem, a zatim se taj trošak fakturiše samo onome ko je potencijalni ili stvarni uzrok zagađenja. Na taj način stimulišu se zagađivači da smanjuju zagađenje, jer time smanjuju i troškove, a destimulišu se aktivnosti koje prekomjerno zagađuju. Međutim, nije rijetkost da međunarodne korporacije sele "prljave" dijelove svoje proizvodnje u zemlje u kojima se princip "zagađivač plaća" ne primjenjuje, u kojima imaju priliku prikriti stvarno zagađenje ili su takse koje se plaćaju manje. Jačanjem globalne svijesti o neophodnosti zaštite okoliša i katastrofalnim posljedicama koje zagađenje ima po ljudsko zdravlje, sve više zemalja prestaje biti utočište za prljave tehnologije.

Nije uvijek lako utvrditi identitet zagađivača. Za zagađenje iz industrijskog postrojenja, zagađivačem se obično smatra operator postrojenja. Međutim, odgovornost za zagađenje vezano za transport i široku potrošnju teže je utvrditi. Na osnovu ekonomske efikasnosti i administrativne praktičnosti, ponekad se zagađivač identifikuje kao ekonomski subjekt koji igra odlučujuću ulogu u zagađenju, a ne onaj koji zapravo proizvodi zagađenje. Stoga se proizvođač vozila može smatrati zagađivačem, iako je zagađenje rezultat upotrebe vozila od strane njihovih vlasnika. Slično tome, proizvođač pesticida može biti zagađivač, iako je zagađenje rezultat pravilne ili nepravilne upotrebe pesticida [5].

Princip "zagađivač plaća" priznat je u nizu međunarodnih konvencija (od kojih većina ima regionalni karakter) kao što su Helsinška konvencija o zaštiti Baltičkog mora ili Konvencija za zaštitu Sredozemnog mora od zagađenja. Još uvijek nema jednoglasnog mišljenja o tome da li ovaj princip treba smatrati općim načelom prava ili pravilom običajnog prava predviđenim u članu 38 Statuta Međunarodnog suda

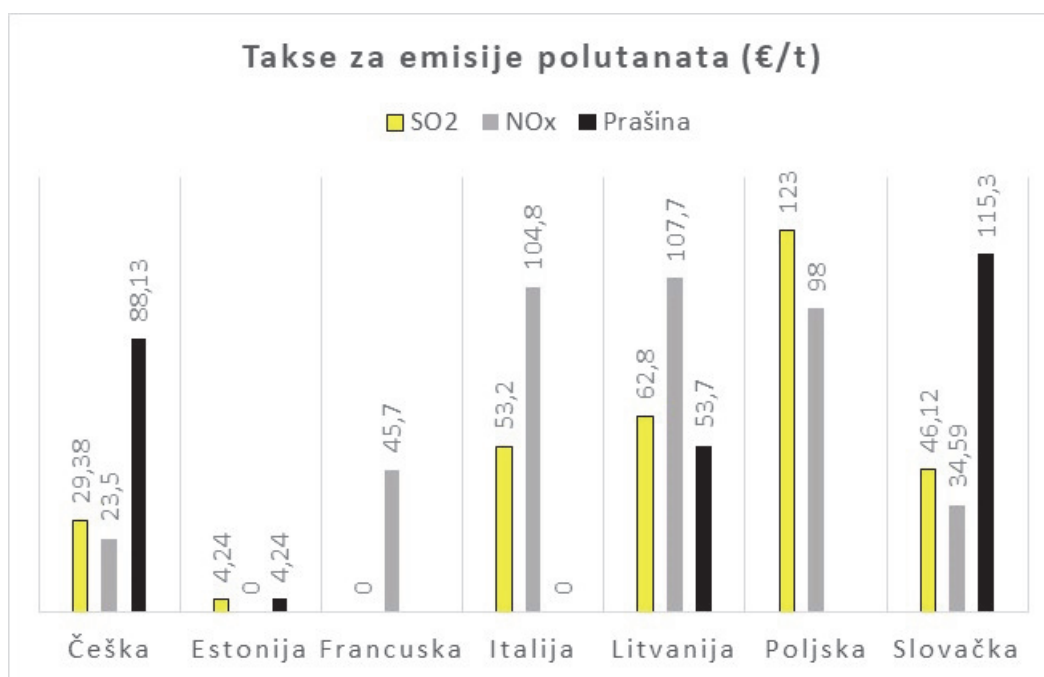

pravde. Činjenica da je većina država uvela ovaj princip u svoj pravni sistem, te da postoji sve veće međunarodno prihvatanje tog principa, snažni su argumenti u korist uvođenja ovog principa kao opšteg principa prava.

U Sporazumu o Evropskoj Uniji, Član 191(2) spominje princip "zagađivač plaća" kao obavezan za sve članice EU [6]. Član 191(2) glasi: "Politika Unije o životnoj sredini ima za cilj visok nivo zaštite uzimajući u obzir raznolikost situacija u različitim regionima Unije. Ona će se zasnivati na principu predostrožnosti i na principima da treba poduzeti preventivne mjere, da se šteta u okolišu prioritetno otklanja na izvoru i da zagađivač plaća. U tom kontekstu, mjere usklađivanja koje zadovoljavaju zahtjeve zaštite okoliša uključuju, gdje je to primjereno, zaštitnu klauzulu koja omogućava državama članicama da poduzmu privremene mjere, iz neekonomskih ekoloških razloga, koje su podložne inspekciji od strane Unije."

Kako bi se primijenio princip "zagađivač plaća", koriste se razni instrumenti, kao što su ekološki standardi, granične vrijednosti emisija, najbolje raspoložive tehnike (*BAT: Best Available Techniques*), okolinske dozvole, eko-takse, poreske olakšice, državni podsticaji, pravila za utvrđivanje odgovornosti, kao i dobrovoljni pristupi kao što su ISO 14000 certifikacije i eko-oznake.

U SAD, princip "zagađivač plaća" nije u potpunosti implementiran niti je priznat kao poseban princip ili politika. Međutim, kao praksa poštuju se smjernice o tom principu. Na primjer, određene odredbe u Zakonu o čistom zraku iz 1970. godine zahtijevaju od zagađivača da zadovolje ekološke standarde o svom trošku. S druge strane, Zakon o odgovoru na pitanja životne sredine, kompenzaciji i odgovornosti iz 1980. godine (*CERCLA: Environmental Response, Compensation and Liability Act*) adekvatno prepoznaje princip "zagađivač plaća" u SAD [7].

Slika 2. Visine taksi koje se plaćaju po toni emisija polutanata u nekim zemljama EU [8]
Na slici nije prikazana Danska u kojoj je taksa za tonu SO₂ čak 1342 €.

2.2. Zakonodavstvo FBiH

Princip "zagađivač plaća" u Federaciji BiH propisan je članom 11 Zakona o zaštiti okoliša FBiH (Sl. novine FBiH 33/03), koji glasi: "Zagađivač plaća troškove kontrole i prevencije od zagađenja, bez obzira na to da li su troškovi nastali kao rezultat nametanja odgovornosti zbog emisija zagađenja, naknada utvrđenih odgovarajućim finansijskim instrumentima ili kao obaveza utvrđena u propisu o smanjivanju zagađenosti okoliša. Korisnik okoliša je odgovoran za sve aktivnosti koje imaju uticaja na okoliš u skladu sa ovim zakonom i drugim propisima." [9].

Član 28 Zakona o zaštiti okoliša FBiH propisuje da nadležno ministarstvo vodi registar o pogonima, postrojenjima i zagađivanjima, koji sadrži, između ostalog, i podatke o emisijama zagađujućih materija iz postrojenja. Registar o postrojenjima i zagađivanjima bi morao biti dostupan javnosti.

Članom 2. Pravilnika o registrima postrojenja i zagađivanjima (Sl. novine FBiH 82/07) Federalno ministarstvo okoliša i turizma proglašeno je nadležnim za uspostavu, razvoj i održavanje Registra o postrojenjima i zagađivanjima u Federaciji BiH. Tim Pravilnikom detaljnije se regulira uspostavljanje i održavanje Registra o postrojenjima i zagađivanjima, koji predstavlja osnovu za izvještavanje u skladu sa zakonskim obavezama i međunarodnim ugovorima, uključujući i one koje proizlaze iz Kijevskog protokola i Aarhuske konvencije o pristupu informacijama, učešću javnosti, odlučivanju i pristup pravosuđu u oblasti okolišnih pitanja. Spomenutim pravilnikom propisuju se baze podataka: o ispuštanju zagađivanja, o okolišnim dozvolama, o aktivnostima okolišne inspekcije, o tvarima štetnim za zdravlje ljudi, način prikupljanja podataka i rokovi dostave godišnjih podataka od operatera u postupku vođenja registra koji je u skladu sa Zakonom o zaštiti okoliša i koji treba biti zasnovan na informacijama dostavljenim od strane nadležnog organa i/ili operatera postrojenja.

The screenshot shows a web interface for searching the PRTR register. At the top, there are navigation links: RSS, Početna, Mapa sajta, Web portal Vijeća ministara, and a language selector for Bosanski. The main heading is "Registar emisija i transfera zagađivača" with a sub-heading "Izveštaji". Below this is a search form titled "Pretraga postrojenja". The form includes a section "Unesite kriterijum pretrage" with the following fields: Godina (2012), Naziv postrojenja, Kompanija (Svi), Entitet (Svi), Kanton (Svi), Riječni sliv (Svi), Grad, Poštanski broj, Ekonomska djelatnost (Svi), PRTR aktivnost (Svi), Tip (Ispuštanja zagađivača), and Medij (Svi). A "Traži" button is located at the bottom of the form. Below the search form is a section "Rezultati pretrage" which contains a table with the following columns: Šifra postroj., Naziv postrojenja, Kompanija, Adresa, Broj zgr., Poštanski br., and Grad.

Slika 3. PRTR registar koji je bio dostupan do 2012. godine na web stranici Ministarstva vanjske trgovine i ekonomskih poslova BiH (<http://prtr.mvteo.gov.ba:8081>)

Tokom 2012. godine u Federalnom ministarstvu okoliša i turizma razvijena je i instalirana aplikacija za unos podataka u elektronsku bazu - Registra o postrojenjima i zagađivanjima (*BH PRTR: Bosnia and Herzegovina Pollutant Release and Transfer Register*) na način kako je to propisano europskim E-PRTR. Baza podataka (Slika 3) uspostavljena je kao rezultat međunarodnog projekta koji je finansirala EU, ali

ta baza više nije dostupna online, nego se podaci mogu dobiti od Federalnog ministarstva okoliša i turizma na zvaničan zahtjev o pristupu informacijama.

Članom 101 Zakona o zaštiti okoliša FBiH predviđeno je uspostavljanje Federalnog fonda za zaštitu okoliša i kantonalnih fondova za zaštitu okoliša, koji implementiraju finansijske instrumente, odnosno prikupljaju i raspodjeljuju naknade utvrđene odredbama od članova 103 do 109 Zakona o zaštiti okoliša FBiH [9].

Fond za zaštitu okoliša FBiH osnovan je Zakonom o Fondu za zaštitu okoliša FBiH 2003. godine (Sl. novine FBiH 33/03), ali započeo je svoje operativne aktivnosti tek nakon izdavanja Rješenja o registraciji od strane Općinskog suda u Sarajevu u februaru 2010. godine. Prema tom Zakonu, Fond obuhvata djelatnosti u vezi sa prikupljanjem sredstava, poticanjem i finansiranjem pripreme, provedbe i razvoja programa, projekata i sličnih aktivnosti u području očuvanja, održivog korištenja, zaštite i unapređivanja stanja okoliša i korištenja obnovljivih izvora energije.

Pravni osnov za prikupljanje sredstava Fonda za zaštitu okoliša Federacije BiH proizlazi iz sljedećih zakona, pravilnika i uredbi [10]:

- Zakon o Fondu za zaštitu okoliša Federacije BiH (Sl. novine FBiH 33/03)
- Pravilnik o upravljanju ambalažom i ambalažnim otpadom (Sl. novine FBiH 88/11, 28/13, 8/16, 54/16, 103/16 i 84/17)
- Pravilnik o upravljanju otpadom od električnih i elektronskih proizvoda (Sl. novine FBiH 87/12, 107/14, , 8/16, 79/16 i 12/18)
- Uredba o naknadama za plastične kese tregerice (Sl. novine FBiH 9/14)
- Uredba o vrstama naknada i kriterijumima za obračun naknada za zagađivače zraka (Sl. novine FBiH 66/11) i Uredba o izmjenama i dopunama Uredbe o vrstama naknada i kriterijima za obračun naknada za zagađivače zraka (Sl. novine FBiH 107/14)
- Zakon o vodama Federacije BiH (Sl. novine FBiH 70/06)
- Uredba s posebnim naknadama za okoliš koje se plaćaju pri registraciji motornih vozila (Sl. novine FBiH 14/11, 26/11)

2.3. Institucionalni okvir za primjenu principa "zagađivač plaća"

Fond za zaštitu okoliša FBiH je neprofitna javna ustanova u svojstvu pravnog lica s pravima, obavezama i odgovornostima utvrđenim Zakonom o Fondu i Statutom Fonda. Sjedište Fonda je u Sarajevu. Djelatnost Fonda za zaštitu okoliša FBiH čini prikupljanje i distribucija finansijskih sredstava za zaštitu okoliša na teritoriji Federacije BiH, koja bi se trebala koristiti naročito za sljedeće namjene [10]:

- podršku u ostvarivanju zadataka koji proizilaze iz obaveza i odgovornosti prema međunarodnoj zajednici iz oblasti zaštite okoliša;
- suzbijanje štete po okoliš u slučaju kada se ne može primijeniti princip odgovornosti za izvršavanje štete određenom licu (zagađivač plaća);
- troškove sprečavanja ili otklanjanja štete po okoliš koja zahtijeva neposrednu intervenciju;
- potpora mjerama u cilju zaštite okoliša, naročito u oblasti razvoja i finansiranja informativnog sistema, obrazovanja i širenja informacija;
- unapređivanje razvoja ekonomske strukture koja je povoljna po okoliš;
- očuvanje zaštićenih prirodnih područja;
- unapređivanje ekološke svijesti javnosti i istraživanje okoliša;
- očuvanje, održivo korištenje, zaštita i unapređivanje stanja okoliša.

Djelatnost Fonda obuhvata poslove u vezi sa pribavljanjem sredstava, poticanjem i finansiranjem pripreme, provedbe i razvoja programa, projekata i sličnih aktivnosti u oblasti očuvanja, održivog korištenja, zaštite i unapređivanja stanja okoliša i korištenja obnovljivih izvora energije, a posebno [10]:

- stručne i druge poslove u vezi sa pribavljanjem, upravljanjem i korištenjem sredstava Fonda;
- posredovanje u vezi sa finansiranjem zaštite okoliša iz sredstava stranih država, međunarodnih finansijskih institucija i tijela, te domaćih i stranih pravnih i fizičkih lica;
- pružanje stručnih usluga u vezi sa finansiranjem zaštite okoliša;
- vođenje baze podataka o programima, projektima i sličnim aktivnostima u području zaštite okoliša, te potrebnim i raspoloživim finansijskim sredstvima za njihovo ostvarivanje;
- poticanje, uspostavljanje i ostvarivanje saradnje sa međunarodnim i domaćim finansijskim institucijama i drugim pravnim i fizičkim licima radi finansiranja zaštite okoliša u skladu sa: Federalnom strategijom zaštite okoliša, planovima zaštite okoliša donesenim na osnovu Strategije, međunarodnim ugovorima čija je članica Bosna i Hercegovina, te drugim programima i spisima u području zaštite okoliša;
- obavljanje i drugih poslova u vezi sa poticanjem i finansiranjem zaštite okoliša, utvrđenih Statutom Fonda.

Prema analitičkim izvještajima o poslovanju Fonda za zaštitu okoliša FBiH koje Vladi Federacije Fond dostavlja svake godine, prihodi Fonda ostvaruju se iz 4 kategorije naknada:

- Opća i posebna vodna naknada
- Jedinična i posebna naknada za okoliš koja se plaća pri registraciji motornih vozila
- Naknada za zagađivače zraka
- Opća naknada za sve proizvođače i uvoznike za upravljanje otpadom od električnih i elektronskih proizvoda koji nisu (su) uključeni u organizovani sistem preko operatera, Naknada za upravljanje ambalažom i ambalažnim otpadom i Naknade od zbrinjavanja otpadnih guma, vozila, ulja, baterija i akumulatora

2.3.1. Vodne naknade

Fond za zaštitu okoliša FBiH prikuplja opće i posebne vodne naknade koje se plaćaju na zakup javnog vodnog dobra na površinskim vodama prve kategorije u skladu s članom 177. Zakona o vodama (Sl. novine FBiH 70/06), kojim je propisano da 15% naknada naplaćenih po tom osnovu pripada Fondu, koji ih ima rasporediti na projekte zaštite voda i vodnog tla od Federalnog značaja, iz razloga što je nemoguće štiti rijeku, koja je ugrožena fekalnim otpadnim vodama samo u jednom kantonu. Zadaća Fonda je da ovim sredstvima maksimalno zaštiti okoliš ugrožen industrijskim otpadnim vodama, hemikalijama i drugim onečišćujućim materijama za koje je potrebno graditi razne prečistače, kolektore, odvodne kanalizacione sisteme i finansirati druge savremene tehnologije koje će zaštititi naše vodno dobro.

2.3.2. Naknade za okoliš pri registraciji motornih vozila

Fond, na osnovu Uredbe o posebnim naknadama za okoliš koja se plaća pri registraciji motornih vozila (Sl. novine FBiH 14/11), od juna 2011. godine prikuplja i posebne naknade za okoliš, koje raspoređuje na način da 30% naknada zadržava za Fond, a 70% naknada prosljeđuje kantonima, na osnovu pojedinačnog iznosa naplaćenog od svakog kantona. I kantoni i Fond dužni su da ovim sredstvima finansiraju projekte iz oblasti zaštite okoliša, jedni od kantonalnog, drugi od federalnog značaja.

2.3.3. Naknade od zagađivača zraka

Fond, na osnovu Uredbe o vrstama naknada i kriterijima za obračun naknada od zagađivače zraka (Sl. novine FBiH 66/11), od oktobra 2011. godine prikuplja naknade od zagađivača zraka prema vrsti, količini i porijeklu zagađujućih materija uz korektivni podsticajni koeficijent, koje takođe raspoređuje na način da 30% naknada zadržava za Fond, a 70% naknada prosljeđuje kantonima, na osnovu pojedinačnog iznosa naplaćenog od svakog kantona. I ovim naknadama kantoni i Fond dužni su da finansiraju projekte iz oblasti zaštite okoliša (zraka), jedni od kantonalnog, drugi od federalnog značaja.

2.3.4. Naknade od upravljanja ambalažom, ambalažnim otpadom i otpadom od električnih i elektronskih proizvoda

Od aprila 2013. godine Fond, na osnovu Pravilnika o izmjenama i dopunama Pravilnika o upravljanju ambalažom i ambalažnim otpadom (Sl. novine FBiH 88/11 i 28/13), prikuplja naknade i po ovom osnovu, bez obzira na porijeklo otpada (industrija, zanatstvo, maloprodaja, uslužne djelatnosti, domaćinstva), a u cijelosti ih raspoređuje uprava Fonda za projekte upravljanja i zbrinjavanja ambalaže i ambalažnog otpada. Tokom 2013. godine Fond je započeo aktivnosti na implementaciji Pravilnika o upravljanju otpadom električnih i elektronskih proizvoda (Sl. novine FBiH 87/12), po kojem je propisana opća i posebna naknada za upravljanje istim.

3. Detaljan pregled prikupljenih sredstava u Fond za zaštitu okoliša FBiH za period 2015-2017

3.1. Pristup podacima o prikupljenim naknadama

Iako je članom 10 Zakona o zaštiti okoliša FBiH propisano da "svaki pojedinac i organizacija moraju imati odgovarajući pristup informacijama koje se odnose na okoliš, a kojim raspolažu organi uprave", nisu sve informacije javno dostupne putem web stranica nadležnih institucija, nego se, u skladu s odredbama Zakona, dostavljaju "na zahtjev zainteresiranog lica".

Informacije o količinama zagađujućih materija koje su u posmatranom periodu ispustili zagađivači, kao i o prikupljenim naknadama, prvo smo tražili na web stranicama institucija koje su za to ovlaštene:

- Federalno ministarstvo okoliša i turizma (<http://www.fmoit.gov.ba>),
- Fond za zaštitu okoliša FBiH (<http://www.fzofbih.org.ba>) i
- Federalni hidrometeorološki zavod (<http://fhmzbih.gov.ba>)

Federalno ministarstvo okoliša i turizma na svojoj web stranici ima sekciju "Registri i izvješćivanje" (slika 4) ali su tu podaci ograničeni na nabranje relevantnih propisa, link za pristup Registru (koji ne radi), te neki od izvještaja za prethodne godine (2012, 2015, 2016).

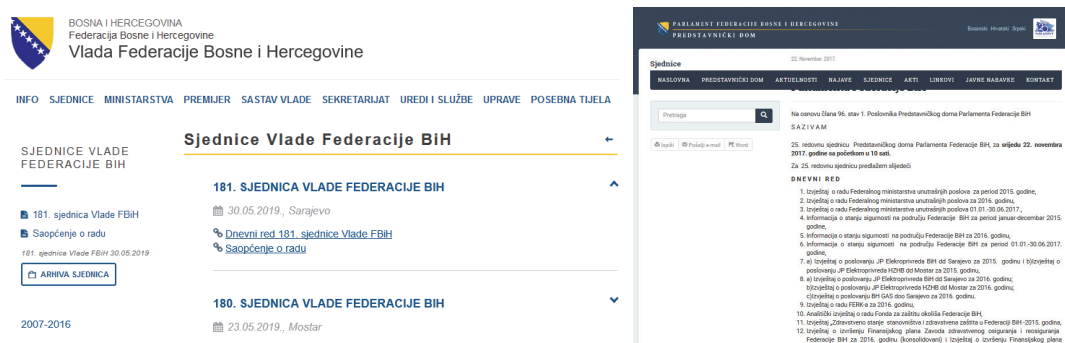
Slika 4. Web stranica Federalnog ministarstva okoliša i turizma [11]

Fond za zaštitu okoliša FBiH nekad je objavljivao godišnje analitičke izvještaje o poslovanju Fonda koji sadrži sveobuhvatne podatke o prikupljenim naknadama i raspodjeli utrošenih sredstava, ali je jedini takav izvještaj dostupan na web stranici Fonda za 2012. godinu (slika 5). Kako te izvještaje usvajaju Vlada i Parlament FBiH, tražili smo te izvještaje i na njihovim web stranicama (slika 6), ali materijali za sjednice nisu javno dostupni.

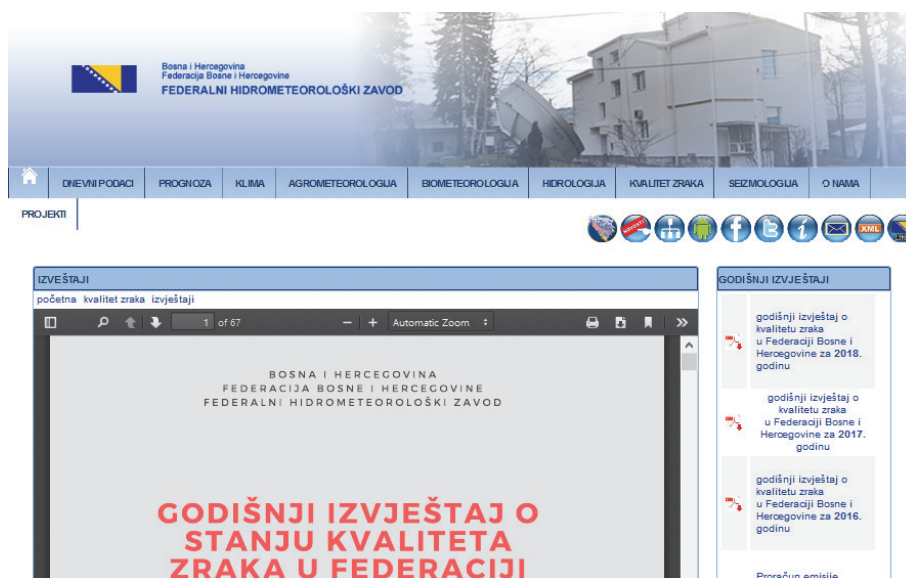
Federalni hidrometeorološki zavod objavljuje godišnje izvještaje o kvalitetu zraka (slika 7), a ranije su bili dostupni i godišnji izvještaji o emisijama zagađujućih tvari u zraku u FBiH. Nakon objavljivanja izvještaja o emisijama za 2016. godinu, Zavod je prestao objavljivati te izvještaje i uklonio je stare izvještaje sa svoje web stranice.

Slika 5. Web stranica Fonda za zaštitu okoliša FBiH [12]

Slika 6. Web stranice Vlade FBiH [13] i Parlamenta FBiH [14]

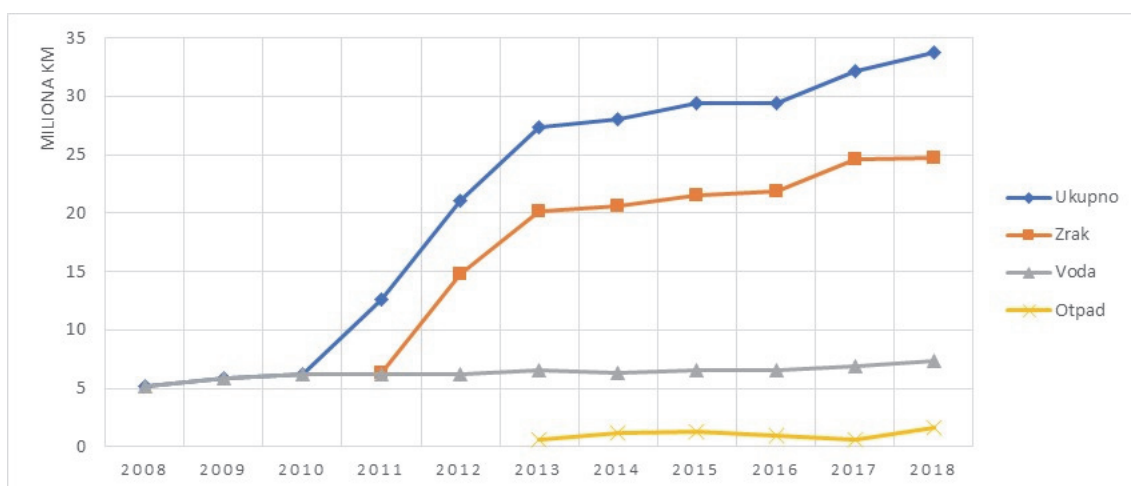
Slika 7. Web stranica Federalnog hidrometeorološkog zavoda [15]

Nakon pretrage web stranica nadležnih institucija, uputili smo zahtjeve za pristup informacijama, na koji smo dobili odgovore od svih institucija kojima smo se obratili. Neke smo dobili elektronski, na našu e-mail adresu, a neke smo dobili poštom.

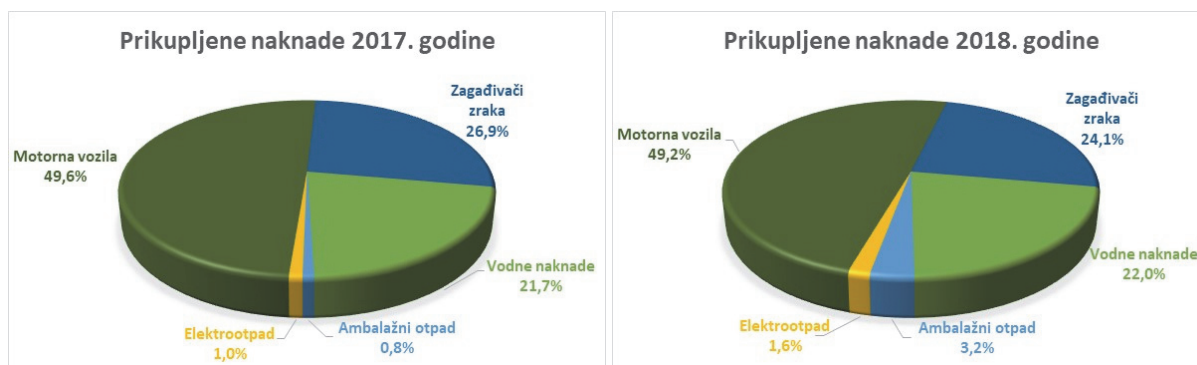

Na web stranici Ministarstva okoliša i turizma FBiH 5.2.2019. objavljen je Izvještaj o realizaciji akcionog plana Federalne strategija zaštite okoliša 2008-2018 [16], u kojem su sumirani podaci o prikupljenim naknadama po principu "zagađivač plaća" za period od 2008. do 2018. godine. Podaci su podijeljeni po zakonima na osnovu kojih su naknade prikupljene, i to: Zakon o fondu (od 2011. godine), Zakon o vodama (od 2008. godine) i Zakon o upravljanju otpadom (od 2013. godine).

Na slici 8 prikazani su podaci o ukupno prikupljenim naknadama u FBiH, a na slici 9 ilustrovana je struktura prikupljenih naknada, iz koje se vidi da skoro polovinu naknada čine naknade prikupljene prilikom registracije motornih vozila, po četvrtinu čine vodne naknade i naknade zagađivača zraka, dok su naknade prikupljene po osnovama zbrinjavanja otpada simbolične i čine tek par procenata ukupno prikupljenih sredstava.

Slika 8. Ostvareni prihodi u FBiH po principu "zagađivač plaća" od 2008. do 2018. godine [16]

Slika 9. Struktura prikupljenih naknada 2017. i 2018. godine [16]

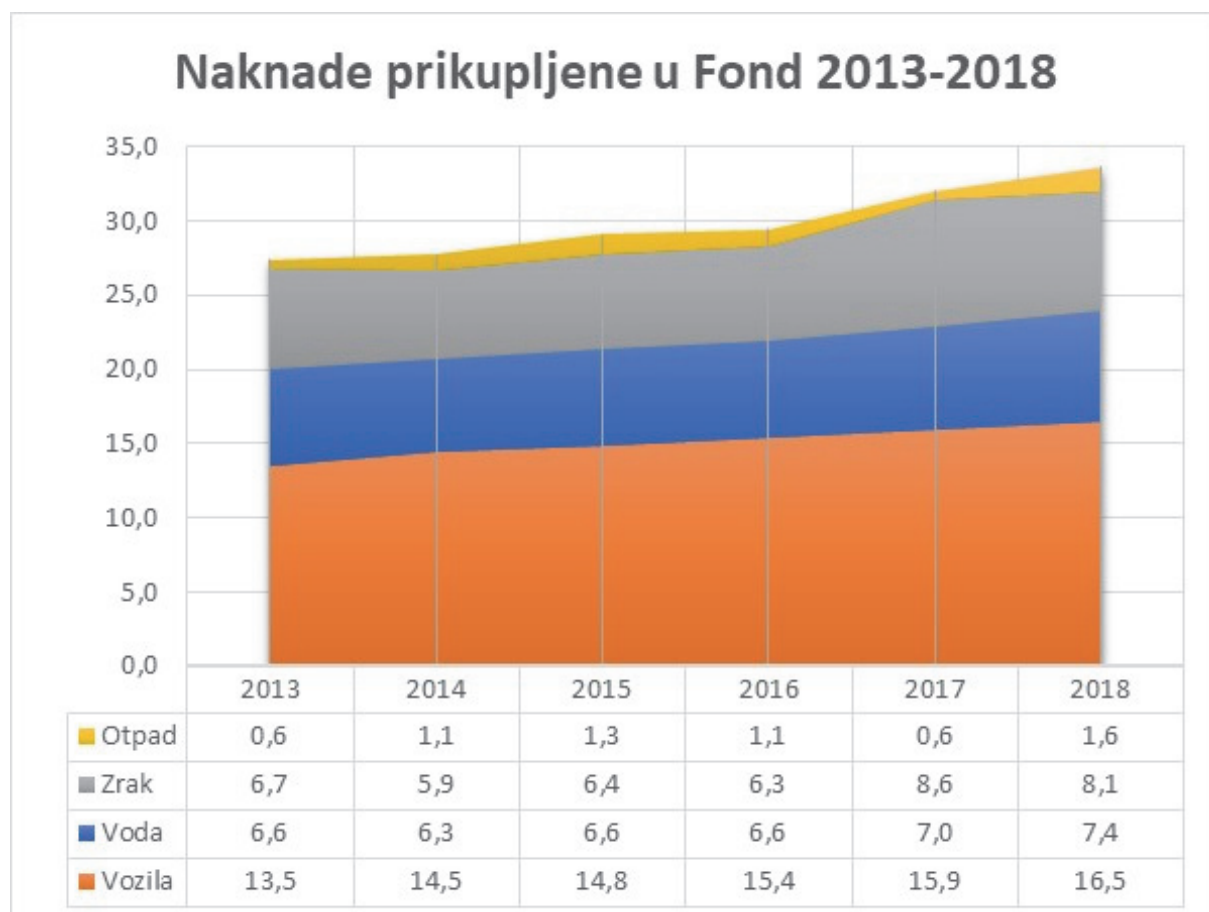
3.2. Analiza podataka o prikupljenim naknadama

3.2.1. Podaci o naknadama iz analitičkih izvještaja

Za detaljniju analizu prikupljenih naknada korišteni su analitički izvještaji o poslovanju Fonda za zaštitu okoliša FBiH [17-22].

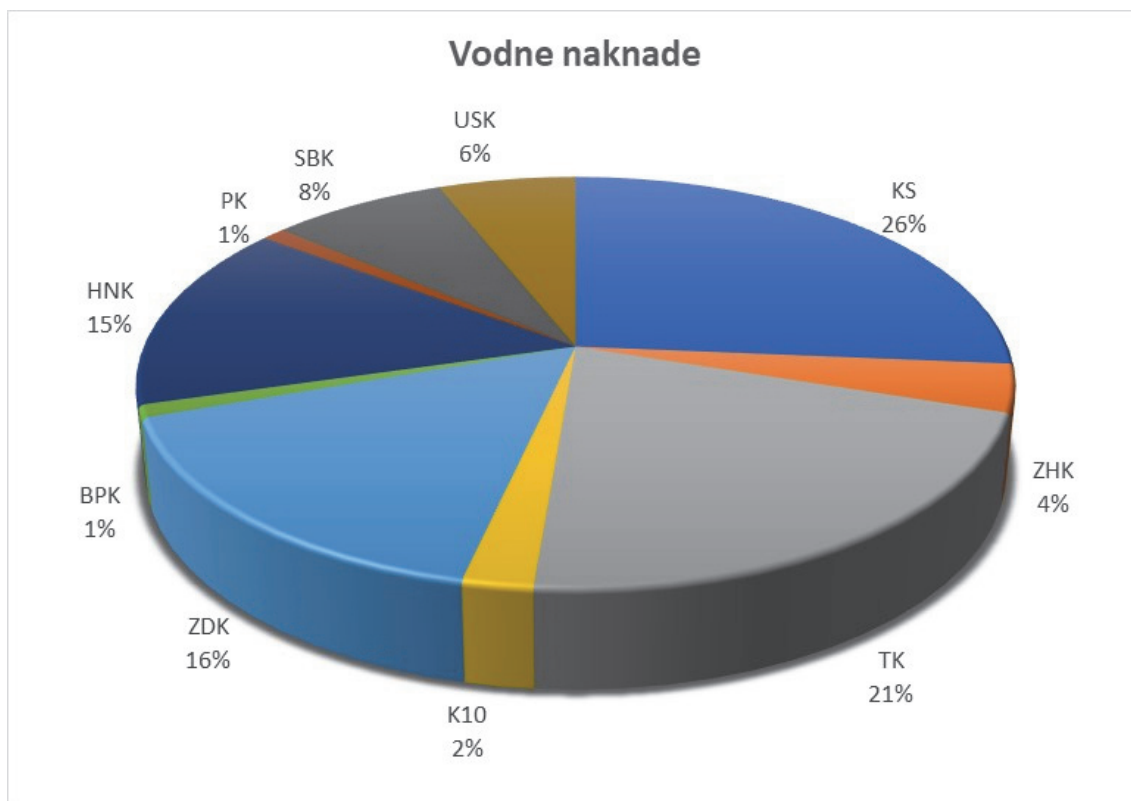
Na slici 10 prikazani su svi prihodi Fonda za zaštitu okoliša FBiH za period od 2013. do 2018. godine, iskazani u milionima KM. Može se zaključiti da su prihodi Fonda u stalnom porastu, da su rasli prosječno po 4,2% godišnje, da su od 2013. do 2018. godine porasli za 22,7%, te da su u 2018. godini iznosili 33,6 miliona KM.

Struktura prikupljenih naknada nije se drastično mijenjala tokom posmatranog perioda: skoro polovinu naknada čine naknade prikupljene prilikom registracije motornih vozila, otprilike po četvrtinu čine vodne naknade i naknade koje plaćaju zagađivači zraka (industrijska i energetska postrojenja), a naknade prikupljene po osnovama zbrinjavanja otpada čine tek par procenata ukupno prikupljenih sredstava

Slika 10. Prikupljene naknade u Fond za zaštitu okoliša FBiH od 2013. do 2018. godine, iskazano u milionima KM

Na slici 11 i u tabeli 1 prikazane su prosječne vrijednosti vodnih naknada prikupljenih u Fond po kantonima, za period od 2013. do 2018. godine¹.

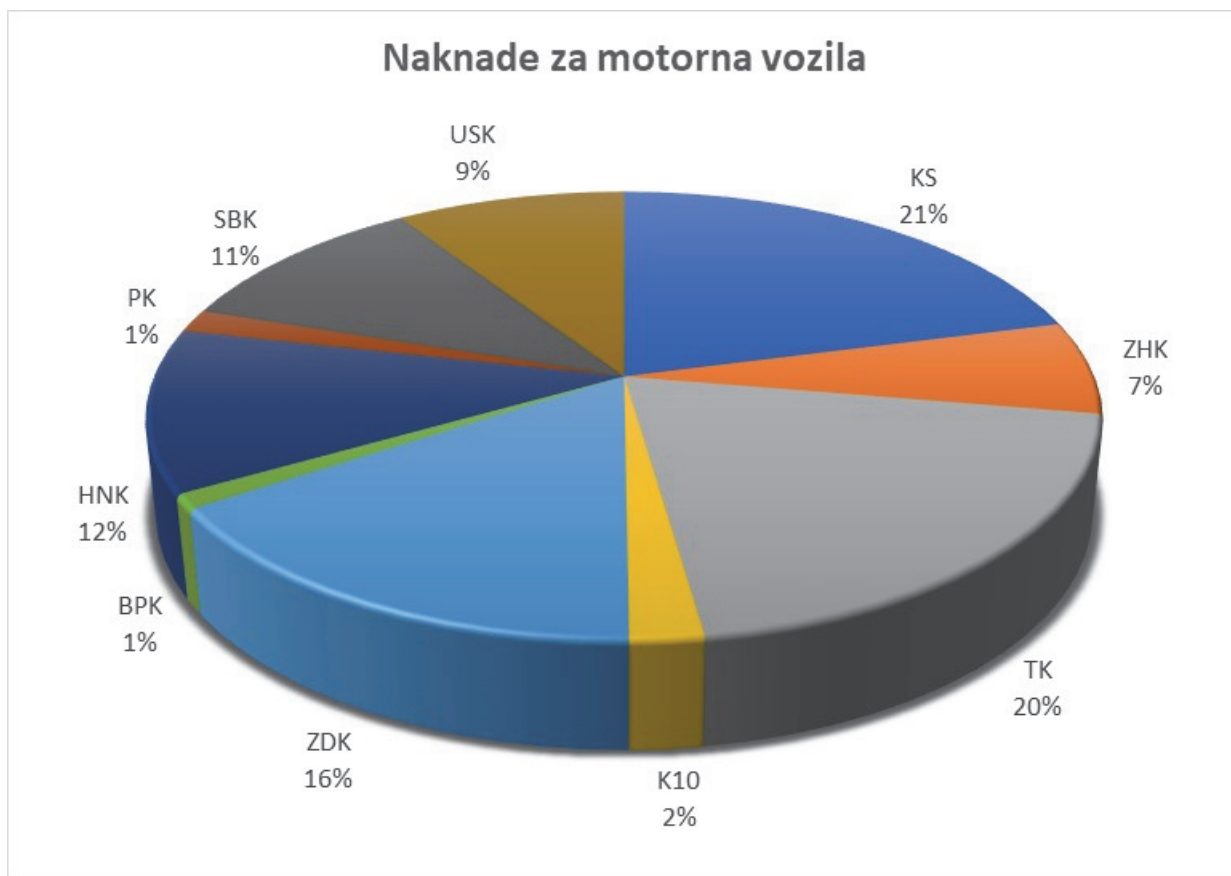
Slika 11. Prosječne prikupljene vodne naknade u Fond za zaštitu okoliša FBiH od 2013. do 2018. godine, iskazano po kantonima

Tabela 1. Prosječne prikupljene vodne naknade u Fond za zaštitu okoliša FBiH od 2013. do 2018. godine, iskazano po kantonima, u hiljadama KM

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Prosjek
Kanton Sarajevo	1.620	1.665	1.697	1.770	1.892	2.001	1.774
Tuzlanski kanton	1.421	1.361	1.437	1.353	1.527	1.465	1.427
Zeničko-dobojski kanton	1.136	984	1.040	1.054	1.102	1.153	1.078
Hercegovačko-neretvanski kanton	1.084	900	997	986	899	1.097	994
Srednjobosanski kanton	460	489	498	526	546	586	517
Unsko-sanski kanton	384	385	392	409	426	432	405
Zapadnohercegovački kanton	210	228	244	258	279	295	252
Kanton 10 (Livno)	166	138	150	117	140	188	150
Bosansko-podrinjski kanton Goražde	61	63	61	65	68	79	66
Posavski kanton	61	57	62	69	74	91	69
Ukupno	6.603	6.270	6.578	6.608	6.952	7.388	6.733

¹ Radi preglednosti, na dijagramu su korištene skraćene oznake naziva kantona: KS (Kanton Sarajevo), ZHK (Zapadnohercegovački kanton), TK (Tuzlanski kanton), K10 (Kanton 10 - Livno), ZDK (Zeničko-dobojski kanton), BPK (Bosansko-podrinjski kanton Goražde), HNK (Hercegovačko-neretvanski kanton), PK (Posavski kanton), SBK (Srednjobosanski kanton), RS (Republika Srpska), USK (Unsko-sanski kanton)

Na slici 12 i u tabeli 2 prikazane su prosječne vrijednosti naknada prikupljenih u Fond koje se plaćaju prilikom registracije motornih vozila po kantonima, za period od 2013. do 2018. godine.

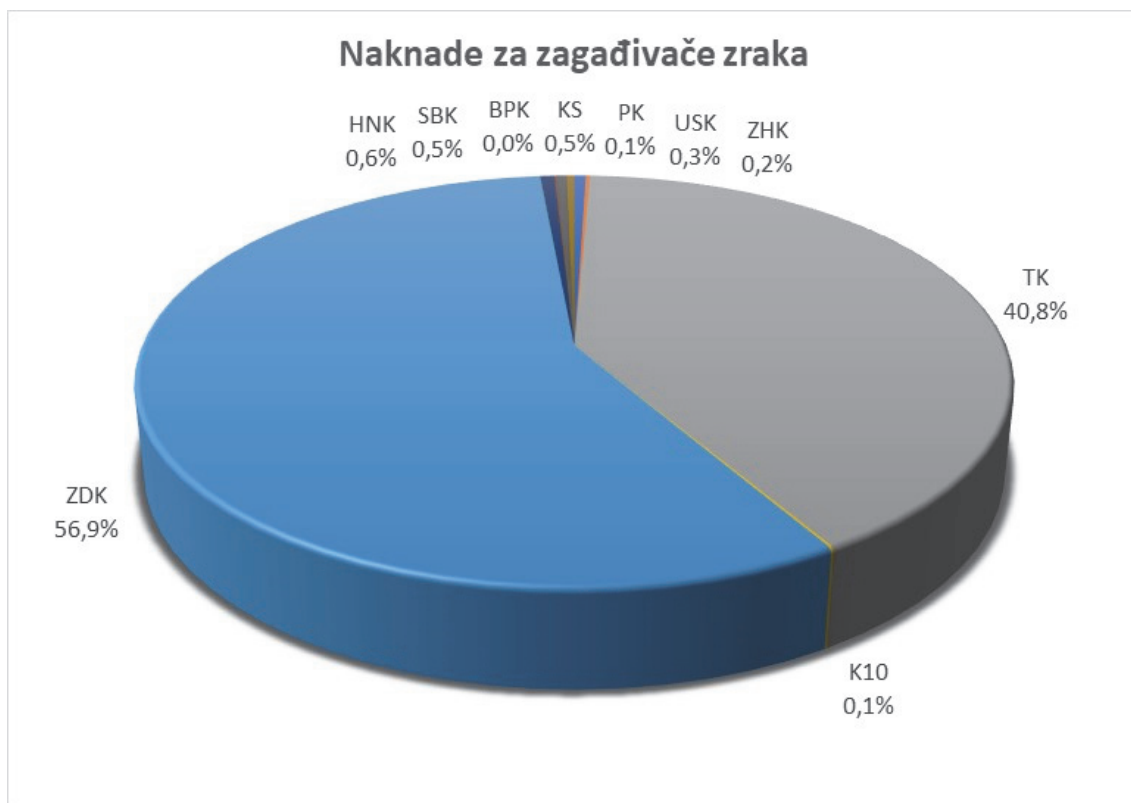

Slika 12. Prosječne prikupljene naknade za motorna vozila u Fond za zaštitu okoliša FBiH od 2013. do 2018. godine, iskazano po kantonima

Tabela 2. Prosječne prikupljene naknade za motorna vozila u Fond za zaštitu okoliša FBiH od 2013. do 2018. godine, iskazano po kantonima, u hiljadama KM

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Prosjek
Kanton Sarajevo	2.869	3.020	3.106	3.238	3.297	3.438	3.161
Tuzlanski kanton	2.693	2.896	2.969	3.087	3.205	3.317	3.028
Zeničko-dobojski kanton	2.082	2.267	2.333	2.443	2.534	2.643	2.384
Hercegovačko-neretvanski kanton	1.617	1.725	1.730	1.780	1.856	1.954	1.777
Srednjobosanski kanton	1.404	1.568	1.596	1.636	1.678	1.779	1.610
Unsko-sanski kanton	1.260	1.348	1.381	1.424	1.445	1.464	1.387
Zapadnohercegovački kanton	863	937	988	1.027	1.108	1.158	1.014
Kanton 10 (Livno)	304	307	312	322	331	347	320
Bosansko-podrinjski kanton Goražde	142	155	155	168	171	180	162
Posavski kanton	224	240	240	256	257	261	246
Ukupno	13.456	14.463	14.811	15.380	15.882	16.540	15.089

Na slici 13 i u tabeli 3 prikazane su prosječne vrijednosti naknada prikupljenih u Fond koje plaćaju zagađivači zraka (industrija i energetika) po kantonima, za period od 2013. do 2018. godine.

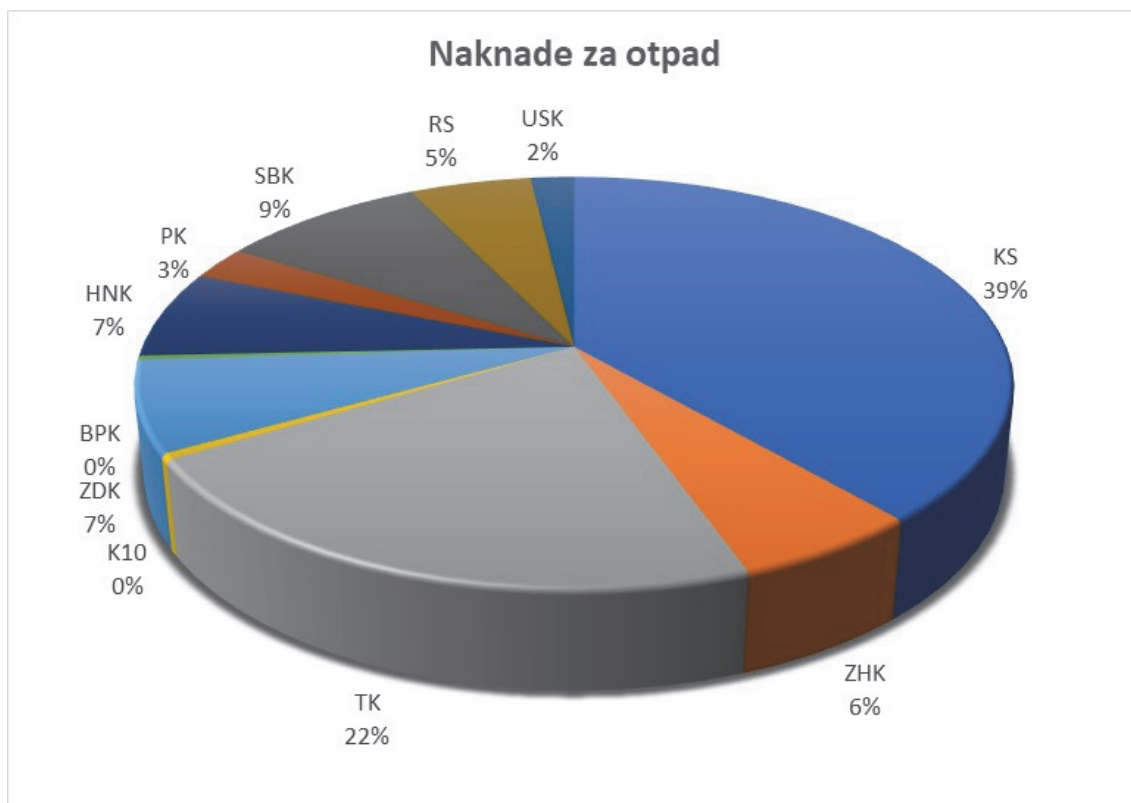

Slika 13. Prosječne prikupljene naknade zagađivača zraka u Fond za zaštitu okoliša FBiH od 2013. do 2018. godine, iskazano po kantonima, u hiljadama KM

Tabela 3. Prosječne prikupljene naknade zagađivača zraka u Fond za zaštitu okoliša FBiH od 2013. do 2018. godine, iskazano po kantonima, u hiljadama KM

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Prosjek
Kanton Sarajevo	37	30	76	24	24	22	36
Tuzlanski kanton	2.309	2.503	2.515	3.028	3.265	3.535	2.859
Zeničko-dobojski kanton	4.331	3.262	3.726	3.111	5.158	4.365	3.992
Hercegovačko-neretvanski kanton	42	32	4	56	75	53	44
Srednjobosanski kanton	11	30	49	45	25	41	33
Unsko-sanski kanton	10	16	36	13	36	26	23
Zapadnohercegovački kanton	2	9	24	13	13	12	12
Kanton 10 (Livno)	3	13	6	0	12	6	7
Bosansko-podrinjski kanton Goražde	1	1	0	0	0	1	1
Posavski kanton	0	0	0	0	0	25	4
Ukupno	6.747	5.897	6.435	6.289	8.608	8.084	7.010

Na slici 14 i u tabeli 4 prikazane su prosječne vrijednosti naknada za ambalažni, elektronski i elektronički otpad prikupljenih u Fond po kantonima, za period od 2013. do 2018. godine.

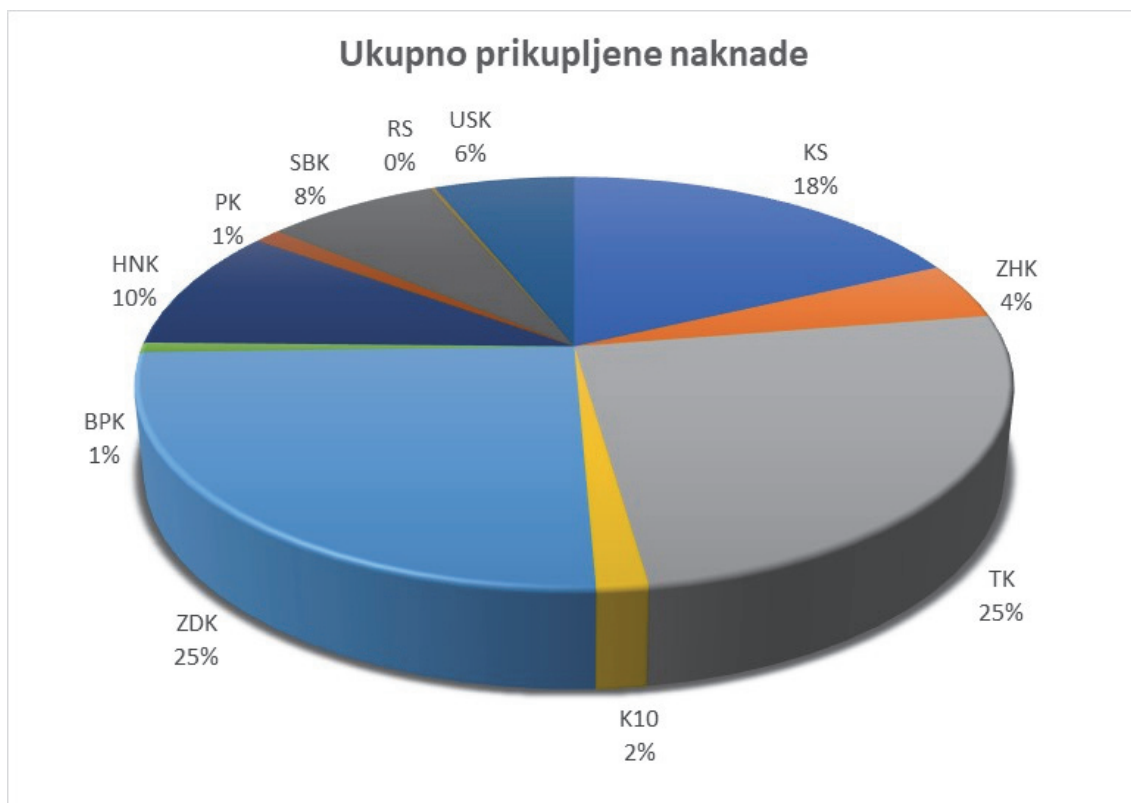

Slika 14. Prosječne prikupljene naknade za otpad u Fond za zaštitu okoliša FBiH od 2013. do 2018. godine, iskazano po kantonima

Tabela 4. Prosječne prikupljene naknade za otpad u Fond za zaštitu okoliša FBiH od 2013. do 2018. godine, iskazano po kantonima, u hiljadama KM

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Prosjek
Kanton Sarajevo	282	645	482	294	221	509	406
Tuzlanski kanton	66	70	375	345	121	400	230
Zeničko-dobojski kanton	46	45	38	138	7	177	75
Hercegovačko-neretvanski kanton	74	124	73	73	18	71	72
Srednjobosanski kanton	20	61	163	61	30	234	95
Unsko-sanski kanton	11	9	22	27	4	46	20
Zapadnohercegovački kanton	43	56	57	57	126	34	62
Kanton 10 (Livno)	3	2	12	5	0	5	5
Bosansko-podrinjski kanton Goražde	1	0	1	8	0	10	3
Posavski kanton	5	16	16	65	30	30	27
Republika Srpska	26	105	57	48	18	81	56
Ukupno	579	1.134	1.298	1.120	574	1.599	1.051

Na slici 15 i u tabeli 5 prikazane su prosječne vrijednosti svih naknada prikupljenih u Fond po kantonima, za period od 2013. do 2018. godine.

Slika 15. Prosječne ukupno prikupljene naknade u Fond za zaštitu okoliša FBiH od 2013. do 2018. godine, iskazano po kantonima

Tabela 5. Prosječne ukupno prikupljene naknade u Fond za zaštitu okoliša FBiH od 2013. do 2018. godine, iskazano po kantonima, u hiljadama KM

	2013	2014	2015	2016	2017	2018	Prosjek
Kanton Sarajevo	4.808	5.360	5.361	5.327	5.434	5.970	5.377
Tuzlanski kanton	6.489	6.830	7.297	7.813	8.118	8.717	7.544
Zeničko-dobojski kanton	7.595	6.558	7.137	6.745	8.802	8.337	7.529
Hercegovačko-neretvanski kanton	2.817	2.782	2.804	2.894	2.846	3.175	2.887
Srednjobosanski kanton	1.895	2.148	2.305	2.268	2.278	2.639	2.256
Unsko-sanski kanton	1.665	1.758	1.831	1.872	1.912	1.969	1.834
Zapadnohercegovački kanton	1.118	1.231	1.314	1.354	1.526	1.499	1.340
Kanton 10 (Livno)	476	460	480	444	483	546	482
Bosansko-podrinjski kanton Goražde	205	219	217	242	240	270	232
Posavski kanton	290	314	319	391	361	408	347
Republika Srpska	26	105	57	48	18	81	56
Ukupno	27.384	27.765	29.122	29.398	32.016	33.612	29.883

Slika 16. Prosječne ukupno prikupljene naknade po glavi stanovnika u Fond za zaštitu okoliša FBiH od 2013. do 2018. godine

Na slici 16 prikazane su prosječne vrijednosti ukupno prikupljenih naknada za posmatrani period (2013-2018 godina), po broju stanovnika u kantonima, prema rezultatima popisa stanovništva 2013 (tabela 6). Zanimljivo je da u prosjeku svaki stanovnik Federacije BiH u Fond godišnje uplati 11,7 KM. Najveći doprinos Fondu imaju stanovnici Zeničko-dobojskog kantona, skoro dvostruko veći od prosjeka Federacije (20,7 KM), slijede Tuzlanski (17,0 KM) i Zapadnohercegovački kanton (14,1 KM), a najmanji doprinos Fondu po glavi stanovnika ima Kanton 10 (5,7 KM).

Tabela 6. Broj stanovnika po kantonima prema rezultatima popisa 2013. godine

Kanton	Broj stanovnika prema popisu iz 2013
Kanton Sarajevo	413.593
Tuzlanski kanton	445.028
Zeničko-dobojski kanton	364.433
Hercegovačko-neretvanski kanton	222.007
Srednjobosanski kanton	254.686
Unsko-sanski kanton	273.261
Zapadnohercegovački kanton	94.898
Kanton 10 (Livno)	84.127
Bosansko-podrinjski kanton Goražde	23.734
Posavski kanton	43.453

Na slikama 17 do 20 prikazane su prosječne naknade po glavi stanovnika za posmatrani period, po kantonima i po vrsti naknade. Podaci na dijagramima su sortirani po veličini, kako bi se lakše uočile razlike između kantona.

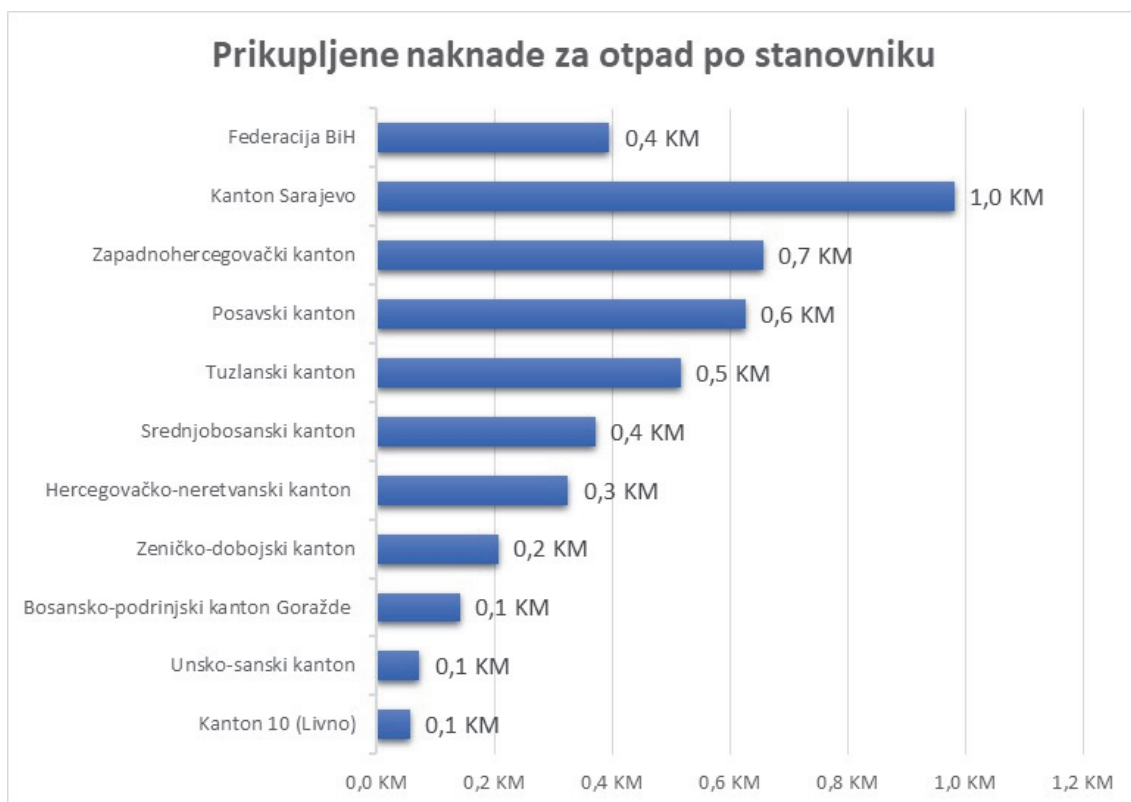
Slika 17. Prosječne prikupljene vodne naknade u Fond za zaštitu okoliša FBiH od 2013. do 2018. godine, iskazano po kantonima, po glavi stanovnika

Slika 18. Prosječne prikupljene naknade za motorna vozila u Fond za zaštitu okoliša FBiH od 2013. do 2018. godine, iskazano po kantonima, po glavi stanovnika

Slika 19. Prosječne prikupljene naknade zagađivača zraka u Fond za zaštitu okoliša FBiH od 2013. do 2018. godine, iskazano po kantonima, po glavi stanovnika

Slika 20. Prosječne prikupljene naknade za otpad u Fond za zaštitu okoliša FBiH od 2013. do 2018. godine, iskazano po kantonima, po glavi stanovnika

Nesrazmjer u prikupljenim naknadama po glavi stanovnika može se donekle objasniti strukturom privrednih djelatnosti u kantonima.

Najviše vodnih naknada u Fond, skoro dvostruko više od prosjeka Federacije, uplaćuju Hercegovačko-neretvanski kanton i Kanton Sarajevo, vjerovatno zato što su operateri koji upravljaju hidroelektranama na Neretvi smješteni u tim kantonima (Elektroprivreda HZHB i Elektroprivreda BiH). Slijede dva kantona s razvijenim industrijskim i termoenergetskim kapacitetima (Tuzlanski i Zeničko-dobojski), dok je najmanji doprinos iz Unsko-sanskog kantona, koji nema značajnijih industrijskih niti energetskih objekata.

Zanimljivo je da najviše naknada koje se plaćaju prilikom registracije motornih vozila po glavi stanovnika uplaćuje Zapadnohercegovački kanton. Ako se podaci o prikupljenim naknadama uporede s brojem registrovanih motornih vozila [23], opet prednjači Zapadnohercegovački kanton, koji ima jednak broj registrovanih vozila po glavi stanovnika (359 vozila na 1.000 stanovnika) kao i Kanton Sarajevo. Najmanje ima Kanton 10 sa 193 registrovana vozila na 1.000 stanovnika.

Slika 21. Prikupljene naknade za motorna vozila u Fond za zaštitu okoliša FBiH 2018. godine, iskazano po kantonima, po registrovanom vozilu

Nejasno je zbog čega su tako velika odstupanja u naknadama za motorna vozila. Kako se razlikuju naknade za putnička i teretna vozila, analizirani su i ti podaci. Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku za 2018. godinu [23], Zapadnohercegovački kanton ima najveći procenat teretnih vozila (17,9%) u Federaciji BiH. Pored Posavskog kantona sa 13,8%, ostali kantoni imaju od 7,2% (Bosansko-podrinjski) do 11,3% (Srednjobosanski i Kanton 10) teretnih vozila. Procenat autobusa u ukupnom broju vozila je prilično ujednačen po kantonima (od 0,3 do 0,6%). Dakle, vrsta vozila nije jedini faktor koji bi objasnio takve podatke.

Prema podacima Federalnog zavoda za statistiku za 2018. godinu [23], Kanton Sarajevo ima dvostruko veći procenat novih vozila (2,1%) od prosjeka Federacije BiH (1,1%). Slijedi ga Posavski kanton sa 1,2%,

a najmanji procenat ima Kanton 10 (0,5%) vozila mlađih od 1 godine). Vozila starosti od 1 do 2 godine opet najviše ima Kanton Sarajevo (2,7%), slijedi Posavski kanton (1,6%), prosjek Federacije BiH je 1,4%, a najmanje ima Bosansko-podrinjski kanton (0,6%). Vozila starih od 3 do 5 godina opet ima najviše Kanton Sarajevo (7,0%) i Zapadnohercegovački kanton (5,1%).

Na osnovu svega toga, može se zaključiti da visina prikupljenih naknada po kantonima zavisi od prosječne starosti vozila, procenta teretnih vozila, procenta vrsti motora i pogonskog goriva i radne zapremine motora. Prema Uredbi o posebnim naknadama za okoliš koje se plaćaju pri registraciji motornih vozila (Sl. novine FBiH 14/11), jedinična naknada za pojedine vrste vozila iznosi:

- osobni automobili 15 KM,
- autobusi 60 KM,
- teretni automobili 90 KM,
- kombinirani automobili 30 KM,
- mopedi 6 KM,
- motocikli 10KM,
- radni strojevi 25 KM,
- radna vozila 30 KM,
- traktori 10 KM.

Korektivni koeficijent (K1) u zavisnosti od vrste motora i pogonskog goriva iznosi za:

- otto motor dvotaktni (motorni benzin, plin) 2,0
- otto motor četverotaktni (motorni benzin, plin) 1,0
- rotacijski motor (motorni benzin, plin) 1,5
- diesel motor (dizelsko gorivo, biodizel) 1,0
- elektromotor (električna struja) 0,2
- motor na pogon alternativnim gorivima (vodik, bioalkohol) 0,2.

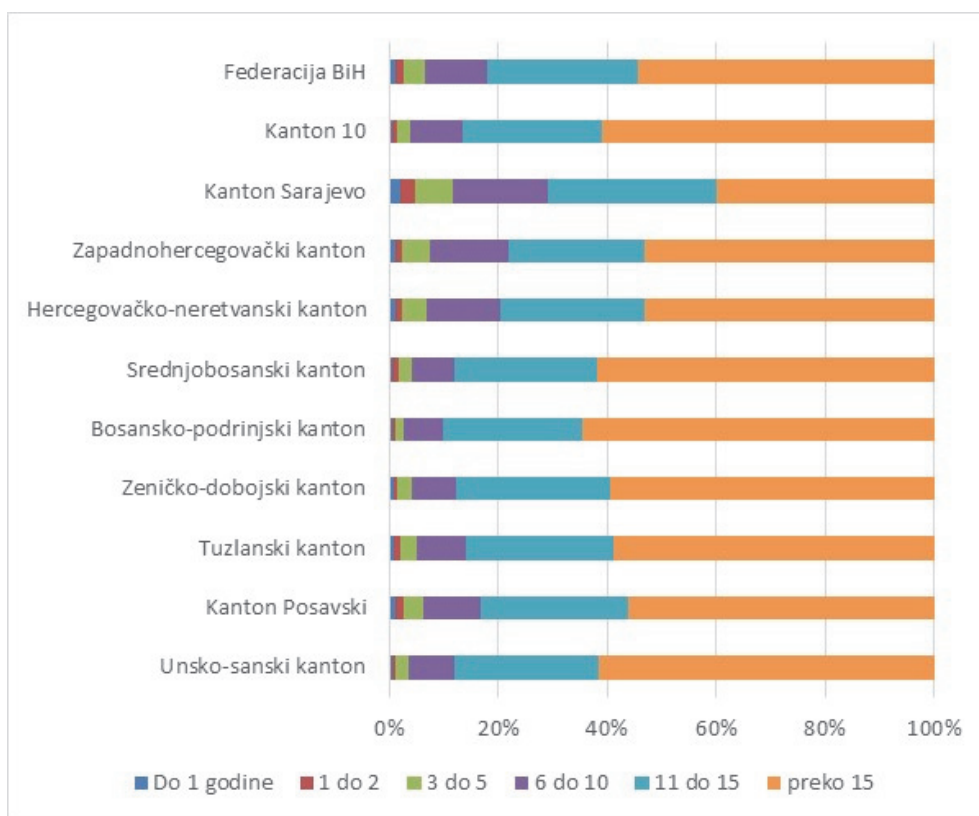
Korektivni koeficijent (K2) u zavisnosti od radne zapremine motora iznosi za:

- motor radne zapremine manje od 50 cm³ 0,80
- motor radne zapremine od 51 do 250 cm³ 0,85
- motor radne zapremine od 251 do 750 cm³ 0,90
- motor radne zapremine od 751 do 1400 cm³ 0,95
- motor radne zapremine od 1401 do 2000 cm³ 1,00
- motor radne zapremine od 2001 do 4000 cm³ 1,20
- motor radne zapremine od 4001 do 8000 cm³ 1,40
- motor radne zapremine od 8001 do 12000 cm³ 1,60
- motor radne zapremine od 12001 do 16000 cm³ 1,80
- za motor radne zapremine veće od 16001 cm³ 2,00.

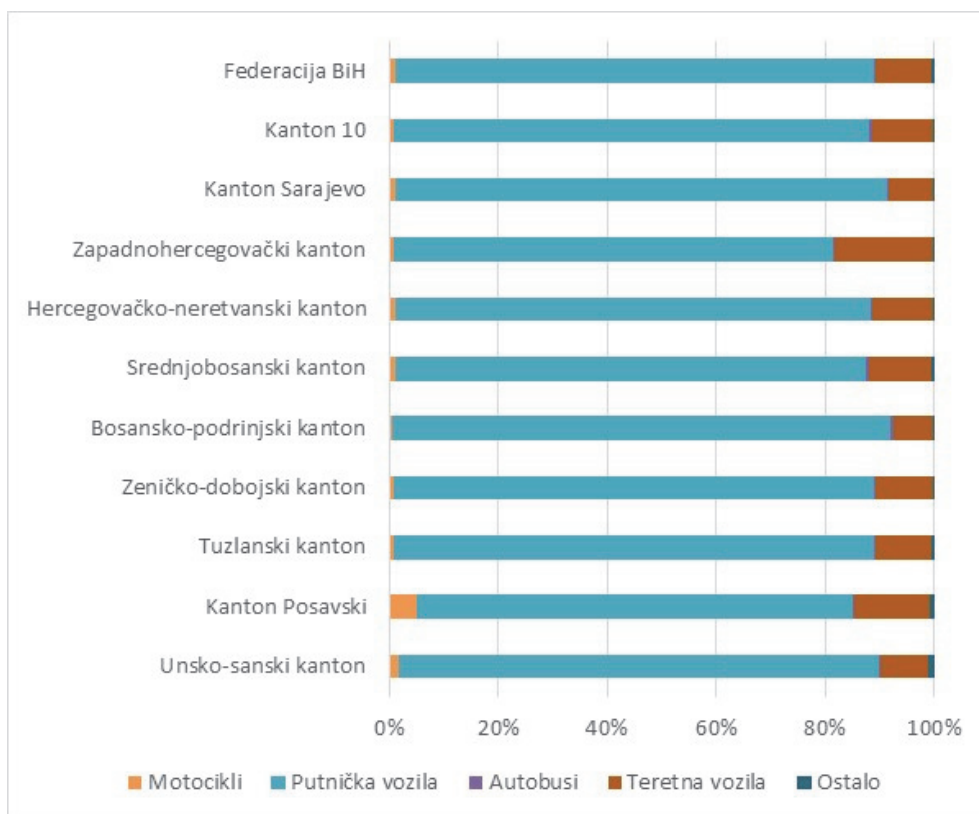
Korektivni koeficijent (K3) u zavisnosti od starosti vozila iznosi za:

- vozilo starosti od 0 do 5 godina 0,90
- vozilo starosti od 6 do 8 godina 0,95
- vozilo starosti od 9 do 10 godina 1,00
- vozila starosti od 11 do 15 godina 1,10
- vozila starosti od 16 do 20 godina 1,20
- vozilo starosti od 21 do 30 godina 1,40
- vozilo starosti iznad 30 godina 1,60

Na slikama 22 i 23 prikazana je struktura registrovanih vozila po kantonima, po starosti i po vrsti vozila.

Slika 22. Struktura vozila u FBiH za 2018. godinu po starosti vozila

Slika 23. Struktura vozila u FBiH za 2018. godinu po vrsti vozila

Naknade koje uplaćuju industrijski i energetska operateri za ispuštanje zagađujućih materija u zrak u ogromnom su procentu skoncentrisane na područje dva industrijska kantona: Zeničko-dobojski i Tuzlanski. Najveći obveznici tih naknada su upravo u tim kantonima, a zanimljivo je da po glavi stanovnika, Zeničko-dobojski kanton uplaćuje skoro dvostruko više od Tuzlanskog, a ta dva kantona zajedno čine 95% prikupljenih naknada zagađivača zraka.

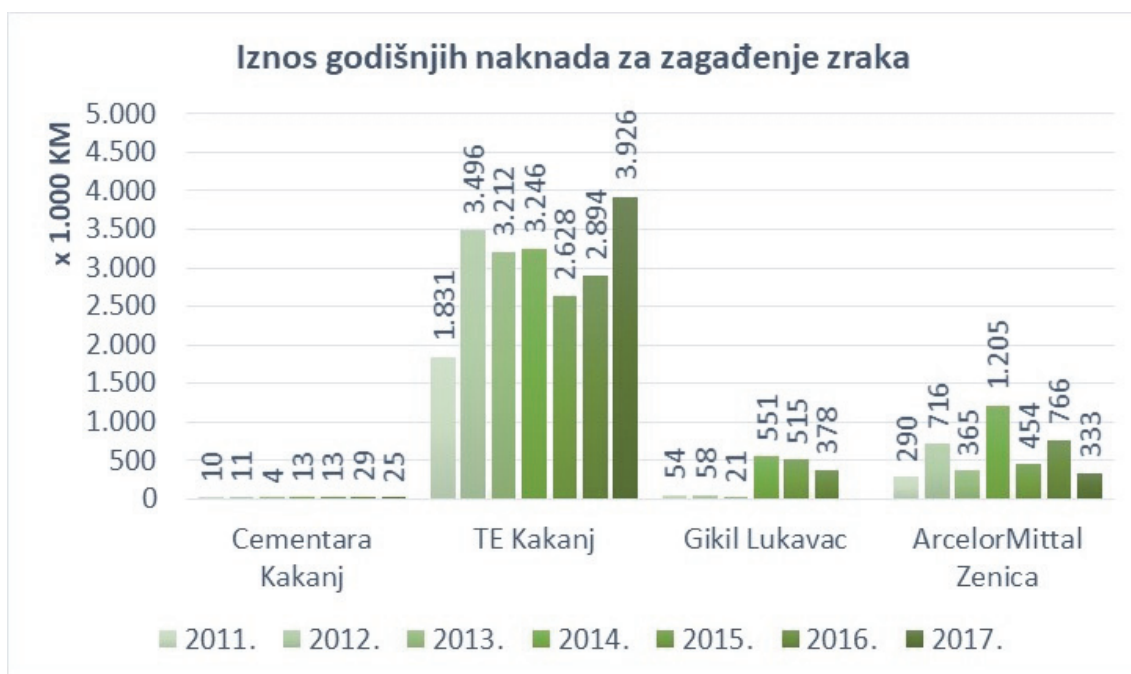
Kako se te naknade obračunavaju prema emisijama zagađujućih materija, može se reći da je svaki stanovnik Zeničko-dobojskog kantona izložen 6 puta većim emisijama od prosjeka Federacije, 127 puta većim od stanovnika Kantona Sarajevo, a čak 400 puta od stanovnika Bosansko-podrinjskog kantona.

Najviše naknada za ambalažni, elektronski i elektronički otpad po glavi stanovnika prikupi Kanton Sarajevo, 2,5 puta više od prosjeka Federacije, dok najmanje naknada po glavi stanovnika prikupi Bosansko-podrinjski, Unsko-sanski kanton i Kanton 10, koji prikupi 7 puta manje naknada od prosjeka Federacije.

Analizirajući prikazane podatke, može se zaključiti da se iznosi prikupljenih naknada po kantonima značajno razlikuju, kako u ukupnom iznosu, tako i po relativnim iznosima (po glavi stanovnika, po broju registrovanih vozila, industrijskih objekata i sl.).

3.2.2. Dinamika prikupljanja naknada

Dinamika prikupljanja naknada ne se može vidjeti iz godišnjih analitičkih izvještaja o poslovanju Fonda [17-22], koji ne sadrže te informacije, osim podataka o dospijeću naknada. Posmatrajući duži vremenski period, može se uočiti da su značajna odstupanja u iznosima prikupljenih naknada koje plaćaju zagađivači zraka i naknada za otpad, dok su vodne naknade i naknade za vozila u stalnom porastu, ali bez velikih odstupanja. To znači da operateri koji plaćaju naknade za zagađenje zraka i za otpad neredovno uplaćuju naknade, ili da osporavaju iznose koje moraju platiti i sudskim putem traže način da odgode plaćanje ili da umanje iznose naknada.

Slika 24. Iznos godišnjih naknada za zagađenje zraka za 4 velika zagađivača

Prema podacima koje je Eko forum Zenica 28.8.2018 tražio od Fonda za zaštitu okoliša, pozivajući se na Zakon o slobodi pristupa informacijama, prikupljeni su podaci za 4 velika zagađivača, od kojih se tri

nalaze u Zeničko-dobojskom kantonu, a jedan u Tuzlanskom kantonu. Zanimljivo je da neka postrojenja (Cementara i termoelektrana Kakanj) naknadu plaćaju uglavnom na vrijeme dok neka (Gikil Lukavac, ArcelorMittal Zenica) kasne i po 3 godine, jer sudskim putem pokušavaju odgoditi ili jednostavno izbjegavaju plaćanje.

Koksara Gikil Lukavac u septembru 2018. godine bila je dužna skoro pola miliona KM naknada (od 2013. do tog datuma platili su samo 1,1 milion KM). To je najvjerovatnije bio jedan od odlučujućih razloga da Kantonalno tužilaštvo i Federalno ministarstvo okoliša i turizma poduzmu akcije protiv te firme (pokretanje krivičnog postupka i odbijanje zahtjeva za obnovu okolinske dozvole).

Slika 25. Kašnjenja u plaćanju naknada za zagađenje zraka za 4 velika zagađivača

Broj dana kašnjenja u plaćanju naknada (slika 25) računa se od dana kad je po propisima FBiH zagađivač dužan uplatiti naknadu (31.7. naredne godine). Neka kašnjenja su nastala krivicom Fonda i/ili Ministarstva jer su kasnili sa obračunom, a neka zbog sudskih sporova ili izbjegavanja plaćanja. Gikil Lukavac tako nije uopšte poslao izvještaj o emisijama za 2017. godinu, a naknada za ArcelorMittal Zenica za 2017. godinu je obračunata samo po proizvodnji koks. Naknada za izmjerene emisije za 2017. godinu obračunata je samo na osnovu procjene, jer nije bilo validnih mjerenja na koksari i aglomeraciji. Naime, u postupku izdavanja obnovljene okolinske dozvole za ArcelorMittal Zenica, utvrđeno je kako sistemi za mjerenje emisija na koksari i aglomeraciji, na osnovu čijih podataka se i obračunavaju naknade, nisu bili postavljeni ispravno, te je dat rok od 6 mjeseci da se izvrši premještanje tih uređaja. Do septembra 2019, cijelih 29 mjeseci od izdavanja obnovljene dozvole, ti sistemi još uvijek nisu premješteni i ne daju validne podatke, tako da će se naknade i za 2018. i za 2019. godinu obračunati na osnovu procjene i periodičnih mjerenja.

Takav način obračuna ostavlja prostor za manipulaciju podacima i praksa je koju bi trebalo izbjegavati ubuduće. Bez validnih i objektivnih mjerenja, naknada koju plaćaju veliki zagađivači zraka gubi svoju osnovnu svrhu – da stimuliše mjere za smanjenje emisija.

Kako bi se podaci o prijavljenim emisijama mogli barem grubo kontrolisati, registar emisija (PRTR) bi morao biti javno dostupan, kao što je to uostalom i previđeno Zakonom o zaštiti okoliša, jer bi tako

civilno društvo, ali i sami operateri mogli uočiti nelogičnosti, moguće greške i nepotpune podatke, te reagovati prema nadležnim institucijama kako bi se te greške otklonile.

Alternativni registar na web stranici <http://www.eko.ba>, koji su na osnovu dostupnih podataka kreirale nevladine organizacije, nakon objavljivanja top liste najvećih zagađivača pokazao je da podaci koje operateri dostavljaju u registar često nisu validni, pa oni koji redovno dostavljaju podatke, kao što je Cementara Kakanj, dospiju na čelo top liste najvećih zagađivača. Na listi nedostaje Termoelektrana Kakanj (jer podatke nisu dostavili elektronski nego samo odštampane formulare pa podataka nema u registru), ili se na toj listi pojave operateri koji očigledno ne znaju dostaviti ispravne podatke. Tako su u top listi za 2017. godinu među najvećim zagađivačima zraka po prijavljenim emisijama, rame uz rame s koksarom i termoelektranom, bila jedna mesnica i jedna štamparija.

Tri najveća zagađivača zraka u Bosni i Hercegovini 2015-2017

	Čestice prašine (PM ₁₀)			Zagađivači koji uzrokuju kisele kiše (SO _x + NO _x)		
	2015	2016	2017	2015	2016	2017
ArcelorMittal Zenica	1 639,9	1 419,9	1 405,7	5 954,6	2 598,9	5 217,5
Tuzlanska termoelektrana na uglj	934,9	1 017,2	958,0	67 646,9	72 291,5	62 911,0
hemijske tvornice u Lukavcu	109,0	143,4	200,3	2 306,3	2 737,1	3 904,8

Slika 26. Godišnje emisije tri najveća zagađivača u FBiH (u tonama po kalendarskoj godini) [24]

4. Detaljan pregled raspodjele i utroška sredstava iz Fonda za period 2015-2017

Članom 25 Zakona o Fondu za zaštitu okoliša Federacije BiH propisano je kako se vrši raspodjela sredstava prikupljenih u Fond [25]:

Sredstva prikupljena u Fond bit će raspoređena između Federacije i kantona u odnosu 30% spram 70% (Federacije 30% - kanton 70%).

Osnova za obračun sredstava koja će se raspoređivati u skladu sa stavom 1. ovog člana, su ukupno prikupljena sredstva iz svakog kantona posebno.

Sredstva Fonda u skladu sa st. 1. i 2. ovog člana uplaćuju se kantonalnim fondovima za zaštitu okoliša (ukoliko su uspostavljeni), odnosno budžetima kantona, odmah po dospijeću u Fond. Kantoni će osigurati adekvatna sredstva iz svog fonda za zaštitu okoliša lokalnim vlastima radi izvršenja poslova koji se povjere u Zakonu.

Javni poziv za korištenje sredstava Fonda za realizaciju programa, projekata i sličnih aktivnosti iz područja zaštite okoliša koji se objavljuje najmanje jedanput godišnje u skladu sa programom rada i finansijskim planom Fonda. Ako se na temelju prihvaćenih prijava ne iskoriste sva finansijska sredstva planirana za programe i projekte utvrđene javnim konkursom, tokom godine može se za istu namjenu raspisati novi javni konkurs. Oblasti u koje Fond ulaže su [10]:

1. Projekti i studije u cilju ispunjavanja ciljeva Strategije Federacije BiH iz oblasti zaštite okoliša;
2. Projekti jačanja javne svijesti o značaju zaštite okoliša;
3. Projekti upravljanja otpadom;
4. Projekti uspostavljanja federalne mreže monitoringa kvaliteta zraka;
5. Projekti vodosnabdijevanja i sanitacije u Federaciji BiH;
6. Projekti zaštite i remedijacije tla;
7. Projekti zaštite okoliša kao podrška razvoju lokalnih zajednica;
8. Projekti zaštite okoliša urbanih centara;
9. Projekti zaštite prirode;
10. Projekti zaštite voda od značaja za Federaciju BiH;
11. Projekti zaštite zraka;
12. Unapređenje korištenja energije.

U skladu s članom 26. Zakona o Fondu za zaštitu okoliša Federacije BiH, sredstva Fonda koriste se za finansiranje zaštite okoliša, a posebno za [10]:

- zaštitu, očuvanje i poboljšanje kvalitete zraka, tla, vode i mora, te ublažavanja klimatskih promjena i zaštite ozonskog omotača;
- saniranje, poticanje izbjegavanja i smanjivanja nastajanja otpada;
- iskorištavanje vrijednih svojstava, te obrade otpada;
- zaštitu i očuvanje biološke i pejzažne raznovrsnosti;
- provođenje energetske programe;
- provođenje programa razminiranja;
- unapređenje i izgradnju infrastrukture za zaštitu okoliša;
- poboljšanje, praćenje i ocjenjivanje stanja okoliša te uvođenje sustava upravljanja okolišom;
- poticanje održivog korištenja prirodnih dobara;
- poticanje održivih privrednih djelatnosti, odnosno održivog ekonomskog razvoja;

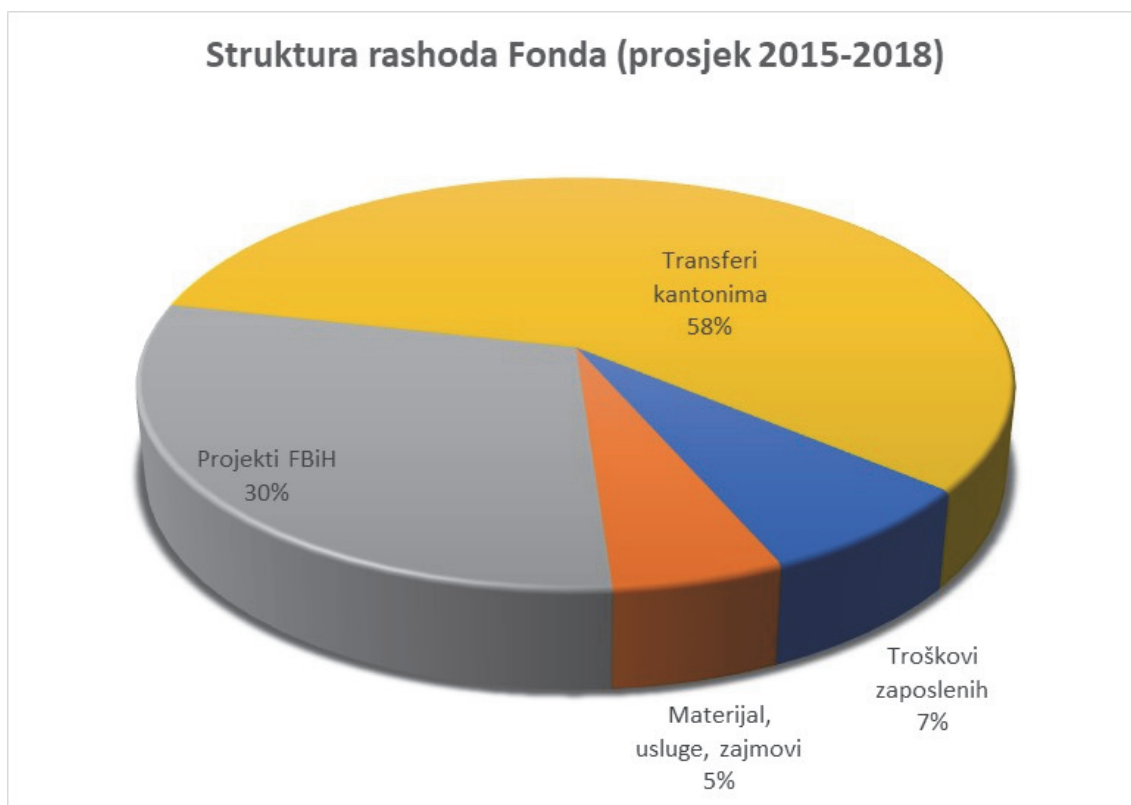
- poticanje istraživanja, razvojnih studija, programa, projekata i drugih aktivnosti, uključujući i demonstracijske aktivnosti.

Fond je dužan pri dodjeli sredstava primjenjivati načelo da se raspoloživim sredstvima postigne najveća ukupna korist za okoliš. Korisnici sredstava Fonda dužni su dodijeljena sredstva koristiti na način i za namjene utvrđene ugovorom o korištenju sredstava. Fond odobrena sredstva stavlja na raspolaganje korisnicima sredstava prema fazama ulaganja i ispostavljenim situacijama [10].

Fond prati i namjensko korištenje sredstava Fonda i izvršenje ugovorenih prava i obaveza korisnika sredstava:

1. neposrednim uvidom, putem ovlaštene osobe,
2. na osnovu izvještaja i dokumentacije dostavljene od strane korisnika sredstava.

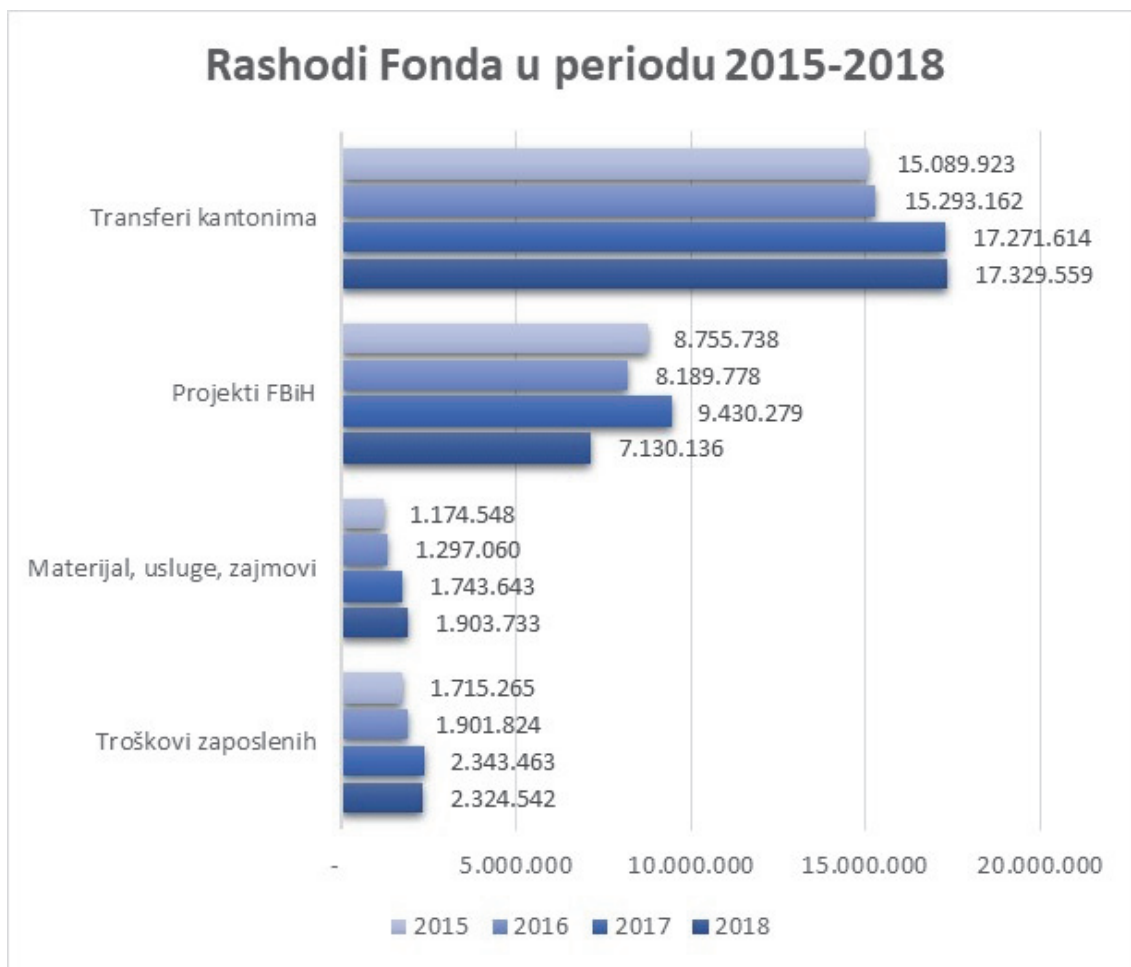
Prema podacima iz Analitičkih izvještaja o poslovanju Fonda za 2016, 2017 i 2018. godinu [20-22], ukupni rashodi Fonda iznosili su u prosjeku oko 28 miliona KM, od čega je na troškove zaposlenih (oko 50 zaposlenih u Fondu) utrošeno oko 8%, na materijalne troškove Fonda oko 4%, na projekte od značaja za Federaciju oko 30%, a kantonima je raspodijeljeno 57% sredstava (slika 25).

Slika 25. Struktura rashoda Fonda – prosječna vrijednost za period 2015-2018

Kako je realizacija sredstava po odobrenim projektima manja od planirane i odobrene, Fond svake godine ostvaruje višak prihoda nad rashodima, dio neutrošenih sredstava se prenosi u narednu godinu, a u julu 2018. godine čak 5 miliona KM oročeno je u komercijalnoj banci na 2 godine. Plan rashoda za projekte na nivou FBiH za 2018. godinu ostvaren je samo sa 26%, što se pravda sporom realizacijom, te nedovoljnom pripremljenosti odobrenih i ugovorenih projekata [22].

Fond u izvještaju [22] konstatuje nema kompletnu sliku o namjenskom utrošku 70% sredstava prikupljenih od naknada za vozila, zrak i otpad koje se raspodjeljuju kantonima, jer kantoni (osim USK, HNK i KS) u Fond ne dostavljaju izvještaje o utrošku dodijeljenih sredstava.

Slika 26. Struktura rashoda Fonda (u KM) po godinama od 2015. do 2018.

Na slici 26 prikazano je kako se struktura rashoda Fonda mijenjala po godinama. Može se uočiti da su transferi kantonima u stalnom porastu (jer isti zavise isključivo od prihoda koji također rastu), kao i vlastiti troškovi Fonda (zaposleni i materijalni troškovi), dok realizirana sredstva koja dodjeljuje sam Fond variraju od godine do godine, ali generalno opadaju.

Razlog za to može se tražiti u lošem kvalitetu aplikacija, kako se tvrdi u izvještaju Fonda, ali i u nepristupačnosti tih sredstava kvalitetnim nevladinim organizacijama koje znaju pripremiti dobre projekte, ali nisu u stanju ispuniti stroge kriterije, u smislu obaveznog sufinansiranja. Jedan od razloga može biti i nepristupačnost sredstava privrednim društvima – zagađivačima, jer u javnim pozivima nije bilo lotova za te namjene. Za loše pripremljene aplikacije koje dolaze iz javnog sektora (komunalna preduzeća, lokalne zajednice, univerziteti) trebalo bi obezbijediti odgovarajuću obuku odnosno jačanje kapaciteta, kako se ne bi dešavalo da se odobrena sredstva ne realizuju.

Često prepreku za realizaciju projekata predstavlja i Zakon o javnim nabavkama, koji se, umjesto da uvede red u tu oblast i spriječi korupciju, pretvorio u sredstvo za jačanje korupcije, mešetarenje i moglo bi se reći "tendersku mafiju". Određene firme su se specijalizirale za obaranje tendera, ili se koriste mehanizmima žalbi i ucjenama kako bi "trgovale" sa stvarnim pružiocima usluga ili dobavljačima opreme.

4.1. Pristup podacima o raspodjeli sredstava

Analitičke izvještaje o poslovanju Fonda za zaštitu okoliša Federacije Bosne i Hercegovine za 2015, 2016 i 2017. godinu, prvo smo tražili na web stranici Fonda (<http://www.fzofbih.org.ba>). Kako se na web stranici može naći samo izvještaj za 2012. godinu, pozivajući se na odredbe Zakona o slobodi pristupa informacijama u Federaciji Bosne i Hercegovine (Sl. novine FBiH 32/01 i 48/11), tražili smo dostavu izvještaja od Fonda za zaštitu okoliša 7.2.2019, a odgovor smo dobili već 15.2.2019. Izvještaji su nam dostavljeni u štampanoj formi, bez naknade, putem pošte.

Iste izvještaje tražili smo i od Parlamenta Federacije Bosne i Hercegovine, koji je nekad objavljivao materijale za sjednice na internetu, ali se tim materijalima više ne može pristupiti nakon što je promijenjen web hosting. Zvanični zahtjev za pristup informacijama poslali smo 7.2.2019, a odgovor sa linkovima na neke od dokumenata dobili smo putem e-maila 19.2.2019.

Analitičke izvještaje za 2013. i 2014. godinu našli smo pomoću internet pretraživača, a nalazili su se na web stranici Doma naroda Parlamenta FBiH (<https://parlamentfbih.gov.ba>). Analitički izvještaj za 2018. godinu dobili smo od zastupnice u Predstavničkom domu Parlamenta FBiH, koja je taj dokument dobila e-mailom u materijalima za sjednicu Parlamenta. Taj dokument još uvijek nije javno dostupan.

Podatke o utrošku sredstava po kantonima prvo smo tražili po web stranicama resornih kantonalnih ministarstava, ali te podatke skoro je nemoguće naći. Web stranice su neujednačenog kvaliteta, značajno se razlikuju po sadržajima, neke se ne ažuriraju već duže vrijeme, a ima i stranica na kojima se mogu pronaći tražene informacije, ukoliko se koriste servisi za pretraživanje.

The screenshot shows the website of the Zeničko-dobojski kanton. The header includes the logo of the Federation of Bosnia and Herzegovina and the kanton name. A navigation menu at the top lists various sections like 'POČETNA', 'VIJESTI', 'SKUPŠTINA', 'VLADA', etc. Below the menu, there is a search bar and a breadcrumb trail: 'Nalazite se: Vlada | Sjednice Vlade | Usvojeni akti | Sjednice Vlade u 2015. godini'. The main content area is titled 'Sjednice Vlade u 2015. godini (47)'. It displays a list of 47 sessions, with the first few visible as follows:

Session Number	Date	Session Number	Date
38. sjednica Vlade Zeničko-dobojskog kantona održana	30.12.2015. godine	37. sjednica Vlade Zeničko-dobojskog kantona održana	18.12.2015. godine
36. sjednica Vlade Zeničko-dobojskog kantona održana	10.12.2015. godine	35. sjednica Vlade Zeničko-dobojskog kantona održana	26.11.2015. godine
34. sjednica Vlade Zeničko-dobojskog kantona održana	16.11.2015. godine	33. sjednica Vlade Zeničko-dobojskog kantona održana	05.11.2015. godine
32. sjednica Vlade Zeničko-dobojskog kantona održana	29.10.2015. godine	31. sjednica Vlade Zeničko-dobojskog kantona održana	16.10.2015. godine
30. sjednica Vlade Zeničko-dobojskog kantona održana	09.10.2015. godine	29. sjednica Vlade Zeničko-dobojskog kantona održana	02.10.2015. godine
28. sjednica Vlade Zeničko-dobojskog kantona održana	23.09.2015. godine	27. sjednica Vlade Zeničko-dobojskog kantona održana	14.09.2015. godine

At the bottom of the list, there is a pagination control showing '1', '2', '3', '4', 'Sljedeća', and 'Kraj'.

Slika 27. Pristup podacima na web stranici Vlade Zeničko-dobojskog kantona

I one informacije koje jesu javno dostupne, nisu prikazane na pristupačan i razumljiv način, nego zahtijevaju naprednije informatičke vještine da bi im se pristupilo. Tako, na primjer, podaci za Zeničko-dobojski kanton nisu dostupni na stranici nadležnog ministarstva, ali se mogu pronaći u arhivi materijala za sjednice kantonalne vlade, tako što se otvori link "Vlada", zatim "Sjednice Vlade", "Usvojeni akti", "Sjednice vlade u ____ godini" (slika 27). Za pronalaženje informacije o utrošku sredstava treba prethodno znati na kojoj sjednici je informacija usvojena.

Do podataka se može doći i pretraživanjem u polju za pretraživanje kompletne web stranice ZDK, ali za pretraživanje treba znati tačan naziv dokumenta koji se traži. U ovom slučaju je pojam za pretraživanje bio "Izveštaj o utrošku namjenskih sredstava Fonda za zaštitu okoline". Treba napomenuti da rezultati pretraživanja zavise od toga da službenik koji unosi podatke na web stranicu slučajno ne pogriješi kod unosa (npr. da izostavi neko slovo ili da zamijeni redoslijed riječi) jer se taj podatak onda ne može naći pretraživanjem.

Tabela 7. Adrese web stranica nadležnih kantonalnih ministarstava

Kanton	Ministarstvo	Web stranica
Kanton Sarajevo	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša	http://mpz.ks.gov.ba/aktuelno/konkursi
Tuzlanski kanton	Ministarstvo prostornog uređenja i zaštite okolice	http://www.vladatk.kim.ba/javni-pozivi-mpuzo
Zeničko-dobojski kanton	Ministarstvo za prostorno uređenje, promet i komunikacije i zaštitu okoline	http://www.zdk.ba/ministarstva/itemlist/category/127-zastita-okoline
Hercegovačko-neretvanski kanton	Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša	http://mtto-hnz-k.ba/natjecaji-i-javne-nabavke/
Srednjobosanski kanton	Ministarstvo prostornog uređenja, građenja, zaštite okoliša, povratka i stambenih poslova	http://www.sbk-ksb.gov.ba/bs/ministarstvo-prostornog-uredenja,-gradenja,-zastite-okolisa,-povratka-i-stambenih-poslova.html
Unsko-sanski kanton	Ministarstvo za građenje, prostorno uređenje i zaštitu okoliša	http://gradjenje.vladausk.ba
Zapadno-hercegovački kanton	Ministarstvo prostornog uređenja, graditeljstva i zaštite okoliša	http://www.vladazzh.com/detaljno.aspx?id=20
Kanton 10 (Livno)	Ministarstvo graditeljstva, obnove, prostornog uređenja i zaštite okoliša	http://www.vladahbz.com/ministarstvo-graditeljstva-obnove-prostornog-uredenja-i-zastite-okolisa/aktivnosti-ministarstva/
Bosansko-podrinjski kanton Goražde	Ministarstvo za urbanizam, prostorno uređenje i zaštitu okoline	http://mu.bpkg.gov.ba/kategorija/konkursi
Posavski kanton	Ministarstvo prometa, veza, turizma i zaštite okoliša	http://www.zupanijaposavska.ba/ministarstvo-prometa-veza-turizma-i-zastite-okolisa/#1442820473694-15d8812a-020e

Nakon pretraživanja web stranica, uputili smo zvaničan zahtjev za pristup informacijama, pozivajući se na Zakon o slobodi pristupa informacijama u Federaciji Bosne i Hercegovine (Sl. novine FBiH 32/01 i 48/11). Zahtjevom smo tražili da nam dostave:

1. Ukupni iznos namjenskih sredstava iz ekoloških naknada koje je kanton dodijelio u 2015, 2016 i 2017. godini (pojedinačno po godinama i po kategorijama korisnika: javna preduzeća i ustanove, privredna društva, neprofitne organizacije, ostala pravna lica).
2. Ukupni iznos namjenskih sredstava iz ekoloških naknada koje je kanton dodijelio u 2015, 2016 i 2017. godini kao kapitalne transfere općinama (pojedinačno po godinama).
3. Da li su korisnici tih sredstava imali obavezu pravdanja sredstava, te ako jesu, koliki je procenat korisnika koji su dostavili izvještaje o utrošku dodijeljenih sredstava.

U tabeli 8 dati su podaci o upućenim zahtjevima i pristiglim odgovorima.

Tabela 8. Reagovanje kantona na zahtjeve o pristupu informacijama

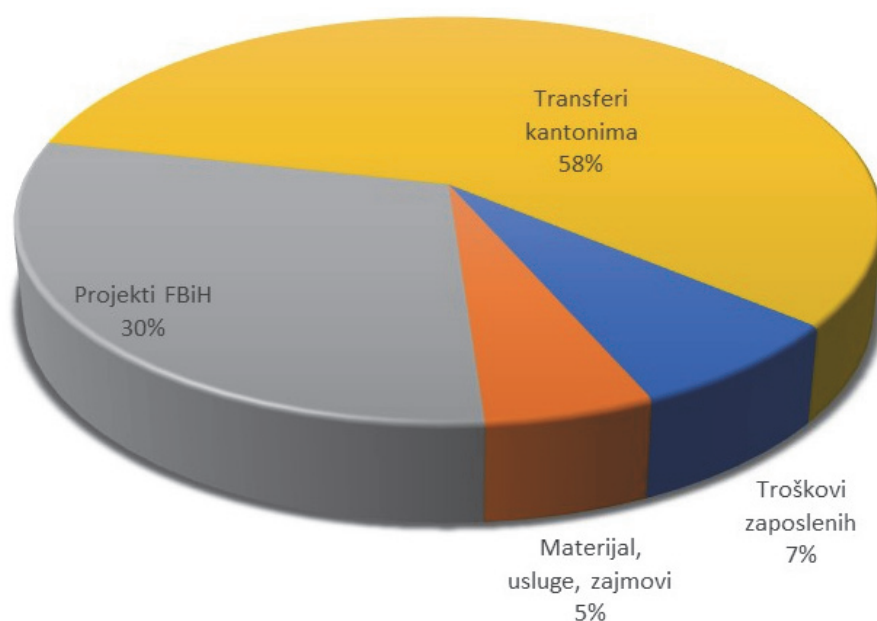
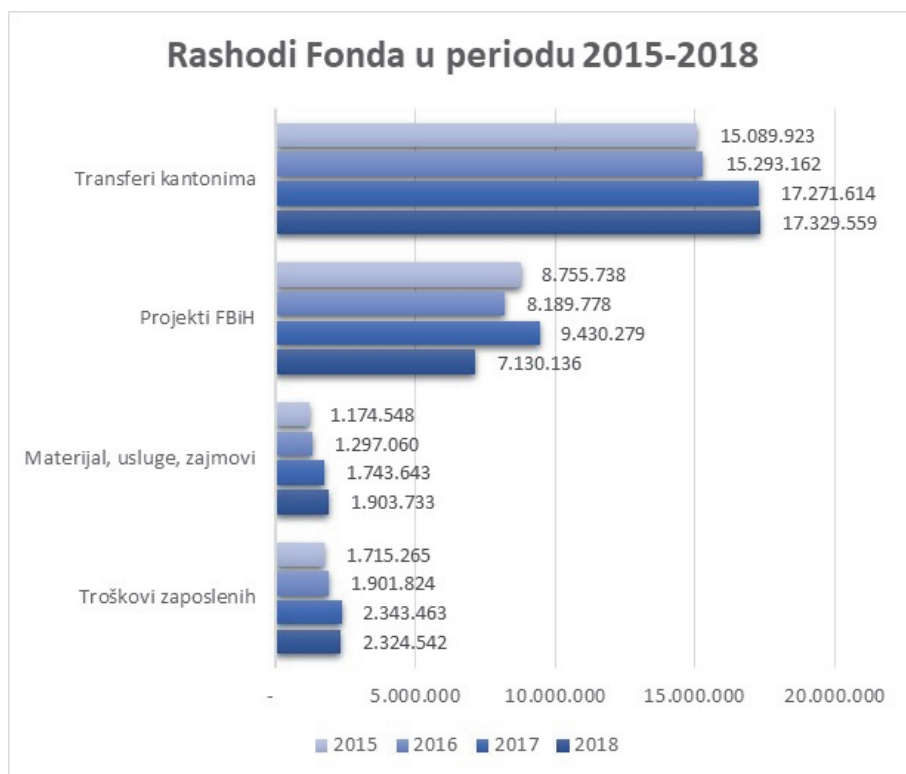
	Pismeni zahtjev	E-mail	Urgencija telefonom	Odgovor	Napomena
Kanton Sarajevo	7.2.2019	-	-	22.2.2019	bez podataka
Tuzlanski kanton	7.2.2019	12.4.2019	21.5.2019	-	
Zeničko-dobojski kanton	7.2.2019	-	-	19.2.2019	bez podataka
Hercegovačko-neretvanski kanton	7.2.2019	-	21.5.2019	11.2.2019	bez podataka
Srednjobosanski kanton	7.2.2019	12.4.2019	21.5.2019	22.5.2019	s podacima
Unsko-sanski kanton	7.2.2019	-	-	19.2.2019	s podacima
Zapadnohercegovački kanton	7.2.2019	-	-	12.4.2019	s podacima
Kanton 10 (Livno)	7.2.2019	-	-	13.2.2019	s podacima
Bosansko-podrinjski kanton Goražde	7.2.2019	12.4.2019	21.5.2019	30.8.2019	s podacima
Posavski kanton	7.2.2019	-	30.8.2019	6.9.2019	s podacima

Čak i kad se dođe do informacija, informacije su neujednačene i teško ih je međusobno porediti jer izvještaji nisu unificirani. Neki kantoni daju samo spisak korisnika, bez novčanih iznosa, neki daju i iznose, dok neki daju i vrste projekata (upravljanje otpadom, zaštićena područja, jačanje svijesti,...).

U narednom poglavlju predstavljena je analiza prikupljenih informacija o raspodjeli sredstava.

4.2. Raspodjela sredstava iz Fonda za zaštitu okoliša FBiH

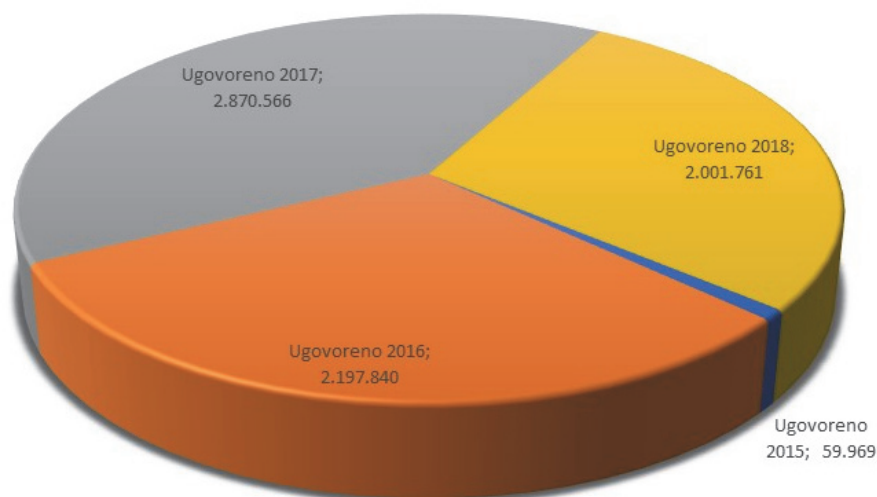
Iz Analitičkih izvještaja za 2015, 2016, 2017 i 2018. godinu analizirani su podaci o raspodjeli sredstava Fonda. Na slici 28 prikazani su ukupni rashodi za posmatrani period, podijeljeni na transfere kantonima (70% prikupljenih naknada), projekte koje odobrava, realizuje i prati Fond za zaštitu okoliša, materijalne troškove i troškove zaposlenih u Fondu.

Slika 28. Struktura rashoda Fonda od 2015 do 2018 godine

Ovdje treba napomenuti da je metodologija izvještavanja u Analitičkim izvještajima o poslovanju Fonda neujednačena i da je teško praviti poređenje izvještaja za više godina. Ne postoji unificirana struktura izvještaja, pa se jedne godine prikazuje samo detaljan pregled odobrenih projekata, naredne godine samo detaljan pregled projekata koji su odobreni ali nisu ugovoreni, zatim detaljan pregled samo realiziranih projekata, tako da je skoro nemoguće pratiti realizaciju sredstava i porediti podatke za različite godine.

Dodatnu teškoću za razumijevanje podataka iz izvještaja predstavlja jako nizak stepen realizacije odobrenih i ugovorenih projekata, pa se nerealizirana sredstva prenose u narednu godinu ili čak nekoliko godina zaredom. Neki podaci su vjerovatno iz tog razloga prikazani samo kumulativno, tako da se ne može pratiti realizacija po godinama. Na slici 29 prikazani su iznosi realiziranih sredstava tokom 2018. godine po vremenu ugovaranja. Sa slike se vidi da je realizirano oko 50.000 KM koje su ugovorene još 2015. godine, oko 2 miliona KM sredstava ugovorenih 2016., skoro 3 miliona KM ugovorenih 2017. godine, te 2 miliona KM ugovorenih tokom 2018. godine. Odobreni i ugovoreni, a nerealizirani projekti se tako prenose iz godine u godinu, što jako otežava praćenje realizacije namjenskih sredstava.

Slika 29. Sredstva realizirana tokom 2018. godine u KM, po godinama u kojim su ugovorena

Također u nekim analitičkim izvještajima nedostaju podaci o namjeni utrošenih sredstava, tako da se ne može za svaku godinu vidjeti koliko je sredstava utrošeno po različitim oblastima (zaštita zraka, upravljanje otpadom, vodosnabdijevanje, elaborati i studije, remedijacija tla i sl.).

4.2.1. Raspodjela sredstava na nivou Federacije BiH

Prema odredbama Zakona o Fondu za zaštitu okoliša Federacije BiH (Sl. novine FBiH 33/03) i pripadajućim podzakonskim aktima, sredstva prikupljena u Fond raspodjeljuju se kako slijedi:

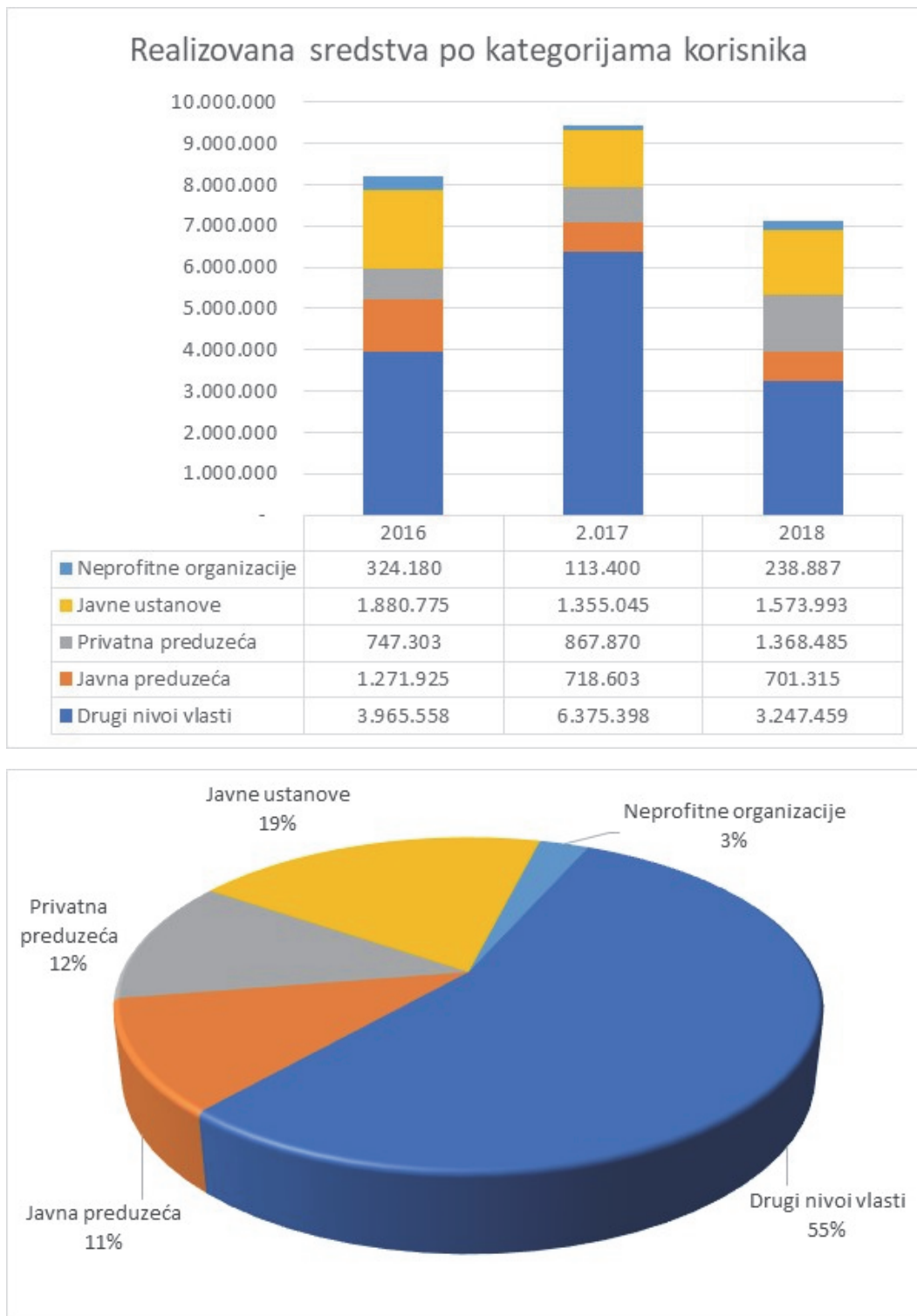
- 30% prikupljenih sredstava pripada Federaciji BiH,
- 70% prikupljenih sredstava uplaćuje se kantonalnim fondovima za zaštitu okoliša (ukoliko su uspostavljeni), odnosno budžetima kantona.

Sredstva koja pripadaju Federaciji BiH jednim dijelom troše se za obavljanje i razvoj djelatnosti Fonda, a ostala sredstva dodjeljuju se:

- putem javnih poziva koje objavljuje Fond jedanput ili dva puta godišnje
- odlukama Vlade FBiH

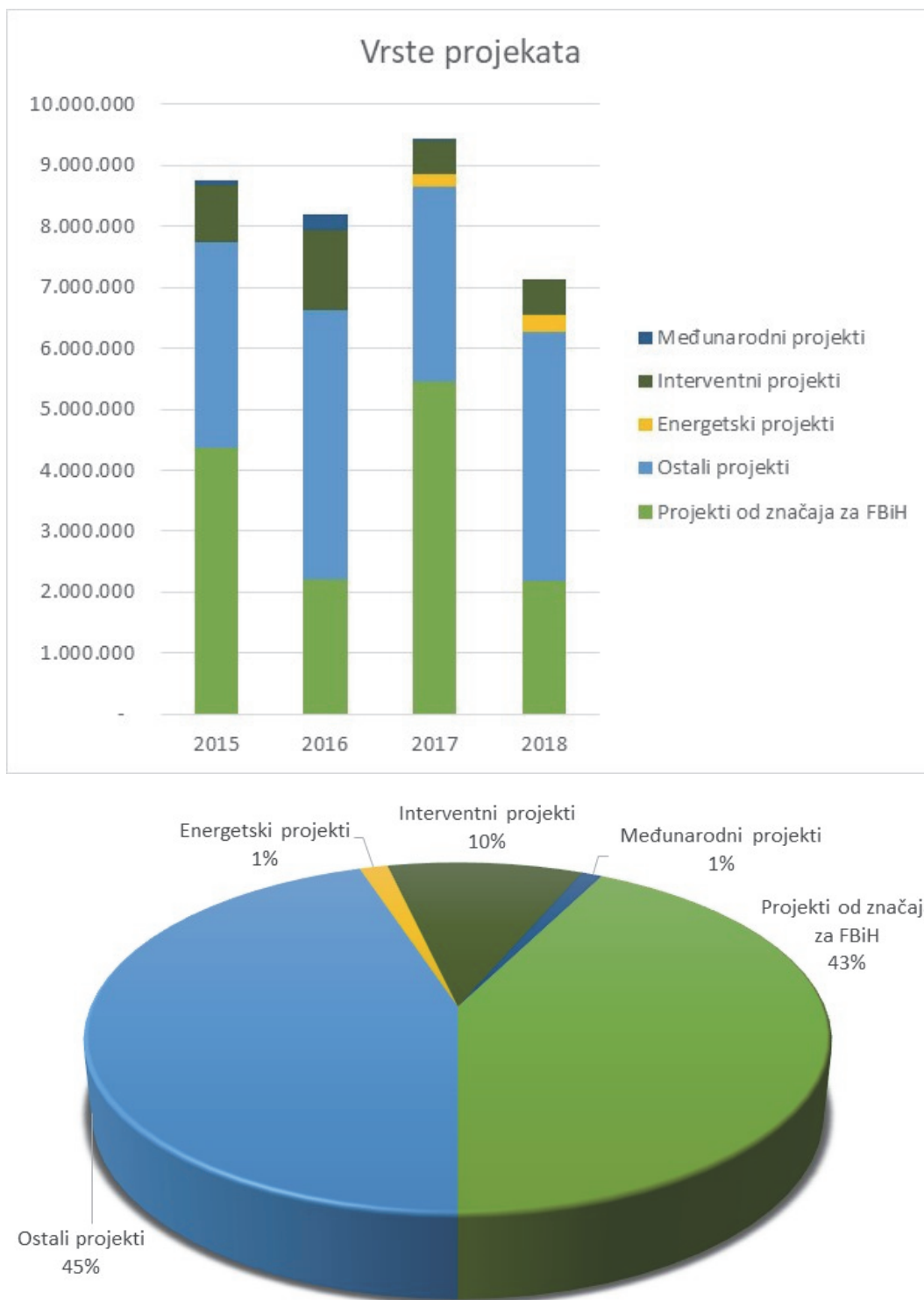
Na slici 30 prikazani su podaci o realiziranim sredstvima iz Fonda (30% sredstava koja pripadaju Federaciji BiH, a koja se dodjeljuju putem javnih poziva odluka Vlade FBiH) po kategorijama korisnika. U analitičkim izvještajima od 2015. do 2018. godine dati su samo kumulativni podaci (ukupno realizirana sredstva od početka rada Fonda do kraja kalendarske godine), dok takvih podataka u ranijim izvještajima nema, tako da je bilo moguće izračunati samo podatke za 2016., 2017. i 2018. godinu.

Slika 30. Pregled realiziranih sredstava (u KM) koje je Fond rasporedio odlukama Vlade FBiH i javnim pozivima po kategorijama korisnika za period 2016-2018

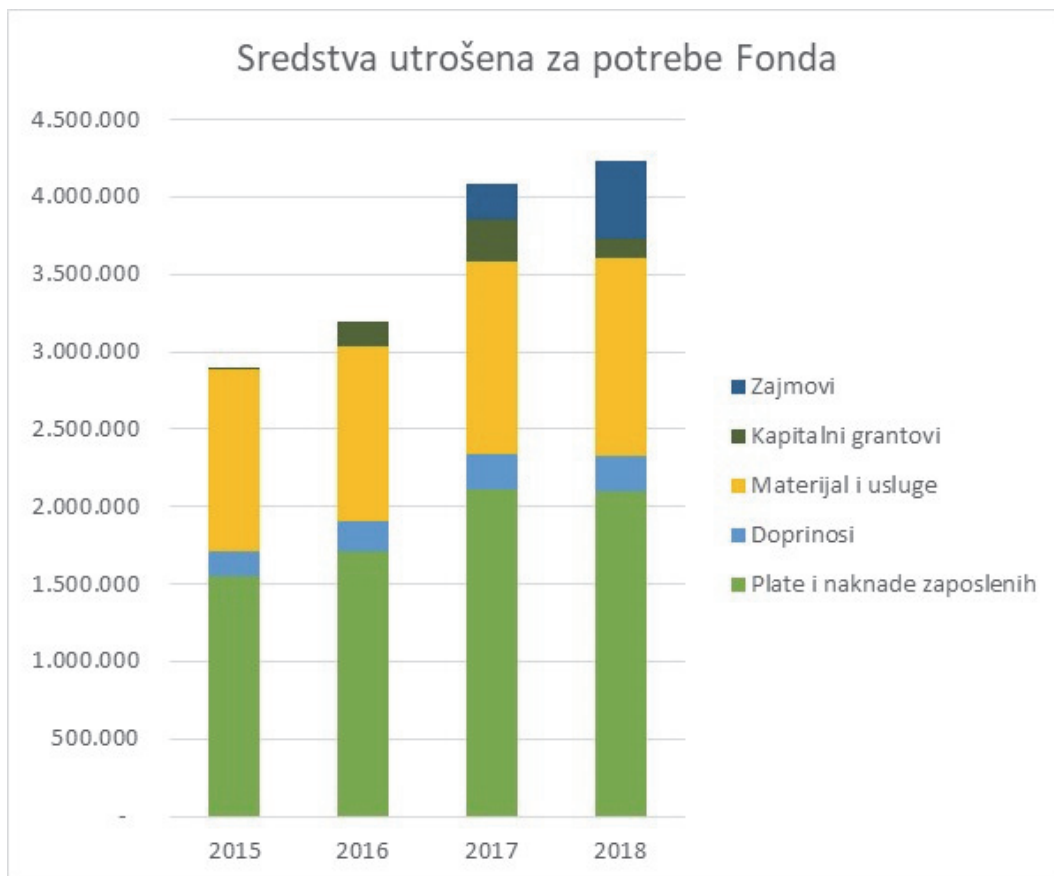
Iz dijagrama na slici 30 vidi se da je veoma mali procenat sredstava plasiran neprofitnim organizacijama, a da je najviše sredstava raspodijeljeno drugim nivoima vlasti.

U analitičkim izvještajima, Fond je klasificirao projekte na projekte od značaja za FBiH, energetske, interventne, međunarodne i ostale projekte (slika 31). Nije jasno na osnovu čega su projekti klasificirani, ali visok procenat (45%) projekata koji su označeni kao "ostali" znači da klasifikacija ne daje informaciju o stvarnoj namjeni utrošenih sredstava.

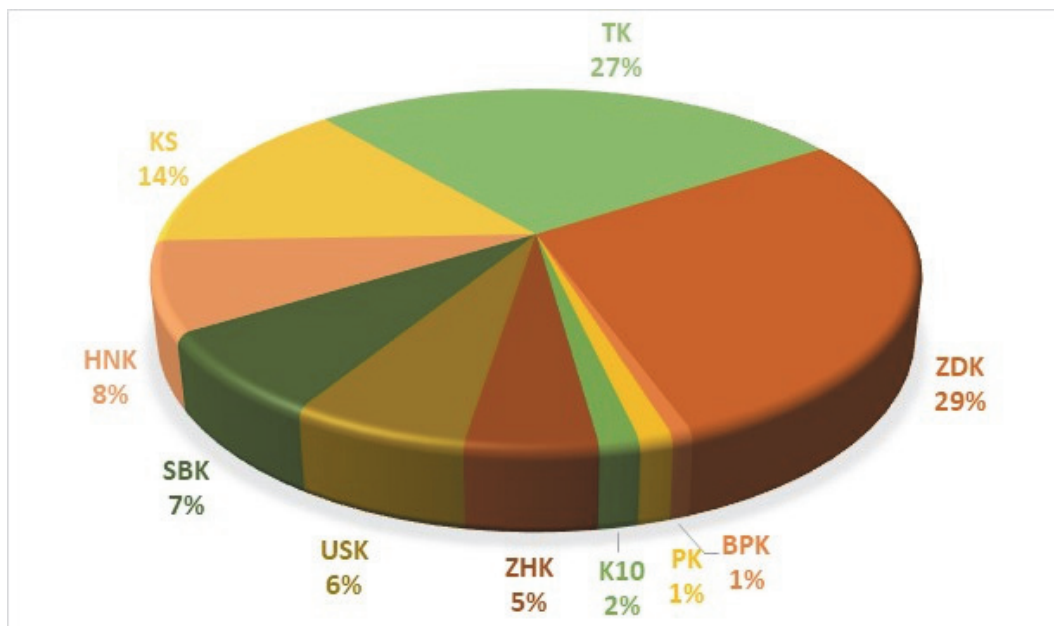
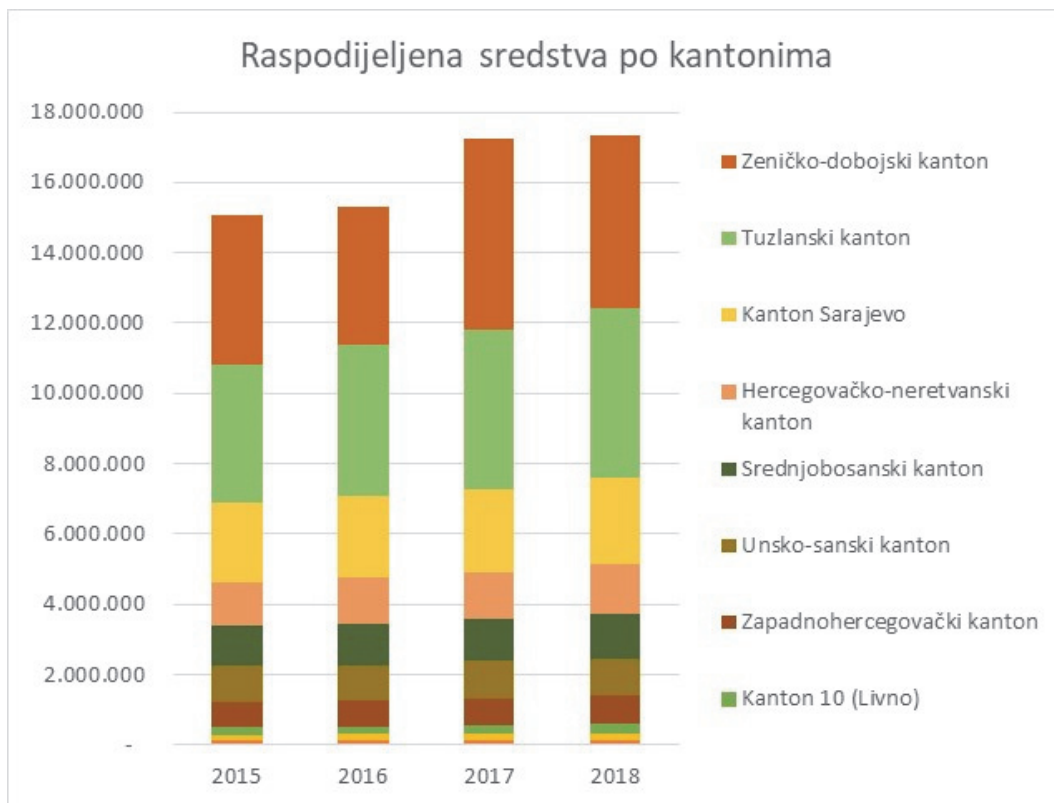
Slika 31. Raspodjela sredstava s federalnog nivoa po vrsti ugovorenih projekata

Za obavljanje i razvoj djelatnosti Fonda koriste se sredstva koja pripadaju Federaciji BiH (30% prikupljenih naknada). Na slici 32 prikazana su sredstva koja su utrošena za te namjene. Najveći dio tih sredstava odnosi se na troškove zaposlenih (plate, naknade, doprinosi) i na materijalne troškove Fonda, a manji dio utrošen je na zajmове i kapitalne grantove. Zanimljivo je da udio sredstava koja su opredijeljena za zajmове u posljednje dvije godine raste, što je posljedica slabog nivoa realizacije ugovorenih sredstava, tako da sve veći dio sredstava ostaje neiskorišten.

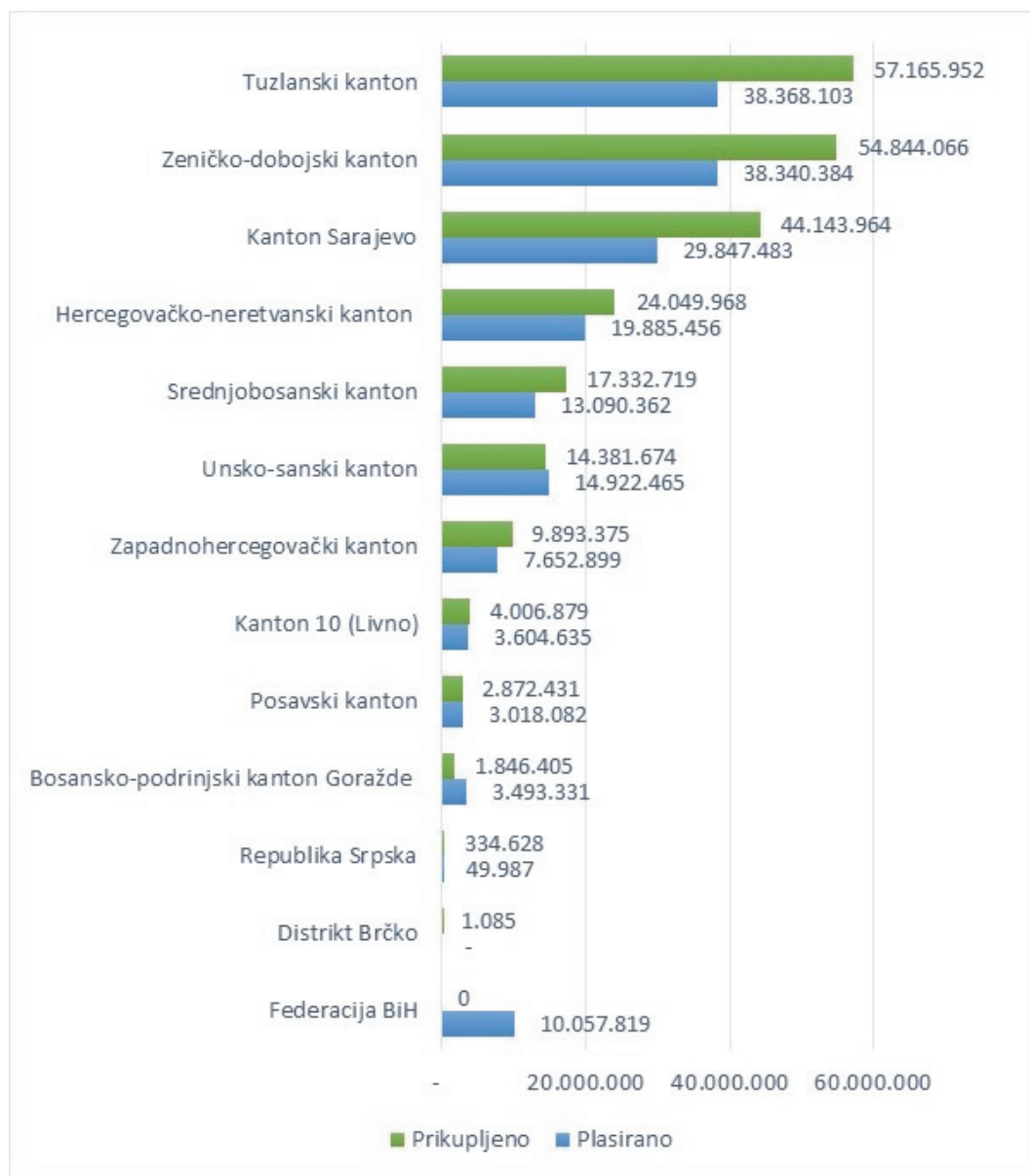
Slika 32. Sredstva koja je Fond utrošio za vlastite potrebe od 2015. do 2018. godine

Na slici 33 prikazani su podaci o raspodjeli sredstava po kantonima koja predstavljaju 70% prikupljenih naknada za motorna vozila, naknada koju plaćaju zagađivači zraka i naknada za kese tregerice. Kako se ta sredstva raspoređuju prema kantonu iz kojeg se naknade uplaćuju, raspodjela je proporcionalna tim prikupljenim naknadama. Sredstva koja se u Fond prikupljaju po drugim osnovama (npr. vodne naknade) nisu obuhvaćena ovim podacima. Ovi podaci preuzeti su iz analitičkih izvještaja Fonda, a kasnije će se uporediti sa podacima koje smo dobili od nadležnih kantonalnih ministarstava.

Slika 33. Raspodjela sredstava s federalnog nivoa u budžete kantona (70% prikupljenih naknada za vozila, zrak i kese tregerice) od 2015. do 2018. godine

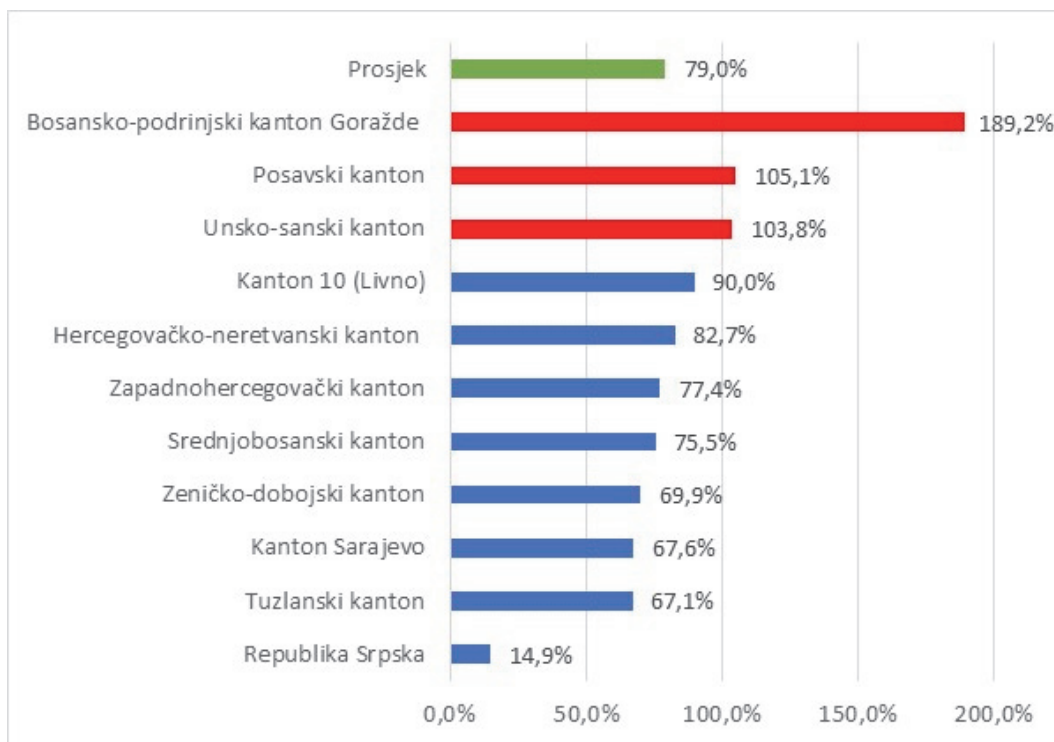
Kada se uporede sredstva koja su prikupljena po kantonima i sredstva koja su plasirana (direktno iz Fonda ili iz transfera 70% koja pripadaju kantonima), može se zaključiti da je u tri kantona (Unsko-sanski, Posavski i Bosansko-podrinjski) plasirano više sredstava nego što je prikupljeno (slika 34).

Slika 34. Poređenje ukupno prikupljenih i plasiranih sredstava (u KM) od osnivanja fonda do 31.12.2018

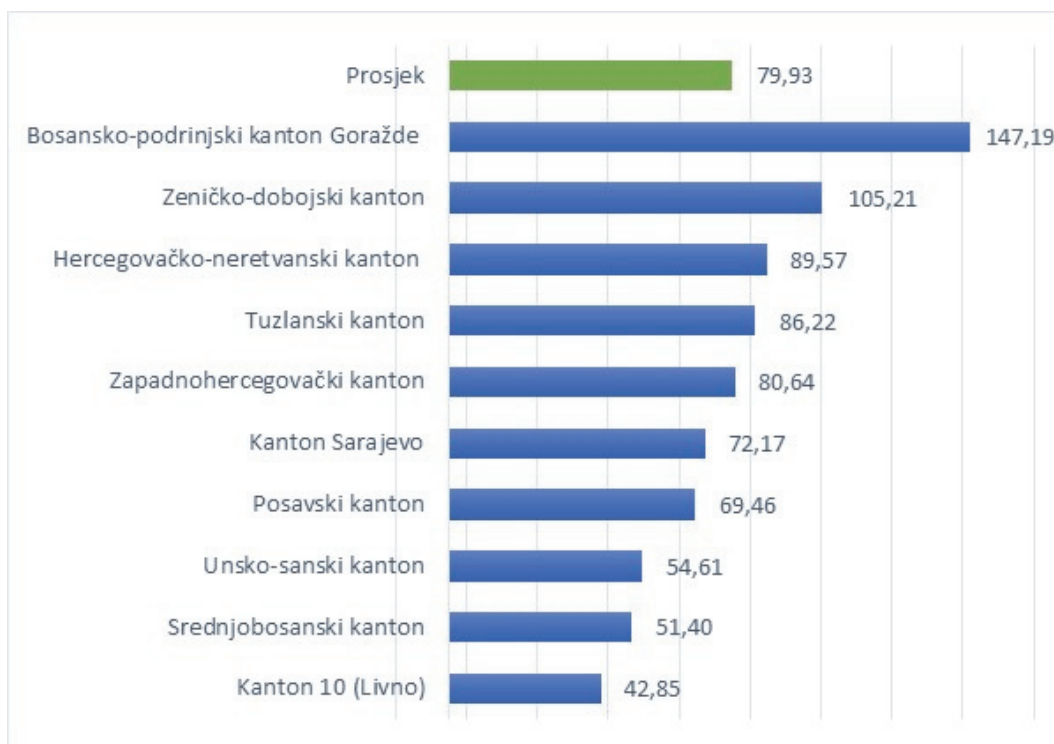
Radi preglednosti, isti podaci prikazani su na slici 35 u procentima. Sa slike se vidi da je ukupno plasirano 79% prikupljenih sredstava, a da je ostatak sredstava ili potrošen za potrebe funkcioniranja Fonda, ili je ostao neraspoređen. Bosansko-podrinjski kanton iz Fonda je dobio 89,2% sredstava više nego što je prikupljeno u Fond iz tog kantona.

Osim Republike Srpske, iz koje se ostvaruje mali dio sredstava, a još manji se plasira u taj entitet, Tuzlanski kanton je u najnepovoljnijoj poziciji, jer samo 67,1% sredstava koje doprinese Fondu bude plasirano na području tog kantona. U sličnoj poziciji su i Kanton Sarajevo sa 67,6% i Zeničko-dobojski sa 69,9%. Razloge za takva odstupanja treba tražiti u neravnomjernoj distribuciji zagađivača koji uplaćuju naknade u Fond, ali i broj uspješnih aplikacija na projekte koje raspisuje Fond.

Slika 35. Odnos prikupljenih i plasiranih sredstava po kantonima do 31.12.2018

Kada se u prethodno prikazanim podacima uzme u obzir i broj stanovnika po kantonima, od osnivanja Fonda do 31.12.2018. godine ukupno je plasirano 79,93 KM po glavi stanovnika Federacije BiH. Dvostruko više sredstava od prosjeka plasirano je u Bosansko-podrinjskom kantonu, slijedi Zeničko-dobojski kanton, a najmanje sredstava je plasirano u Kantonu 10, nešto više od polovine prosjeka FBiH. Iz ova dva dijagrama vidi se da postoji nesrazmjer u odnosu plasiranih i prikupljenih sredstava u Fond.

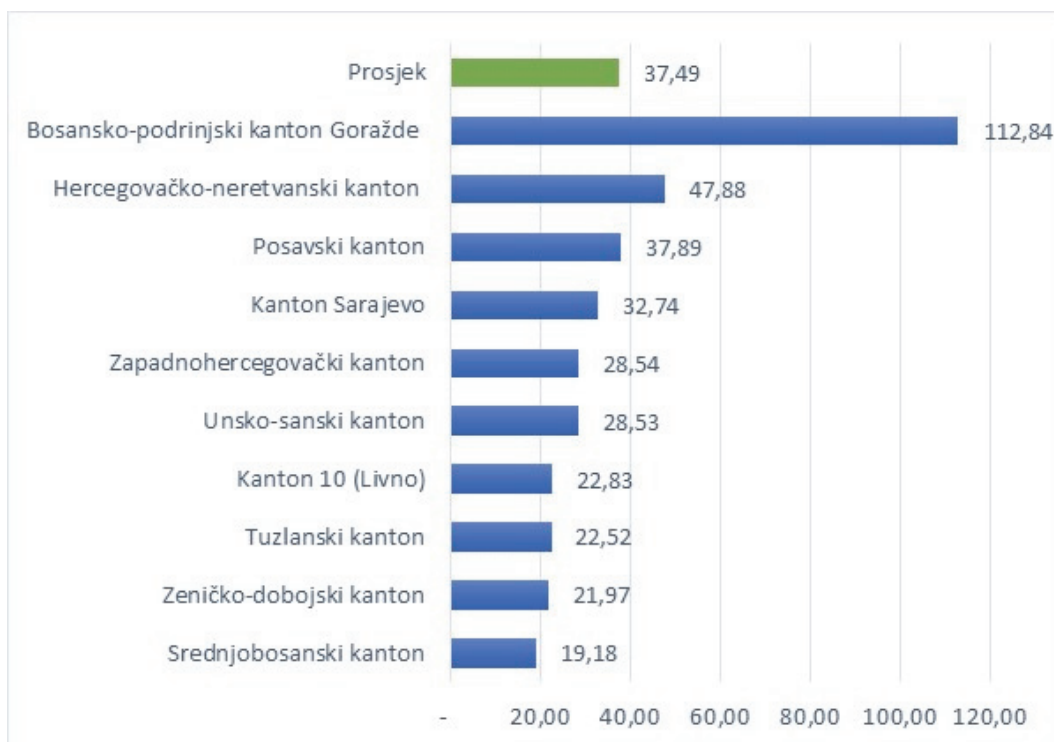

Slika 36. Ukupno plasirana sredstva u KM po glavi stanovnika do 31.12.2018

Slika 37. Sredstva plasirana iz Fonda (u KM) po javnim pozivima i po odlukama Vlade FBiH po kantonima do 31.12.2018

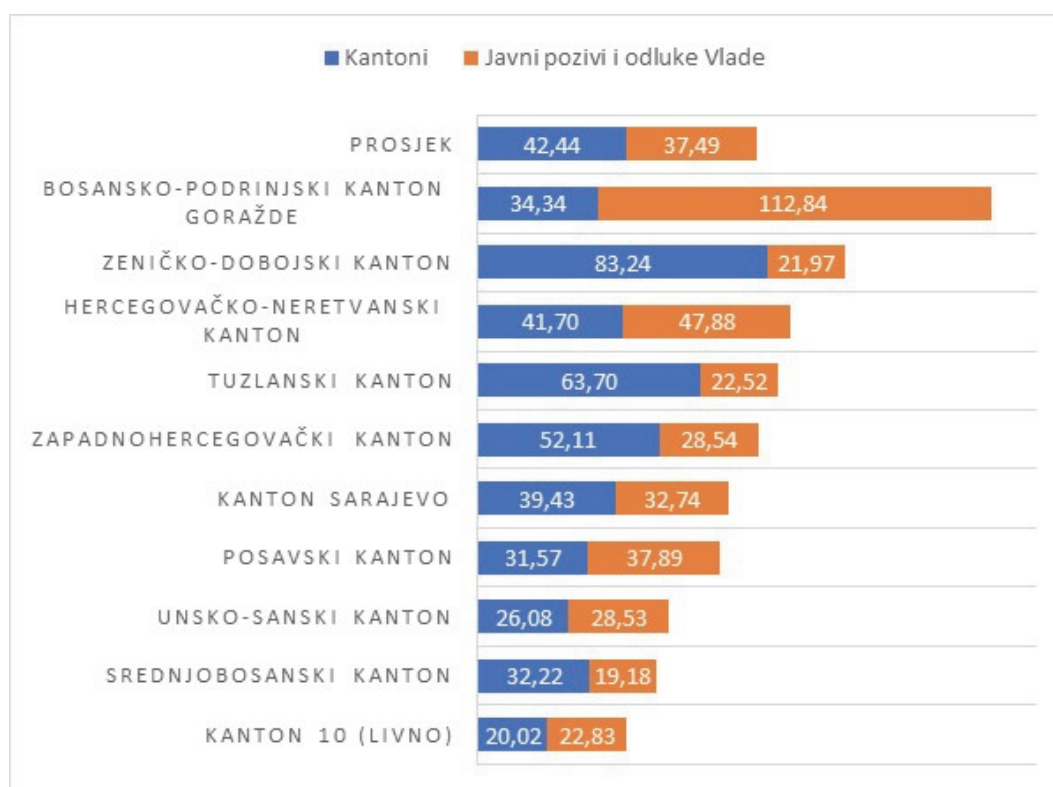
Slika 38. Sredstva plasirana iz Fonda po javnim pozivima i po odlukama Vlade FBiH u KM po glavi stanovnika do 31.12.2018

Kada se posmatraju samo sredstva koja raspodjeljuje Fond, javnim pozivima i odlukama Vlade FBiH, svaki kanton je u prosjeku dobio oko 6,38 miliona KM. Najviše sredstava, duplo više od federalnog prosjeka, na ovaj način ostvario je Kanton Sarajevo, zatim slijede Hercegovačko-neretvanski i Tuzlanski

kanton, dok su Kanton 10 i Posavski kanton na ovaj način ostvarili najmanje sredstava (slika 37). To pokazuje koliko koji kanton ima kapaciteta za pripremu i realizaciju projekata, jer se ova sredstva dodjeljuju na projektnom principu.

Ako se uzme u obzir i broj stanovnika prema rezultatima popisa iz 2013, po svakom građaninu FBiH plasirano je 37,49 KM (slika 38). Trostruko veći iznos od prosjeka (112,84 KM) ostvarili su građani Bosansko-podrinjskog kantona, zatim slijedi Hercegovačko-neretvanski kanton (47,88 KM), a najmanje su ostvarili Srednjobosanski (19,18 KM), Zeničko-dobojski (21,97 KM) i Tuzlanski kanton (22,52 KM).

Slika 39 prikazuje koliko je sredstava po glavi stanovnika svaki kanton dobio raspodjelom 70% sredstava od prikupljenih naknada po kantonima, a koliko je dobio iz Fonda putem javnih poziva i odluka Vlade Federacije BiH.

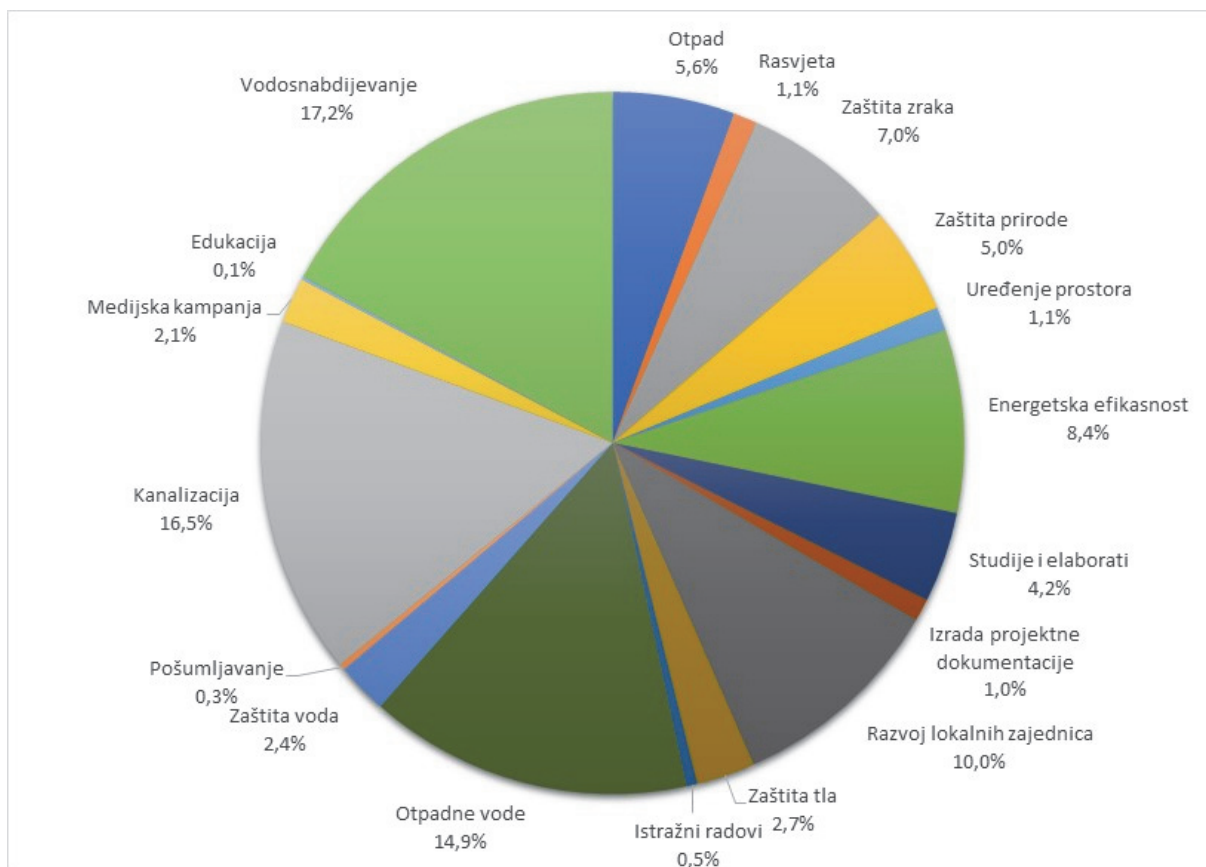

Slika 39. Plasirana sredstva u KM po glavi stanovnika do 31.12.2018.

Nema jedinstvene metodologije za klasifikaciju projekata odobrenih po javnim pozivima i odlukama Vlade FBiH, nego se za svaki javni poziv odredi nekoliko lotova za prijavu projekata. Nazivi lotova se razlikuju od godine do godine. Ne raspisuje se svaki lot u svakom pozivu, nego se raspoloživa sredstva dijele svaki put na drugi način. Podaci u analitičkim izvještajima o poslovanju Fonda su neujednačeni po godinama i nemaju istu strukturu. Tako su 2015. godine detaljno prikazani samo projekti za koje do kraja izvještajnog perioda nije okončan proces ugovaranja, a nema detaljnog spiska projekata koji su realizirani. Naredne dvije godine, 2016. i 2017., dat je detaljan spisak samo realiziranih projekata.

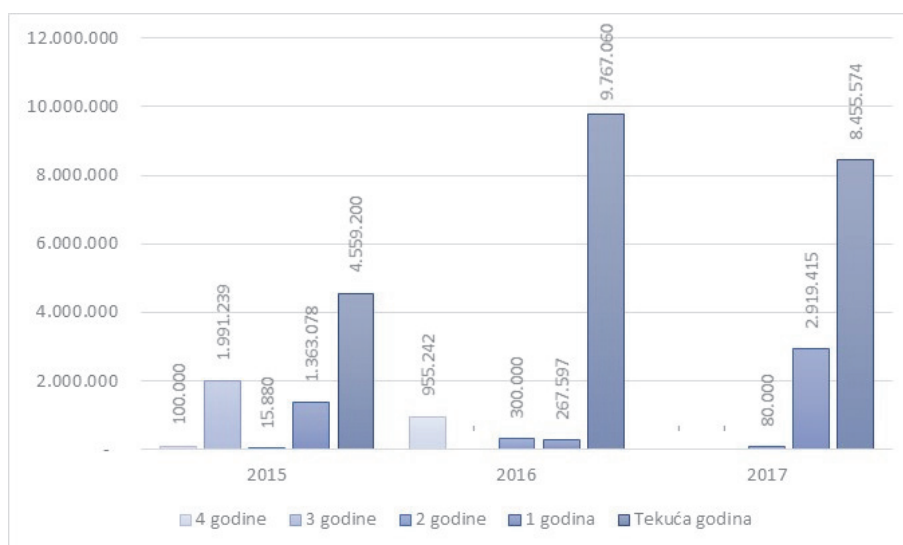
Iz svih navedenih razloga, nije moguće dati pregled projekata po namjeni. Na slici 40 prikazana je struktura projekata koji su realizirani tokom 2017. godine, a klasifikacija je izvršena po nazivu realiziranog projekta. Kako nazivi nisu uvijek jasno definisani i nekad nije moguće utvrditi na koju oblast se projekat odnosi, ove podatke treba uzeti s određenom rezervom, odnosno samo kao približni pokazatelj vrsta projekata koji su finansirani tokom 2017. godine.

Slika 40. Klasifikacija projekata realiziranih tokom 2017. godine, po javnim pozivima i odlukama Vlade FBiH

Sa slike 40 može se uočiti da se najviše sredstava 2017. godine utrošilo na projekte vodospodijevanja (17,2%), kanalizacionije (16,5%), prerade i zbrinjavanja otpadnih voda (14,9%), razvoja lokalnih zajednica (10,0%) i energetske efikasnosti (8,8%). Najmanje sredstva utrošeno je na projekte edukacije (0,1%), pošumljavanja (0,3%), istražnih radova (0,5%), izrade projektne dokumentacije (1,0%) i uređenja prostora (1,1%).

Slika 41. Ugovorena a nerealizirana sredstva po javnim pozivima (u KM) sa trajanjem kašnjenja realizacije u godinama

4.2.2. Raspodjela sredstava na nivou kantona

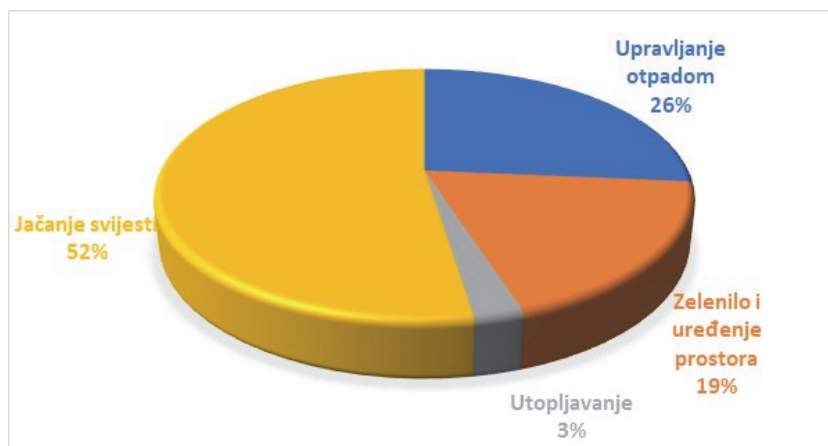
Bosansko-podrinjski kanton Goražde

Prema informacijama koje smo dobili na naš zahtjev, ovaj kanton ne vodi evidenciju o prilivu sredstava iz Fonda. Od nadležnog kantonalnog ministarstva dobili smo samo informaciju o iznosima koji su dodijeljeni neprofitnim organizacijama (slika 42). Treba napomenuti da je dio prikazanih sredstava ministarstva raspodijeljen općinama, ali o tome nema dostupnih informacija.

Slika 42. Raspodjela namjenskih sredstava u Bosansko-podrinjskom kantonu Goražde

Iz informacije o dodijeljenim sredstvima neprofitnim organizacijama može se vidjeti namjena tog dijela dodijeljenih sredstava (slika 43).

Slika 43. Namjena sredstava dodijeljenih neprofitnim organizacijama od 2015. do 2017. godine

Hercegovačko-neretvanski kanton

Na naš zahtjev za pristup informacijama, dobili smo obavještenje kantonalnog ministarstva da oni nisu nadležni za davanje informacija iz našeg zahtjeva, te da su naš zahtjev prosljedili kantonalnom fondu za zaštitu okoliša, od kojih nikad nismo dobili odgovor, niti smo na njihovoj web stranici uspjeli pronaći tražene informacije (slika 44).

Slika 44. Web stranica Fonda za zaštitu okoliša Hercegovačko-neretvanskog kantona ne sadrži nijedan izvještaj o realiziranim ugovorima niti druge podatke o utrošku sredstava (<http://fzohnz-k.ba/javne-nabave/izvjestaji-o-realiziranim-ugovorima/?lang=hr>)

U budžetima ovog kantona, koji se mogu naći na internetu (slika 45), nisu obrađene informacije o utrošku namjenskih sredstava za zaštitu okoliša na način koji bi bio uporediv s drugim kantonima.

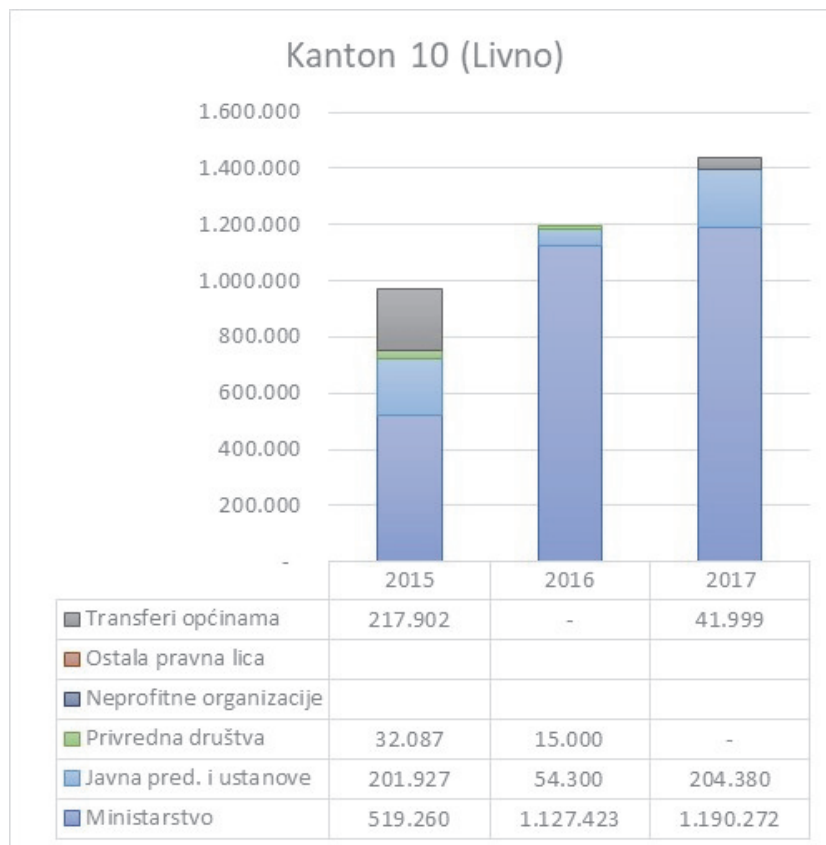

Slika 45. Ni "izvještaji o izvršenju budžeta HNK" niti "izvješća o izvršenju proračuna HNŽ-a" nisu dostupni na web stranici kantona (<https://mfhmk.ba/preuzimanja/budzet>)

S obzirom da se u ovom slučaju radi o značajnim sredstvima (Iz Fonda je ovom kantonu 2015. godine transferirano 5.199.174 KM, 2016. godine 6.498.562 KM, a 2017. godine čak 7.846.760 KM, bilo bi zanimljivo znati u šta su utrošena ta sredstva.

Kanton 10 (Livno)

Od nadležnog kantonalnog ministarstva dobili smo informaciju o iznosima namjenskih sredstava za period 2015-2017 (slika 46), te o namjeni dodijeljenih sredstava. Prema dostavljenim informacijama, i u ovom kantonu najveći dio sredstava (78,7%) utroši se na kantonalnom nivou.

Slika 46. Raspodjela namjenskih sredstava u Kantonu 10 (Livno)

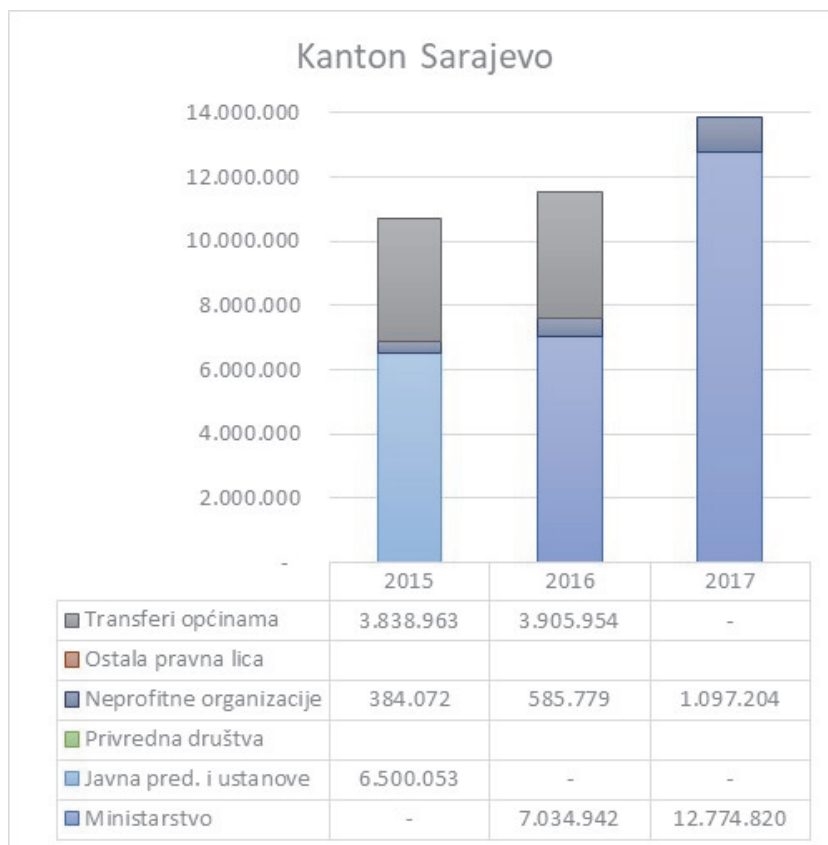
Iz ovog kantona nismo dobili informaciju o namjeni raspodijeljenih sredstava.

Kanton Sarajevo

Na naš zahtjev za pristup informacijama, dobili smo odgovor iz sektora za zaštitu okoliša kantonalnog ministarstva da se pripadajuća namjenska sredstva (u visini od cca 2.350.000 KM godišnje) direktno raspoređuju na poziciji ministarstva u kantonalnom budžetu i da se utrošak tih sredstava može naći u godišnjim izvještajima o izvršenju budžeta Kantona Sarajevo, dok se detaljnije informacije o svim projektima sa stepenom realizacije i daljim aktivnostima mogu naći u godišnjim izvještajima o radu ministarstva.

Na web stranici Ministarstva finansija Kantona Sarajevo (<https://mf.ks.gov.ba/>) mogu se pronaći godišnji izvještaji o izvršenju budžeta, ali izvještaji o radu Ministarstva prostornog uređenja, građenja i zaštite okoliša Kantona Sarajevo nisu dostupni na internetu. To ministarstvo objavljuje javne pozive za finansiranje/sufinansiranje projekata neprofitnih organizacija i udruženja iz oblasti zaštite okoliša sredstvima budžeta Kantona Sarajevo za svaku godinu. Nakon toga se na web stranici objavljuju samo rezultati poziva sa imenima organizacija, ali bez dodijeljenih iznosa, tako da nije moguće analizirati strukturu po namjeni dodijeljenih sredstava.

Treba napomenuti da je 2015. godine Kanton Sarajevo raspodijelio oko 1,5 miliona KM više nego što je iznos transferiran iz Fonda te godine, vjerovatno zbog neutrošenih sredstava iz prethodnih godina.

Slika 47. Raspodjela namjenskih sredstava u Kantonu Sarajevo

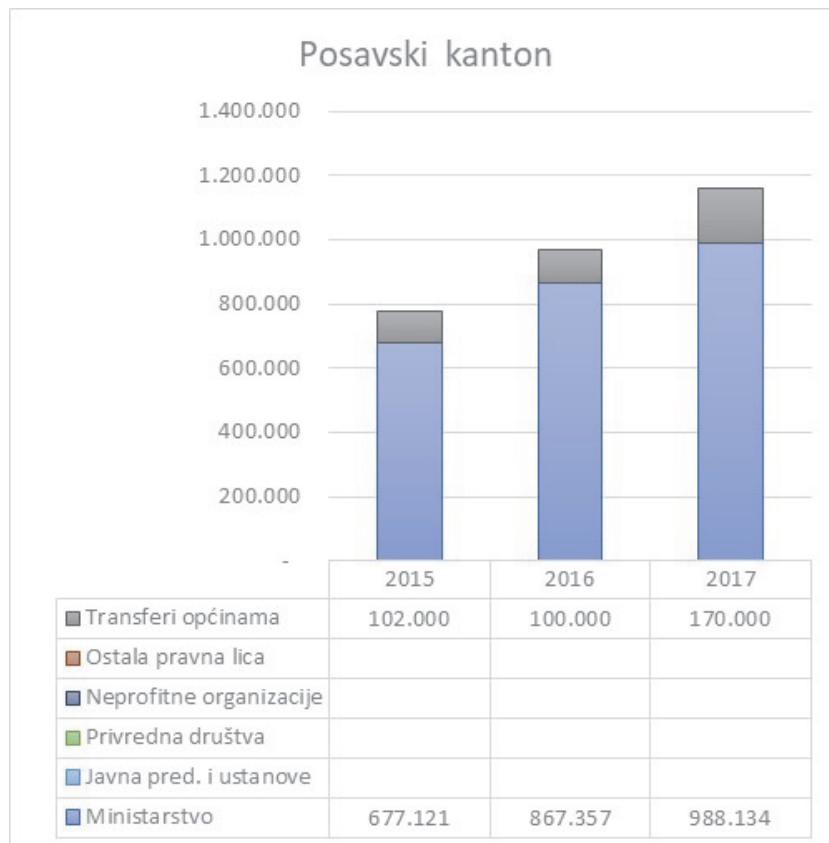
Na slici 48 prikazana je namjena sredstava koja su utrošena od 2015. do 2017. godine, prema podacima iz godišnjih izvještaja o izvršenju budžeta. Iz izvještaja nije jasno šta se podrazumijeva pod "Zaštitom zraka" i "Zaštitom okoliša n.k.". Najveći dio sredstava iz kantonalnog budžeta utrošen je na upravljanje otpadom, skoro jedna polovina, dok je trećina namjenskih sredstava iz budžeta utrošena na rješavanje problema vodosnabdijevanja i kanalizacije, odnosno otpadnih voda.

Slika 48. Namjena sredstava od 2015. do 2017. godine

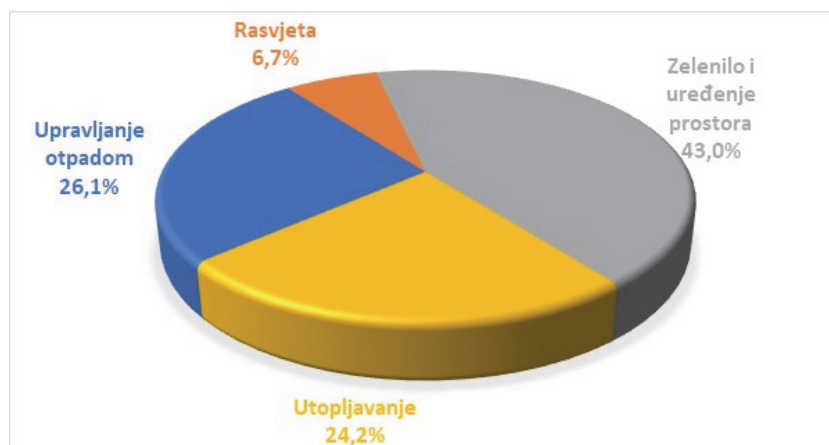
Posavski kanton

Prema informacijama koje smo na zahtjev dobili od Posavskog kantona, transferirana sredstva iz Fonda raspodjeljuju se samo općinama, a veći dio sredstava se utroši na kantonalnom nivou. Dobili smo informacije o projektima koji su odobreni općinama, ali nije poznato u šta su utrošena neraspodijeljena sredstva koja su vjerovatno utrošena kroz druge stavke kantonalnog budžeta.

Slika 49. Raspodjela namjenskih sredstava u Posavskom kantonu

Iz dostavljene informacije vidi se namjena projekata koji su odobreni općinama (slika 50). Najviše sredstava (43%) utrošeno je na zaštitu prirode, uređenje prostora i ozelenjavanje, mali dio (6,7%) utrošen je na nabavku energetski efikasne rasvjete, a po jedna četvrtina sredstava utrošena je na upravljanje otpadom i na utopljanje javnih objekata.

Slika 50. Namjena sredstava od 2015. do 2017. godine

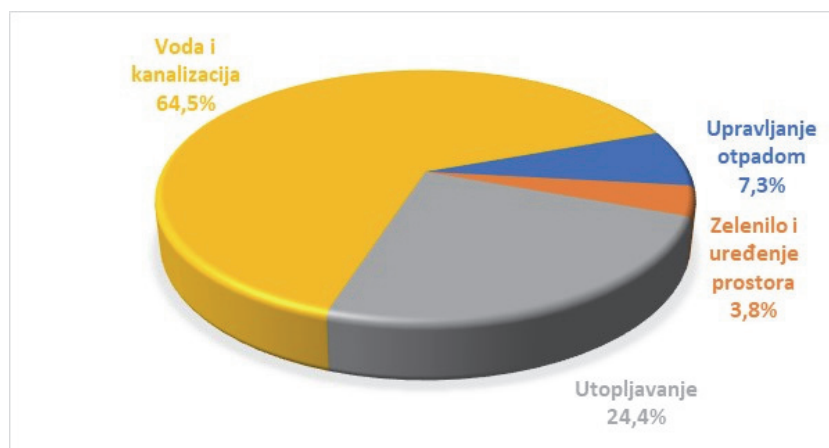
Srednjobosanski kanton

Fond za zaštitu okoliša ovog kantona vrši raspodjelu sredstava po javnom pozivu na koji se mogu javiti kantonalni/općinski organi vlasti i javne ustanove u vlasništvu kantona i općina. Iako su se na javni poziv mogli javiti i privredni subjekti i neprofitne organizacije, svi projekti su odobreni općinama, koje su prijavile projekte vodosnabdijevanja i kanalizacije, energetske efikasnosti, zbrinjavanja otpada i čišćenja korita rijeka.

Slika 51. Raspodjela namjenskih sredstava u Srednjobosanskom kantonu

Prema nazivima projekata iz informacije dostavljene iz ministarstva, najviše sredstava (64,5%) utrošeno je na projekte vodosnabdijevanja, kanalizacije i uređenja vodotoka, oko četvrtine je utrošeno na utopljavanje javnih objekata, a nije bilo projekata jačanja svijesti, zaštite zraka i tla.

Slika 52. Namjena sredstava od 2015. do 2017. godine

Tuzlanski kanton

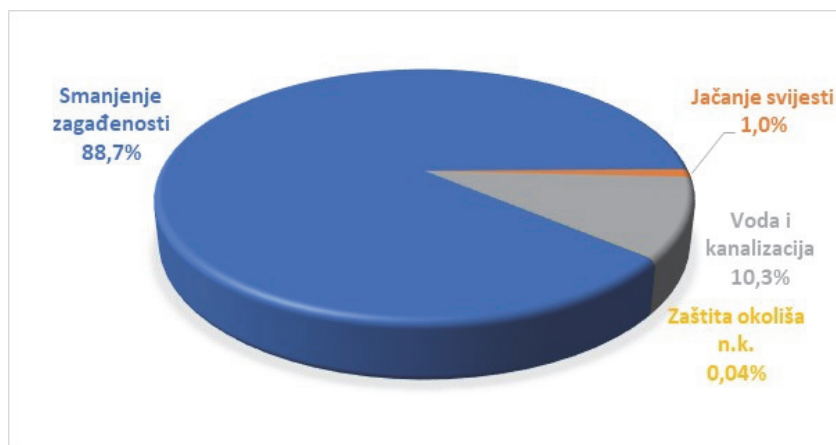
Slika 53. Na web stranici Tuzlanskog kantona posljednji dostupan izvještaj o radu Ministarstva prostornog uređenja i zaštite okolice je izvještaj za 2012. godinu

Kako Tuzlanski kanton uopšte nije odgovorio na upućene zahtjeve za pristup informacijama, na web stranici Vlade TK (<http://www.vladatk.kim.ba>) pronašli smo dokumente "Izveštaj o izvršenju budžeta" za 2015., 2016. i 2017. godinu. U obrascu K GIB (Konsolidovani godišnji izvještaj o izvršenju budžeta) na poziciji rashoda za sintetičku klasifikaciju funkcija vlade postoji stavka "Zaštita životne sredine", sa stavkama: Upravljanje otpadom, Upravljanje otpadnim vodama, Smanjenje zagađenosti, Zaštita raznovrsnosti flore i faune i zaštita krajolika, liR Zaštita životne i Zaštita životne sredine n. k. Na slikama 54 i 55 prikazani su podaci koje smo preuzeli iz tih dokumenata.

Slika 54. Raspodjela namjenskih sredstava u Tuzlanskom kantonu

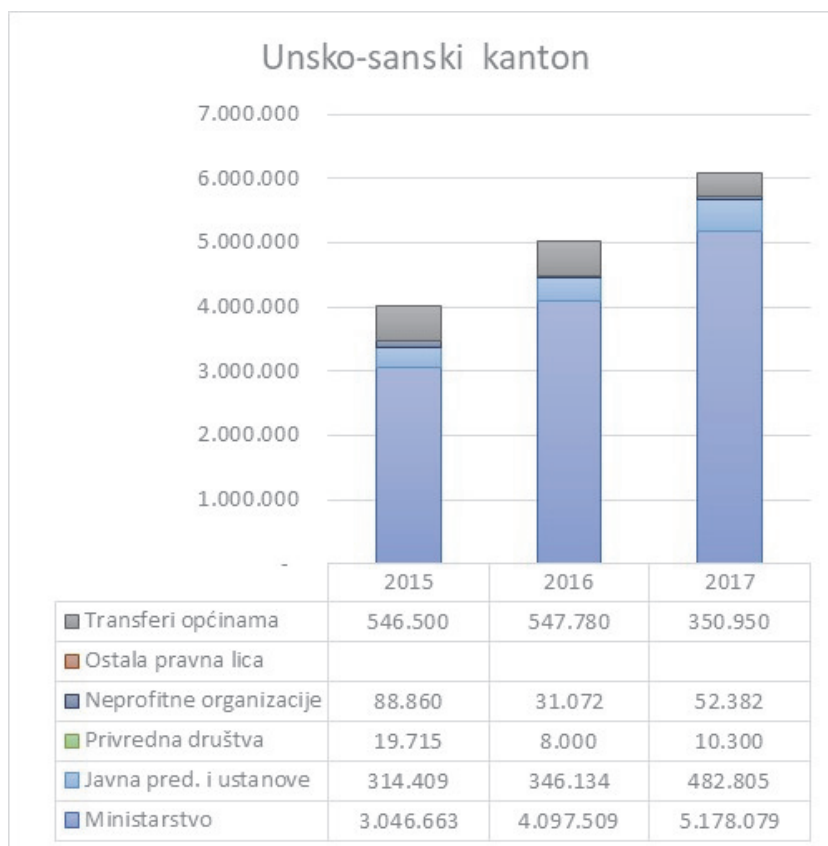

Slika 55. Namjena sredstava od 2015. do 2017. godine

Iz namjene sredstava kako je ona opisana u izvještajima s web stranice kantona, nije jasno šta se podrazumijeva pod "Smanjenjem zagađenosti" za šta je utrošeno najviše (88,7%) sredstava.

Unsko-sanski kanton

Jedini kanton koji je na naš zahtjev za pristup informacijama dostavio sve tražene podatke u onoj formi i u obimu koji je zahtijevan je Unsko-sanski kanton. Iz dostavljenih podataka ne može se utvrditi namjena sredstava, jer ta informacija nije ni tražena. Zanimljivo je da su drugi kantoni dostavljali podatke o namjenama, iako te informacije nisu tražene našim zvaničnim zahtjevom.

Slika 56. Raspodjela namjenskih sredstava u Unsko-sanskom kantonu

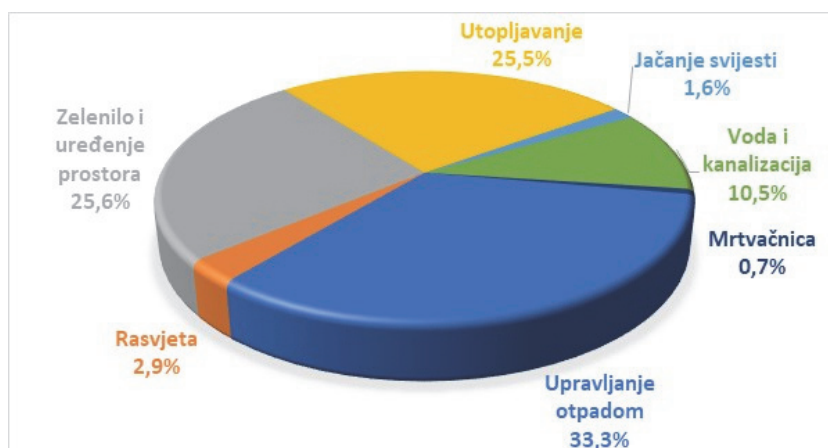
Zapadnohercegovački kanton

I ovaj kanton dostavio je detaljne podatke, ali samo za sredstva koja su dodijeljena namjenski. Međutim, kad se upoređi iznos sredstava koja su iz Fonda transferirana ovom kantonu, samo 4,4% sredstava je dodijeljeno na ovaj način, a za ostatak sredstava ne može se utvrditi u šta su utrošena.

Slika 57. Raspodjela namjenskih sredstava u Zapadnohercegovačkom kantonu

Najveći dio raspodijeljenih sredstava utrošen je na upravljanje otpadom (33,3%), po četvrtina na utopljanje i za uređenje prostora sa zaštitom prirode i ozelenjavanjem, a zanimljivo je da je jedan mali dio sredstava utrošen za projekat mrtvačnice, što ni po kom kriteriju ne bi moglo biti okarakterisano kao zaštita okoliša.

Slika 58. Namjena sredstava od 2015. do 2017. godine

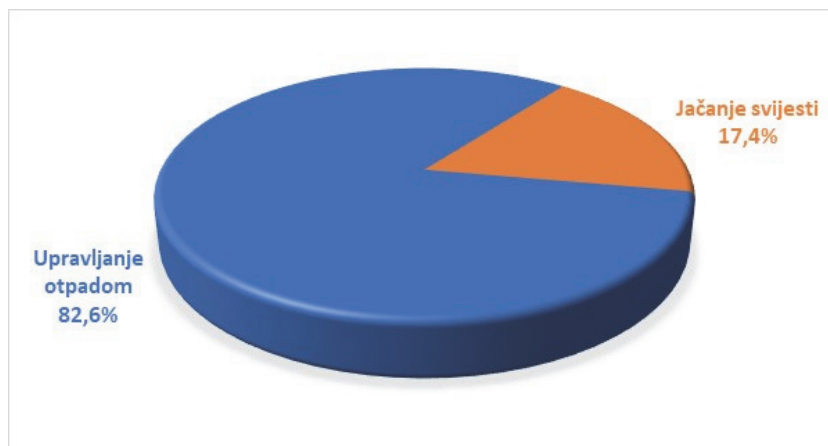
Zeničko-dobojski kanton

Na naš zahtjev za pristup informacijama odgovoreno je da nema potrebe da se informacije dostavljaju jer su sve javno dostupne na web stranici kantona. Web stranica (<http://www.zdk.ba/>) zaista sadrži dosta informacija, ali je za njihovo pronalaženje potrebno znati ili tačan naziv dokumenta ili tačan broj sjednice vlade na kojoj je informacija usvojena. Na taj način smo zaista pronašli dokumente pod nazivom "Izveštaj o utrošku namjenskih sredstava Fonda za zaštitu okoline" za 2015., 2016. i 2017. godinu, iz kojih smo obradili podatke prikazane na slikama 59 i 60.

Slika 59. Raspodjela namjenskih sredstava u Zeničko-dobojskom kantonu

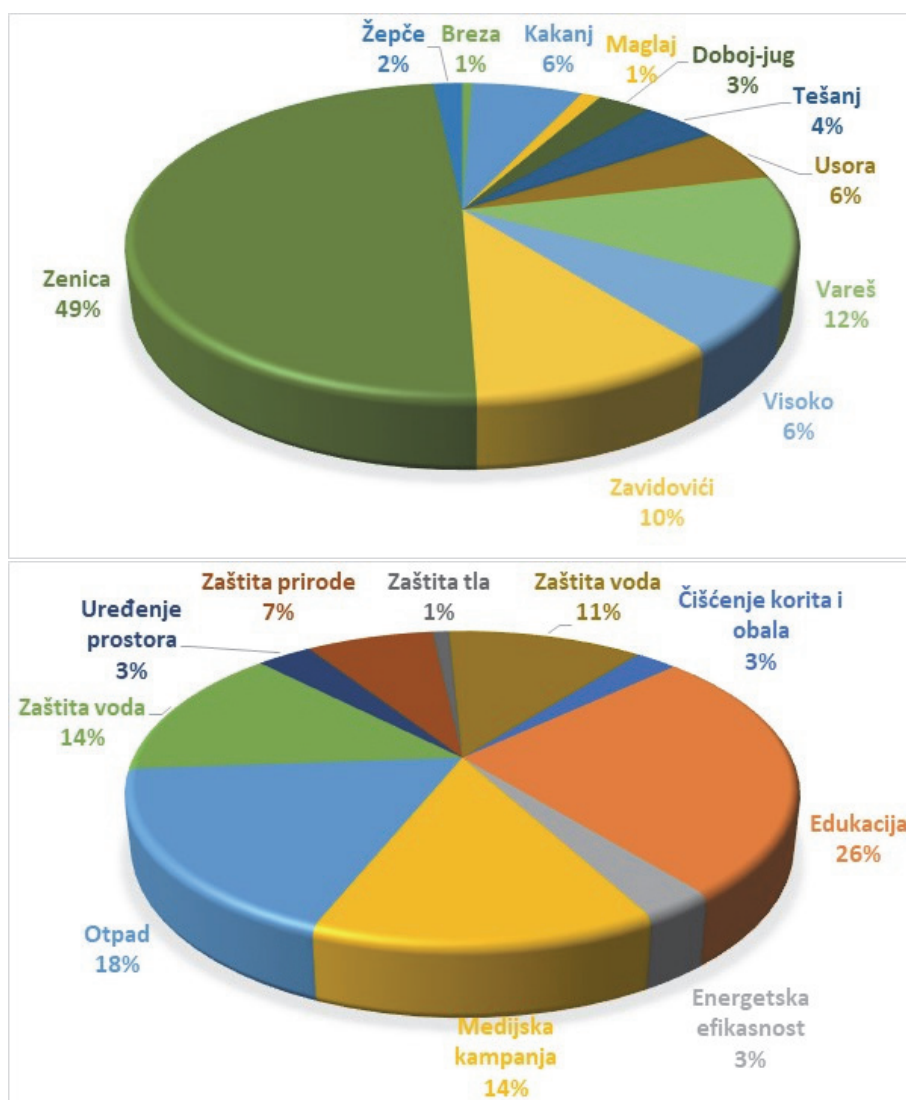
Kantonalno ministarstvo je dodjeljivalo sredstva javnim pozivima samo za dvije namjene: upravljanje otpadom i jačanje svijesti (slika 60).

Slika 60. Namjena sredstava od 2015. do 2017. godine

U izvještajima o utrošku namjenskih sredstava stoji da je "Odlukom Vlade Zeničko-dobojskog kantona o raspodjeli sredstava Fonda za zaštitu okoline" i "Odlukom o izmjenama i dopunama Odluke o raspodjeli sredstava Fonda za zaštitu okoline" predviđeno da se 70% prikupljenih sredstava Fonda za zaštitu okoline usmjerava u općinske budžete, a 30% su sredstva Vlade Kantona. Međutim, uvidom u podatke iz izvještaja, vidi se da su transferi općinama i gradu Zenici bili manji od 20% (2015: 19,6%, 2016: 15,1%, 2017: 14,0%), a da je sve ostalo utrošeno na nivou kantona.

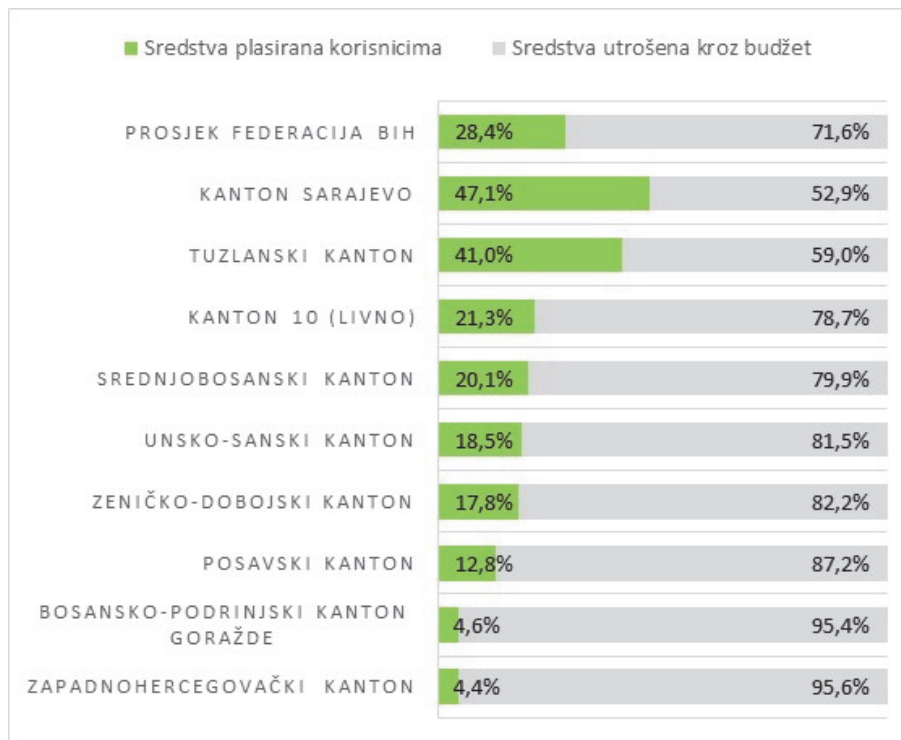
Na slici 61 prikazana je raspodjela sredstava po općinama ZDK iz javnih poziva za projekte nevladinih organizacija raspisane 2016. i 2017. godine po općinama i po namjenama. Dodijeljena sredstva uglavnom odgovaraju broju stanovnika općina. Sa 40% dominiraju projekti edukacije i medijskih kampanja, a najmanje projekata bilo je za zaštitu tla.

Slika 61. Sredstva za projekte neprofitnih organizacija u ZDK 2015-2017

4.2.3. Poređenje podataka po kantonima

Kada se rezimiraju podaci koje smo uspjeli prikupiti od kantona, može se zaključiti da se sredstva koja se kantonima transferiraju iz Fonda troše ili nenamjenski ili netransparentno, jer nisu svi podaci o utrošku javno dostupni, a uspjeli smo utvrditi namjenu samo za 61% sredstava koja su kantoni dobili iz Fonda za zaštitu okoliša.

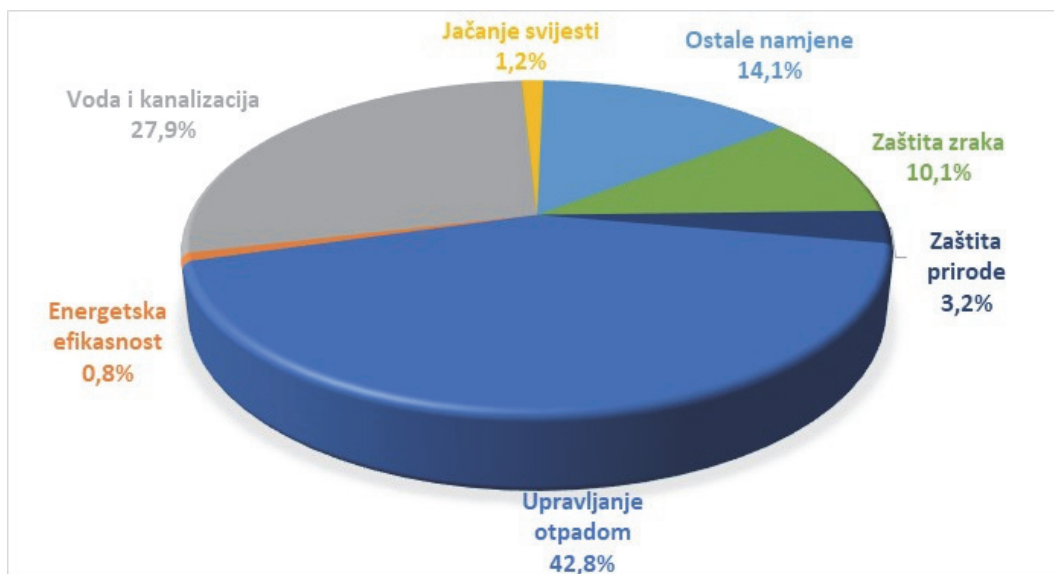

Slika 62. Način utroška namjenskih sredstava po kantonima

Na slici 62 prikazano je koliko je koji kanton sredstava primljenih od Fonda za zaštitu okoliša FBiH u periodu od 2015. do 2017. godine plasirao korisnicima, a koliko je utrošeno kroz kantonalne budžete. Prosjek za cijelu Federaciju BiH je 28,4%. Najveći procenat namjenski su utrošili Kanton Sarajevo (47,1%) i Tuzlanski kanton (41,0%), dok su Bosansko-podrinjski i Zapadnohercegovački kanton većinu sredstava utrošili kroz kantonalni budžet. Podaci za Hercegovačko-neretvanski kanton nisu javno dostupni.

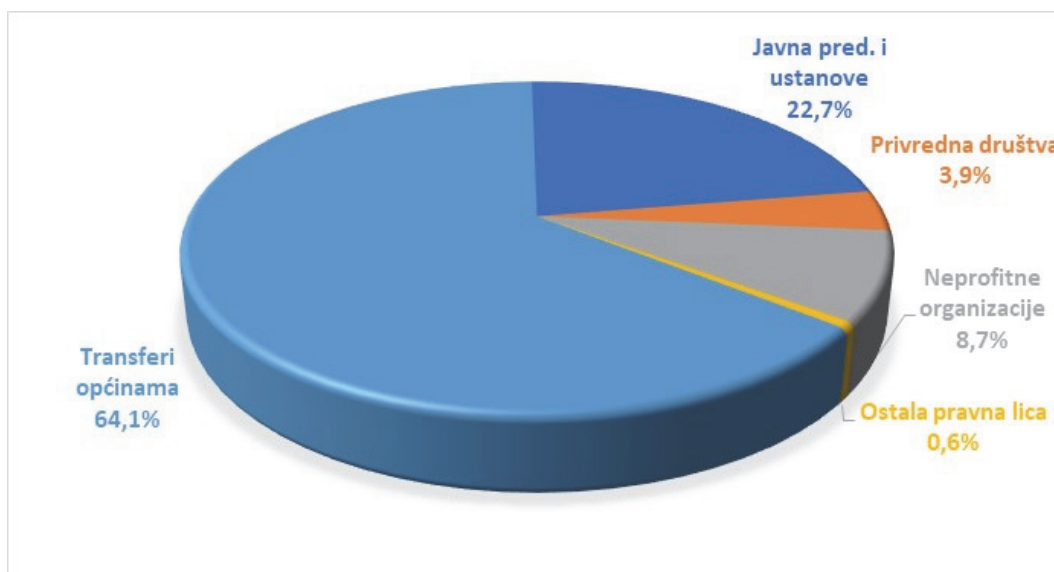
Postoji mogućnost da se način utroška namjenskih sredstava i razlikuje od onog prikazanog na slici 61, ali su podaci o tome skriveni od javnosti. Na zahtjev za pristup informacijama često se dobiju nepotpune informacije, zvanični izvještaji ponekad nisu javno dostupni ili su napisani tako da se ne može utvrditi način utroška i namjena sredstava.

Na slici 63 prikazana je namjena sredstava za koja smo uspjeli dobiti informacije. Sa slike se vidi da kantoni najveći dio namjenskih sredstava utroše na rješavanje problema otpada (42,8%), zatim za vodu i kanalizaciju (27,9%), a 14,1% sredstava se utroše za namjene koje je iz naziva teško identifikovati.

Slika 63. Namjena sredstava koja su kantoni utrošili 2015-2017

Na slici 64 prikazana je struktura jednog dijela (samo za one za koje smo uspjeli prikupiti podatke) namjenskih sredstava koja su plasirali kantoni. Najveći procenat čine transferi općinama (64,1%) i javna preduzeća i ustanove (22,7%), dok su privredna društva premalo zastupljena (samo 3,9%).

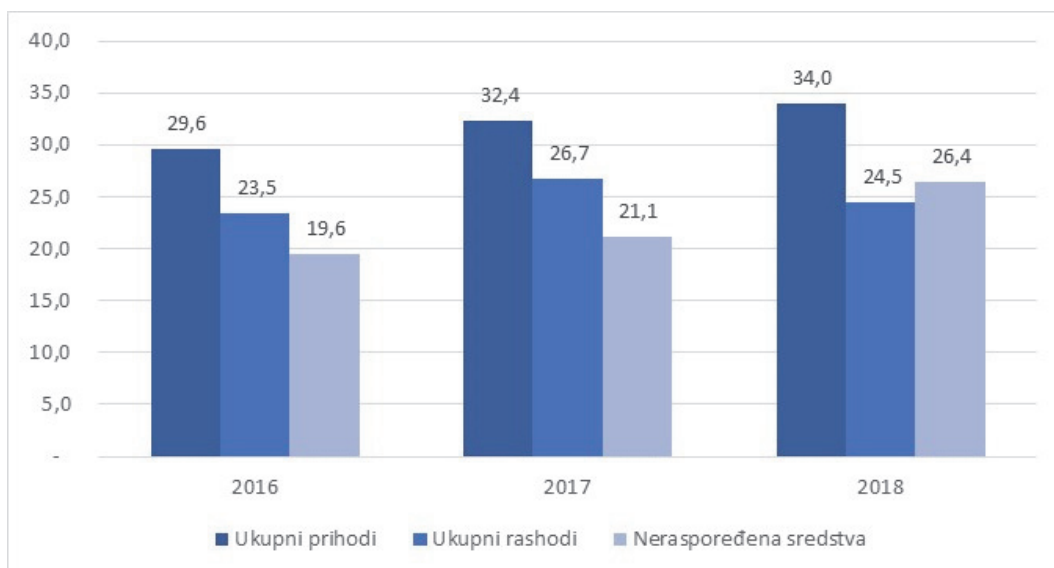

Slika 64. Struktura rashoda namjenskih sredstava kantona – prosječna vrijednost za period 2015-2017

Kad se ti podaci uporede sa slikom 30, na kojoj se vidi da se i sredstva koja se utroše direktno s federalnog nivoa plasiraju privrednim društvima samo u iznosu od 12%, može se reći da je ova namjena sredstava neopravdano zanemarena.

Ako se ima u vidu da su privredna društva u stvari najveći zagađivači, može se zaključiti kako se premalo sredstava vraća onima koji u stvari pune Fond. Praksa drugih zemalja je da se sredstva Fonda mogu koristiti za nabavku i ugradnju opreme koja bi smanjila zagađenje okoliša. Jedna od namjena ovih sredstava i prema Zakonu o Fondu upravo su "troškovi sprečavanja ili otklanjanja štete po okoliš koja zahtijeva neposrednu intervenciju", ali se ta namjena ne koristi u dovoljnoj mjeri. Tako se sredstva više koriste za otklanjanje posljedica, umjesto eliminisanja uzroka zagađenja.

Na slici 65 prikazani su uporedni podaci o dinamici prihoda i rashoda Fonda na kraju kalendarske godine (ti podaci su dostupni u analitičkim izvještajima tek od 2016. godine), zajedno s akumuliranim neraspoređenim sredstvima, koja su na kraju 2018. godine prešla 26 miliona KM. Porast prihoda pokazuje da raste i broj zagađivača. Rashodi variraju od godine do godine, ali povećanje količine neraspoređenih sredstava pokazuje da je potrebno ili promijeniti način raspodjele sredstava ili na drugi način povećati stepen uspješnosti utroška sredstava.

Slika 65. Prihodi Fonda rastu brže od rashoda, što dovodi do akumuliranja neraspoređenih sredstava (podaci prikazani u milionima KM)

5. Preporuke za povećanje transparentnosti i unapređenje rada Fonda

Fiskalna transparentnost podrazumijeva javno objavljivanje informacija o tome kako organi vlasti prikupljaju i troše javna sredstva, te kako upravljaju javnim resursima. To znači da se javno objavljuju kvalitetne informacije o porezima, zajmovima, trošenju, ulaganjima i upravljanjem javnom imovinom i obavezama. Prema preporukama Svjetske banke, dostupnost pouzdanih, relevantnih i pravovremenih informacija o institucionalnim aranžmanima javnih finansija omogućava procjenu finansijskog položaja vlasti, kao i stvarnih troškova i koristi od aktivnosti javnog sektora. Transparentnost je sredstvo kojim se jača upravljanje. Kombinovanjem transparentnosti i učešća javnosti postižu se poboljšanja u smislu odgovornosti i učinku organa vlasti, jer zainteresirane strane mogu doprinijeti javnom sektoru svojim idejama i informacijama. Time se jača i saradnja u donošenju odluka i provedbi javne politike, kroz partnerstva između javnog sektora i šire javnosti [26].

Prema članu 4 Zakona o Fondu, u obavljanju svoje djelatnosti Fond primjenjuje načela transparentnosti i javnosti, objektivnosti i odgovornosti u odlučivanju i primjene međunarodno priznatih standarda dobre prakse [25].

Članom 34 Zakona o Fondu, propisano je kako se obezbjeđuje javnost rada Fonda [25]:

Rad Fonda je javan.

Fond će podnijeti Vladi Federacije izvještaj o radu i izvještaj o realiziranju finansijskog plana i programa za proteklu godinu u roku utvrđenome Statutom Fonda.

Fond o svom radu izvještava javnost pravovremeno i istinito na način određen Statutom Fonda.

Fond je dužan javnosti, ovlaštenim tijelima i pravnim licima koja obavljaju javne djelatnosti, na njihov zahtjev, pružiti informaciju o obavljanju svoje djelatnosti, posebno o načinu korištenja sredstava i postignutim učincima na unapređivanju stanja okoliša, te omogućiti uvid u odgovarajuću dokumentaciju.

Fond može uskratiti davanje informacije, odnosno uvid u dokumentaciju ako je Statutom Fonda propisana kao službena, poslovna ili naučna tajna.

Kad se upoređi sadržaj analitičkih izvještaja o radu Fonda i analizira prema prethodno navedenim odredbama o javnosti rada i transparentnosti, na prvi pogled moglo bi se zaključiti da je rad Fonda zaista transparentan, javan, objektivan i odgovoran. U izvještajima se nalazi puno informacija, izvještaji se Vladi Federacije BiH podnose redovno i na vrijeme, a na osnovu informacija iz izvještaja Vlada bi mogla kreirati politike za naredni period.

Međutim, da bi se rad Fonda zaista smatrao transparentnim, informacije bi trebale biti javno dostupne svima, ne samo na izričiti zahtjev, nego na web stranicama Fonda. Činjenica da je posljednji analitički izvještaj dostupan na web stranici Fonda iz 2012. godine, pokazuje ili da neko želi skloniti neke podatke od očiju javnosti, ili da je osoblje zaduženo za održavanje web stranice jednostavno nemarno, ili da u Fondu nije uređena politika odnosa s javnošću. U tom segmentu postoji prostor za poboljšanja.

Preporuka 1: Fond bi trebao kreirati i usvojiti dokument ili internu proceduru u sistemu upravljanja kvalitetom za objavljivanje informacija na web stranici Fonda. Taj dokument bi propisao tačno koje informacije moraju biti javno objavljene, u kojem obimu, u kojim rokovima i ko je za to odgovoran.

Ako se detaljnije analizira sadržaj analitičkih izvještaja, u njima se može naći i mnoštvo nepotrebnih podataka, koji otežavaju uvid u stvarno stanje. Umjesto da se oni kojima je izvještaj namijenjen zatrpaju gomilom informacija, uz detaljne spiskove, tabele i dijagrame, moraju se istaknuti ključne informacije, korisne za donošenje odluka.

Primjer jedne od nepotrebnih informacija u analitičkom izvještaju za 2015. godinu je poglavlje "2.1. Priznanja i nagrade", u kojem se Fond hvali da im je prethodne godine u Londonu dodijeljena *Europe Gold Winner 2014*, a te godine na Novom Zelandu *Bronze Award for National and Regional Government 2015*. To ne bi bilo sporno da se ne radi o nagradama koje se "kupuju", poput onih za "Menadžere godine", "Najgradonačelnike decenije", "Evropske šampione menadžmenta" i sl. Za 2014. godinu dodijeljeno je ukupno 8 ovakvih nagrada, a svake naredne godine dodijeli se preko 50 "prestižnih" nagrada.

Organizator ceremonije za dodjelu nagrada je privatna firma *The Green Organisation Limited* iz Velike Britanije, koja klijente lovi masovnim e-mail porukama (u javnosti poznatim kao SPAM), a glavni uslov za ulazak u konkurenciju za nagrade je plaćanje skromne naknade od 500 britanskih funti (slika 66), što s britanskim PDV izađe oko 1.300 KM. Kad se na to dodaju putni troškovi i smještaj na Novom Zelandu, jer se nagrade dodjeljuju u onoj zemlji iz koje je prethodne godine bio pobjednik, za 6 do 7 hiljada KM postanete vlasnik prestižne nagrade, rame uz rame s gradskim vijećem *Kluanga* iz Malezije, eko selom *Govardhan* iz Indije, željezaram *Gonvarri* iz Španije ili ministarskim vijećem Kuvajta.

The Green Organisation has two main activities...

THE GREEN ORGANISATION

Membership
To help companies that help the environment:
CLICK ABOVE for more details

GREEN APPLE ENVIRONMENT AWARDS

Awards
to recognise your environmental endeavours:
CLICK ABOVE for more details

MAKE SURE you do not miss your chance to win a
Green World Award or Green Apple Environment Award
REGISTER NOW!
Simply leave your email address here and we will make sure you do not miss the entry deadlines.

Email Address

10 + 6 =

ENTRY FEE
To help us to cover the cost of organising this global campaign – administration, judging, presentation ceremony, catering, trophies, etc.- there is an Entry Fee of £500 + 20% Value Added Tax. **Within this price structure, for each paper submitted you will also be given a free ticket for the awards ceremony – whether you win or not!**

WHAT YOU CAN WIN
There are four chances to win: Gold, Silver and Bronze awards in every category in each sector, and the highest scorer in each will be declared a Green World Champion. The overall winner (the highest scorer) will be the Green World Champion of Champions and win the honour for their country to host next year's Green World Awards – at zero cost to you!
All entrants will be given free tickets for the presentation ceremony and trees will be planted to offset any carbon footprint created by their journeys.

Slika 66. Prestižna "nagrada" koja se kupuje na <http://www.greenworldawards.com/>

Dobra strana ove nagrade je to što svi dobitnici dobiju priliku i da zasade jednu sadnicu, kao kompenzaciju za emisije CO₂ tokom avionskog leta dobitnika, samo nije poznato na kojoj su lokaciji sadnice zasađene. Objavljivanje informacije o nagradama moglo bi se smatrati pokazateljem transparentnosti Fonda da su bili objavljeni i kompletni iznosi utrošeni za te svrhe. Ovako se obično hvalisanje nagradom pretvorilo u svoju suprotnost.

Preporuka 2: Sadržaj godišnjeg analitičkog izvještaja o poslovanju Fonda bi trebalo propisati internim pravilima Fonda, kako bi informacije koje izvještaj sadrži bile konzistentne, razumljive, jasne i upotrebljive.

Iz analitičkih izvještaja i informacija prikupljenih od kantonalnih ministarstava koja upravljaju velikim dijelom (70%) prikupljenih namjenskih sredstava za zaštitu okoliša, može se vidjeti da je proces izvještavanja korisnika izuzetno loš i da je skoro nemoguće pratiti da li se sredstva troše namjenski. Ako se zna da se čak 71,6% sredstava direktno dodijeljenih kantonima utroši direktno kroz budžet kantona, a da se samo za 61% sredstava može saznati namjena u koju su sredstva utrošena, nema govora o transparentnosti utroška sredstava. Fond je već implementirao informacijski sistem za praćenje utroška plasiranih sredstava, ali samo za projekte koje finansira direktno Fond. Kako je izvještavanje o namjenskom utrošku sredstava neredovno, a nema ni javno dostupnih izlaza iz tog informacijskog sistema, potrebno je unaprijediti proces izvještavanja. Izvještavanje može biti na kantonalnom nivou, ali bi racionalnije bilo koristiti jedinstveni informacijski sistem u Fondu koji bi pokrio sredstva i na federalnom i na kantonalnom nivou.

Preporuka 3: Hitno je potrebno propisati način, dinamiku i obim izvještavanja o utrošku namjenskih sredstava koja pripadaju kantonima, kako bi se osiguralo da se sredstva zaista troše u namjene propisane zakonom, te da su podaci o tome javno dostupni. Nakon toga treba implementirati te propise uz sankcionisanje onih koji ne vrše pravdanje plasiranih sredstava.

Dinamika utroška sredstava je jako spora. Implementacija odobrenih projekata zna kasniti i po pet godina, iz raznih razloga, pa je uz 66 potpisanih ugovora (ukupne vrijednosti oko 5 miliona KM) tokom 2015. godine, iz ranijih godina preneseno čak 44 nerealizirana ugovora iz ranijih godina (ukupne vrijednosti oko 14 miliona KM). Realizacija projekata tokom 2016. godine bila je samo 32% u odnosu na rebalansirani plan, zbog spore realizacije i nedovoljne pripremljenosti odobrenih i ugovorenih projekata.

Na dva javna poziva za finansiranje projekata za 2016. godinu (10,7 miliona KM), prispjelo je 455 prijava, a formalno-pravne uslove zadovoljilo je samo 228 prijava, od čega je 177 pozitivno ocijenjeno. Do kraja kalendarske godine, zaključeno je samo 12 ugovora za realizaciju odobrenih projekata, ukupne vrijednosti od oko milion KM.

Razlozi za mali procenat uspješnosti projekata prijavljenih na javne pozive može biti u nedovoljnim kapacitetima korisnika, prekomplikovanoj proceduri prijavljivanja, preobimnoj obaveznoj dokumentaciji koja se predaje uz prijave, ili u prestrogim uslovima za pojedine lotove (na primjer, obaveza sufinansiranja projekata vlastitim sredstvima). Nevladine organizacije nisu u ravnopravnom položaju prema medijskim kućama, a jedni drugima su konkurencija u lotovima javnih poziva.

Preporuka 4: Potrebno je analizirati i prema tome unaprijediti kapacitete potencijalnih korisnika, pojednostaviti postupak prijavljivanja i revidirati uslove koje moraju zadovoljavati potencijalni korisnici namjenskih sredstava.

U ukupnoj strukturi prihoda, naknade (vodne naknade, veliki zagađivači zraka, motorna vozila, otpad) nisu proporcionalne šteti koja se nanosi okolišu, odnosno mjerama koje su potrebne da se ta šteta

umanji ili eliminiše. Oportunistički pristup da se naknadama najviše opterete motorna vozila umjesto da naknade velikih zagađivača budu najveće, vjerovatno je posljedica nastojanja da se podrži prljava industrija koja zapošljava puno radne snage niskih kvalifikacija. S druge strane, šteta koju motorna vozila nanose okolišu neuporedivo je manja od one koja se nanosi prljavom industrijom i termoelektranama.

Preporuka 5: Strateški se opredijeliti da se naknade postepeno, u roku od 5 do 10 godina usklade sa štetom koju pojedine kategorije zagađivača nanose okolišu.

Sa aspekta utroška namjenskih sredstava, veoma mali procenat sredstava iz Fonda se plasira privrednim društvima. U lotovima javnih poziva rijetko se mogu naći pozivi za finansiranje izgradnje postrojenja za odsumporavanje dimnih plinova, ugradnju filtera za smanjenje emisija prašine u zrak, održavanja i unapređenja takvih postrojenja, koja su po pravilu velike investicije. Za razliku od prakse EU, koja je uvođenjem strogih granica za emisije dala rok od pet godina industriji da svoja postrojenja prilagodi novim propisima, ali i omogućila pristup velikim strukturnim sredstvima za pokrivanje tih troškova, u BiH nema takve prakse, pa se toleriše veliko zagađenje, dok se veliki dio sredstava predviđenih za zaštitu okoliša troši netransparentno ili nenamjenski, ili se prikupljena sredstva u Fond akumuliraju jer ostaju neutrošena.

Preporuka 6: U narednim javnim pozivima Fonda treba uvesti i lotove za velika industrijska i energetska postrojenja, odnosno za ugradnju, unapređenje ili održavanje uređaja za smanjenje emisija u okoliš. To mogu biti dijelom nepovratna sredstva, a dijelom revolving ili kreditna sredstva.

Obveznici naknade za velike zagađivače zraka obavezni su dostavljati podatke o emisijama na osnovu kojih se obračunavaju iznosi naknada na godišnjem nivou. Podaci o emisijama bi morali biti javno dostupni, što sada nije slučaj. Kako u procesu učestvuje više subjekata: Ministarstvo okoliša i turizma, Ministarstvo finansija, Fond za zaštitu okoliša, Inspekcije, Akreditirane laboratorije, potrebno je unaprijediti saradnju i komunikaciju između njih da bi ti podaci postali transparentniji. Postojeći registar treba revidirati i uvesti donju granicu za obavezu prijavljivanja emisija, kako se ne bi desilo da se sistem "zaguši" zbog stotina malih operatera koji imaju mali doprinos, na uštrb kvaliteta podataka iz velikih operatera, kao što je praksa u EU.

Preporuka 7: Registar emisija mora postati javno dostupan, kako bi javnost imala priliku identificirati i ukazati na eventualne nedostatke i propuste. Treba inovirati pravilnik o naknadama uvođenjem donje granice za obavezu slanja podataka u registar.

Naknada koju plaćaju motorna vozila po važećim propisima zavisi od vrste vozila, starosti vozila, vrste motora i pogonskog goriva, te radne zapremine motora. Iako je eko-test obavezan prilikom registracije vozila, rezultati testa nisu eliminatorni, a kategorija vozila (ekološka oznaka) ne zavisi od stvarnih izmjerenih emisija, nego samo od starosti vozila. To u praksi znači da kategorija vozila pokazuje koliko bi to vozilo moglo zagađivati okoliš da je ispravno i da funkcionišu svi sistemi za smanjenje emisija. Ako se zna da veliki broj vozila u BiH katalizator ima samo u saobraćajnoj dozvoli, ima potrebe da se promijeni način određivanja naknade za motorna vozila.

Preporuka 8: Uredbu o posebnim naknadama za okoliš koje se plaćaju pri registraciji motornih vozila u FBiH treba prilagoditi na način da se naknada naplaćuje prema stvarnim, izmjerenim emisijama iz vozila.

Kad se uporede prikupljene naknade po glavi stanovnika sa plasiranim sredstvima iz Fonda, može se uočiti nesrazmjer između kantona, pa neki kantoni uplaćuju u Fond puno više nego što iz Fonda povuku

sredstava. Tako se može steći utisak da su stanovnici nekih kantona osuđeni da trpe zagađenje, dok istovremeno finansiraju kantone u kojima zagađenja ima značajno manje.

Preporuka 9: U način raspodjele namjenskih sredstava po kantonima uvrstiti kriterij broja stanovnika, kako bi se pravednije raspodijelila sredstva koja u Fond uplaćuju zagađivači.

Sredstva koja se automatski prebacuju kantonima troše se netransparentno, samo tri kantona Fondu dostavljaju izvještaje o utrošku sredstava, a najčešće se ne ispunjava osnovno načelo Fonda - da se raspoloživim sredstvima postigne najveća ukupna korist za okoliš.

Preporuka 10: Stvoriti zakonski osnov da se transferi kantonima iz Fonda uslove redovnim i blagovremenim izvještavanjem o utrošku dodijeljenih namjenskih sredstava.

Na kraju, može se zaključiti da princip "zagađivač plaća" u Federaciji BiH nije dovoljno transparentan, da informacije nisu u dovoljnoj mjeri i na razumljiv način dostupne javnosti i da ima dosta prostora za unapređenje. Usvajanjem novog Zakona o Fondu za zaštitu okoliša i energetske efikasnosti FBiH mogu se očekivati poboljšanja i rješenja tih problema, ali je implementacija tog zakona ključni faktor na kojem treba puno više angažmana nadležnih institucija.

6. Literatura

1. Clark D (2012) What is the 'polluter pays' principle? The Guardian, <https://www.theguardian.com/environment/2012/jul/02/polluter-pays-climate-change>
2. Ljumović I (2018) Princip "zagađivač plaća": ekonomska ideja ili koncept zaštite životne sredine. Pravni i ekonomski aspekti primene principa zagađivač plaća. Institut ekonomskih nauka, Beograd, pp. 13-30. ISBN 978-86-89465-43-3
3. UNDP BiH: Program održivog razvoja do 2030. godine. http://www.ba.undp.org/content/bosnia_and_herzegovina/bs/home/post-2015/sdg-overview.html
4. UNESCO (1992) The Rio Declaration on Environment and Development. http://www.unesco.org/education/pdf/RIO_E.PDF
5. OECD (1992) THE POLLUTER-PAYS PRINCIPLE- OECD Analyses and Recommendations. [http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=OCDE/GD\(92\)81&docLanguage=En](http://www.oecd.org/officialdocuments/publicdisplaydocumentpdf/?cote=OCDE/GD(92)81&docLanguage=En)
6. EU (2008) Treaty on the Functioning of the European Union - PART THREE: UNION POLICIES AND INTERNAL ACTIONS - TITLE XX: ENVIRONMENT - Article 191 (ex Article 174 TEC) Official Journal L15 , 09/05/2008 P. 0132 – 0133
7. USLegal: Polluter Pays Principle Law and Legal Definition <https://definitions.uslegal.com/p/polluter-pays-principle/>
8. Paraschiv SL, Paraschiv S, Ion IV (2011) The Profitableness of the Environmental Protection in a Thermal Power System by Setting the Optimum Level of the Environmental Taxes and Charges. Revista Termotehnica. <http://www.revistatermotehnica.agir.ro/articol.php?id=1156>
9. Zakon o zaštiti okoliša FBiH (2003) <https://www.fmoit.gov.ba/bs/zakoni/zakoni-na-razini-fbih>
10. Fond za zaštitu okoliša FBiH. <http://www.upkp.com.ba/dokumenti/PREZENTACIJA.pdf>
11. Federalno ministarstvo okoliša i turizma. <https://www.fmoit.gov.ba/bs/okolisne-dozvole/registri-i-izvjesivanje>
12. Fond za zaštitu okoliša FBiH. <http://www.fzofbih.org.ba/v3/txt.php?id=609>
13. Vlada Federacije BiH. http://www.fbihvlada.gov.ba/bosanski/sjednice_list_v2.php
14. Parlament Federacije BiH. <https://predstavnickidom-pfbih.gov.ba/bs/page.php?id=802>
15. Federalni hidrometeorološki zavod. <http://www.fhmzbih.gov.ba/latinica/ZRAK/izvjestaji.php>
16. Izvještaj o realizaciji akcionog plana Federalne strategija zaštite okoliša 2008-2018. <https://www.fmoit.gov.ba/bs/novosti/vijesti/izvjestaj-o-realizaciji-akcionog-plana-federalne-strategija-zastite-okolisa-2008-2018>
17. Analitički izvještaj o poslovanju Fonda za zaštitu okoliša FBiH u 2013. godini

18. Analitički izvještaj o poslovanju Fonda za zaštitu okoliša FBiH u 2014. godini
19. Analitički izvještaj o poslovanju Fonda za zaštitu okoliša FBiH u 2015. godini
20. Analitički izvještaj o poslovanju Fonda za zaštitu okoliša FBiH u 2016. godini
21. Analitički izvještaj o poslovanju Fonda za zaštitu okoliša FBiH u 2017. godini
22. Analitički izvještaj o poslovanju Fonda za zaštitu okoliša FBiH u 2018. godini
23. Federalni zavod za statistiku: Registrirana cestovna motorna i priključna vozila prema god. starosti vozila i prvoj registraciji u FBiH i kantonima <http://www.px-web.fzs.gov.ba/>
24. Ko truje zrak u Bosni i Hercegovini? Lista 10 najvećih prikazuje najgore industrijske zagađivače, <http://ekoforumzenica.ba/novosti/20190616.php>
25. Zakon o Fondu za zaštitu okoliša Federacije BiH (Sl. novine FBiH 33/03)
26. World bank: Transparency in Public Finance, 25.3.2015, <https://www.worldbank.org/en/topic/governance/brief/transparency-in-public-finance>